

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Η ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΜΑΡΙΑ-ΜΕΛΙΤΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

**Η
Λογοκρισία
στην
Τέχνη**

Οκτώβριος 2017

Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην ανάδειξη της καλλιτεχνικής πράξης ως μιας ιδέας που θέτει ζητήματα εν δυνάμει λογοκρισίας, με συνακόλουθο αποτέλεσμα την πρακτική της απαγόρευσης. Κατά το πρώτο μέρος της έρευνας θα αναζητηθούν παραδείγματα λογοκριτικών φαινομένων στις Εικαστικές Τέχνες τα οποία θα κατηγοριοποιηθούν αναλόγως του θέματός τους.

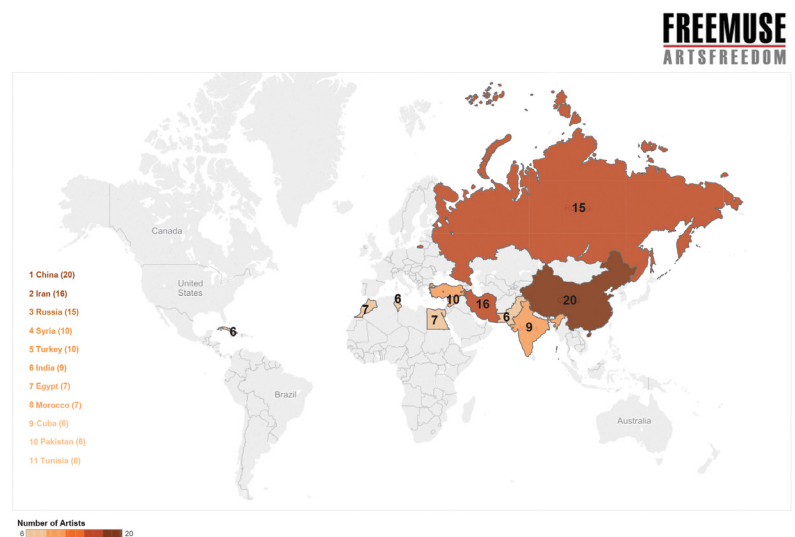
Το δεύτερο μέρος αυτής αφορά στη συνθετική διαδικασία : εδώ με βάση τα αποτελέσματα που έχουν εξαχθεί, θα φιλοτεχνηθεί ένα έργο τέχνης που θα αποσκοπεί να προκαλέσει στο σύνολο των κατηγοριών.

Αφορμή

Αφορμή της παρούσας εργασίας είναι το πόρισμα¹ του ανεξάρτητου διεθνή οργανισμού, Freemuse (Εικ. 1). Ο Freemuse δημιουργήθηκε το Νοέμβριο του 1998 στο πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο για τη μουσική και την λογοκρισία στην Κοπεγχάγη. Τα μέλη του αποτελούνταν από επαγγελματίες διαφόρων τομέων (μουσικούς, δημοσιογράφους, ερευνητές, ακτιβιστές για τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.α.) και διαφόρων χωρών. Η ιδιαίτερα ανησυχητική φύση του φαινομένου της λογοκρισίας ώθησε τους συμμετέχοντες στη δημιουργία ενός οργανισμού υπεράσπισης της ελευθερίας της έκφρασης, σε συμφωνία πάντα με τις αρχές που περιγράφονται στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Από το 2011 η γραμματεία του Freemuse διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής των ερευνών εκτός της μουσικής και σε όλες τις τέχνες, θεσπίζοντας το παγκόσμιο δίκτυο της arts-fex (the arts and freedom of expression network). Αυτό λογίζεται ως το πρώτο διεθνές δίκτυο της παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών που ασχολείται δραστήρια με το δικαίωμα των καλλιτεχνών στην ελευθερία της έκφρασης, καθώς και με θέματα που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις ελευθερίες γενικότερα².

Σύμφωνα με το πόρισμα της Freemuse για το έτος 2015, καταγράφονται στον παγκόσμιο χάρτη οι χώρες με τις σοβαρότερες παραβιάσεις (θάνατοι, απαγωγές, επιθέσεις, διωγμοί, προσαγωγές και φυλακίσεις) όσον αφορά στην καλλιτεχνική έκφραση ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στη λογοκρισία. Βασιζόμενοι σε αυτό το κενό, θα αναλυθούν χαρακτηριστικά χρονικά λογοκριτικών περιστατικών για τις πέντε πρώτες χώρες (Κίνα, Ιράν, Ρωσία, Συρία και Τουρκία) σχετικά με τις Εικαστικές Τέχνες τα τελευταία σαράντα έτη.

Εικ.1

¹<http://artsfreedom.org/wp-content/uploads/2016/02/ Freemuse-Annual-Statistics-Art-Under-Threat-2015.pdf>

²<http://freemuse.org/archives/4>

Η Λαϊκή δημοκρατία της Κίνας, με πρωτεύουσα το Πεκίνο, ανήκει στην Ανατολική Ασία και αποτελεί την πολυπληθέστερη στον κόσμο χώρα με 1.374.620.000 κατοίκους και έκταση 9.596.961 τ.χλμ. Γεωγραφικά είναι η μεγαλύτερη στην περιοχή της Ανατολικής Ασίας και η τρίτη μεγαλύτερη στον κόσμο μετά τη Ρωσία και τον Καναδά.

Η Κίνα είναι ένα κράτος μονοκομματικό, οργανωμένο στη βάση του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, με το Κομμουνιστικό Κόμμα να έχει την απόλυτη εξουσία. Ο Πρωθυπουργός της Κίνας είναι επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας και ταυυτόχρονα Πρόεδρος της Κινέζικης Κυβέρνησης ενώ ο Πρόεδρος της Λαϊκής Δημοκρατίας είναι αρχηγός του Κράτους με μικρές και περιορισμένες εξουσίες. Πολλοί κομμουνιστές και κομμουνιστικές οργανώσεις, απορρίπτουν τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα της Κίνας καθώς θεωρούν πως είναι ένα αυταρχικό κράτος που οικοδομεί καπιταλισμό¹.

Το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα της σύγχρονης Κίνας είναι οι αντιθέσεις της. Η Κίνα είναι ο μεγαλύτερος παγκόσμια αγοραστής BMW, Jaguar και Land Rover και παράλληλα διοικείται από ένα Κομμουνιστικό κράτος. Παρότι αποτελεί έδρα των δύο ακριβότερων διαδικτυακών εταιρειών (Tencent, Baidu) όντας η νέα παγκόσμια υπερδύναμη ταυτόχρονα θεωρείται η αυταρχικότερη των κρατών και χειραγωγός της εικαστικής και όχι μόνο έκφρασης. Η σύγχρονη Κίνα, ποτέ πιο πλουραλιστική και ευδαιμών, είναι μία από τις χώρες που έχει προβεί στην σύλληψη Νομπελίστα πολίτη. (Ο Liu Xiaobo επισήμως συνελήφθη στις 23 Ιουνίου του 2009 με την υποψία υποκίνησης ανατροπής της κρατικής εξουσίας. Δικάστηκε στις 23 Δεκεμβρίου του 2009 και καταδικάστηκε σε εντεκάχρονη φυλάκιση και δίχρονη στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων δυο μέρες μετά. Στη φυλακή του απονέμεται το 2010 Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης για τον διαρκή και ειρηνικό αγώνα του υπέρ των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κίνα. Είναι ο πρώτος γηγενής Νομπελίστας πολίτης οποιουδήποτε είδους, ο τρίτος βραβευμένος υπό το καθεστώς φυλάκισης και ο δεύτερος που αρνείται το δικαίωμα εκπροσώπου του στην απονομή).

.....

¹ Wikipedia, Κίνα, <https://en.wikipedia.org/wiki/China>

Η πλατεία της Ουράνιας Γαλήνης

Στις 15 Απριλίου του 1976, στη μεγαλύτερη πλατεία του κόσμου και σύμβολο του Μασοϊκού καθεστώτος, περίπου 200.000 άνθρωποι, οι περισσότεροι φοιτητές, γιόρτασαν την “Ημέρα των νεκρών” με μια μεγάλη συγκέντρωση στην πλατεία Τιαννανμεν ή αλλιώς πλατεία της «Ουράνιας Γαλήνης», προς τιμήν του προσφάτως θανόντα πρωθυπουργού Ζhou Enlai (Εικ.1) (οι προσπάθειές του πολιτικού να προστατεύσει το λαό του από την οργή των Κόκκινων φρουρών τον είχαν κάνει εξαιρετικά δημοφιλή κατά την περίοδο της Πολιτιστικής Επανάστασης μεταξύ των ετών 1966-1976). Η συγκέντρωση εξελίχθηκε γρήγορα σε διαδήλωση διαμαρτυρίας, όταν φοιτητές του Πανεπιστημίου Ξένων Γλωσσών του Πεκίνου άρχισαν να φωνάζουν συνθήματα και να αφήνουν ποιήματα με αντεπαναστατικό περιεχόμενο. Η αστυνομία επενέβη και το πλήθος διαλύθηκε. Μετέπειτα οι αρχές διεξήγαγαν έρευνες σχετικές με την προέλευση των ποιημάτων συλλαμβάνοντας εκατοντάδες πολίτες. Το περιστατικό αυτό ήταν η «μήτρα» που γέννησε 13 χρόνια αργότερα τη δεύτερη μεγάλη εξέγερση στην ίδια πλατεία.

Τη δεκαετία του '80 η γενικευμένη προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας καπιταλιστικής οικονομικής δομής σε ανατολικές χώρες, με κύριο πάντα εκφραστή αυτής της πολιτικής σκέψης τον ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης

.....

Εικ.1 Τιμώντας τον πρωθυπουργό Zhou Enlai.

¹Wikipedia, Φοιτητική εξέγερση στην πλατεία Τιέν Αν Μέν, https://el.wikipedia.org/wiki/Φοιτητική_εξέγερση_στην_πλατεία_Τιέν_Αν_Μέν

Mikhail Gorbachev, είχε δημιουργήσει στο κινεζικό λαό μεγάλες οικονομικές αντιθέσεις και ανέχεια. Αυτό όμως δεν αποτελούσε το βασικό πρόβλημα. Ο λαός και κυρίως ο ασυμβίβαστος φοιτητικός κόσμος ασφυκτιούσε από την έλλειψη δημοκρατικών θεσμών και την καταπάτηση κύριων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτά κατέβηκαν να διεκδικήσουν οι φοιτητές τον Απρίλη του 1989 και ήταν αποφασισμένοι να τα αποκτήσουν (Εικ.3).

Εικ.2 Μέρος της συγκέντρωσης.

Είχαν περάσει έξι εβδομάδες από την πρώτη μέρα που οι φοιτητές είχαν καταλάβει την πλατεία Τίανανμεν¹. Το καθεστώς είχε δείξει μια πρωτόγνωρη, για τα δεδομένα του, ανοχή. Οι φοιτητές δεν είχαν πλέον απέναντί τους έναν μεταρρυθμιστή, αλλά ένα σκληρό κράτος που χαρακτήριζε την εξέγερση τους ως αντεπαναστατική αναταραχή. Το απόγευμα της 3ης Ιουνίου, βγήκε επίσημη ανακοίνωση που ζητούσε από τους πολίτες να παραμείνουν στα σπίτια τους. Το βράδυ, στρατιώτες και άρματα έκαναν την εμφάνισή τους. Τα μεσάνυχτα, της 4ης Ιουνίου του 1989 δίνεται η διαταγή για επέμβαση. Οι σκηνές που εκτυλίχθηκαν θα στιγματίσουν για πάντα το καθεστώς της Κίνας και θα συγκλονίζουν για πάντα την ανθρωπότητα (Εικ.2).

Ο στρατός άρχισε να ρίχνει βολές προς όλες τις κατευθύνσεις προκαλώντας χάος. Κάποιοι διαδηλωτές οπλισμένοι με ό,τι έβρισκαν μπροστά τους (πέτρες, ξύλα, σίδερα) προσπαθούσαν να απαντήσουν. Άλλοι έτρεχαν να σωθούν

.....

¹ Wikipedia, Tiananmen Square protests of 1989, https://en.wikipedia.org/wiki/Tiananmen_Square_protests_of_1989

και οι υπόλοιποι με αυτοσχέδια φορεία μάζευαν τα πρώτα θύματα της τραγωδίας. Χιλιάδες θα συλληφθούν, ενώ άγνωστος παραμένει ο αριθμός των νεκρών. Ο Ερυθρός Σταυρός της Κίνας έκανε λόγο για 2.400 νεκρούς, ενώ οι επίσημες αρχές ανέφεραν μόνο 241. Εκείνο το βράδυ το καθεστώς έβαζε τέλος στα όνειρα των φοιτητών για εκδημοκρατισμό¹ (Εικ.3).

Εικ.3 Σώματα νεκρών αμάχων.

Πάρα πολλοί διαδηλωτές καταδικάστηκαν με βαρύτερες ποινές φυλάκισης. Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία, κάποιες λίγες δεκάδες διαδηλωτών εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να κρατούνται στις κινέζικες φυλακές. Η σφαγή του 1989 προκάλεσε θύελλα διαμαρτυριών στη Δύση, όμως πολύ γρήγορα οι θιασώτες της ελεύθερης αγοράς ανακάλυψαν στο πρόσωπο της Κίνας έναν προνομιακό εμπορικό εταίρο. Σήμερα, τα κινέζικα ΜΜΕ δεν κάνουν καμία αναφορά στη σφαγή του '89. Η Κίνα, οδεύει πλέον με ταχείς ρυθμούς στον καπιταλισμό υπό την καθοδήγηση του Κομμουνιστικού Κόμματος.

Εισαγωγή

Η λογοκρισία στην Κίνα θεωρείται μέσο διατήρησης της εξουσίας από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας και πραγματοποιείται μονάχα κατόπιν εντολής του. Λειτουργεί προληπτικά ως προς τη διάδοση μεταρρυθμιστικών, διασπαστικών, αντεπαναστατικών ή θρησκευτικών ιδεών, ειρηνικών ή μη. Επιπλέον στοχεύει στο να αποτρέψει την ενημέρωση των Κινέζων πολιτών σχετικά

.....

¹Wikipedia, Φοιτητική εξέγερση στην πλατεία Τιέν Αν Μέν, https://el.wikipedia.org/wiki/Φοιτητική_εξέγερση_στην_πλατεία_Τιέν_Αν_Μέν

με τις αποτυχίες του Κομμουνιστικού Κόμματος (στο παρόν ή το παρελθόν) που θα μπορούσαν να προκαλέσουν αντικυβερνητικά αισθήματα. Μέρος επίσης της λογοκρισίας έχει αιτιολογηθεί ως προσπάθεια διατήρησης των χρηστών ηθών.

Οι αυτόνομες περιοχές του Χονγκ Κονγκ και του Μακάο έχουν δικό τους νομικό σύστημα, ενώ η Ταϊβάν δεν ελέγχεται από την κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, γι' αυτό και οι τακτικές της λογοκρισίας εκεί διαφέρουν.

Παρακάτω ακολουθούν ανά κατηγορίες περιστατικά λογοκρισίας .

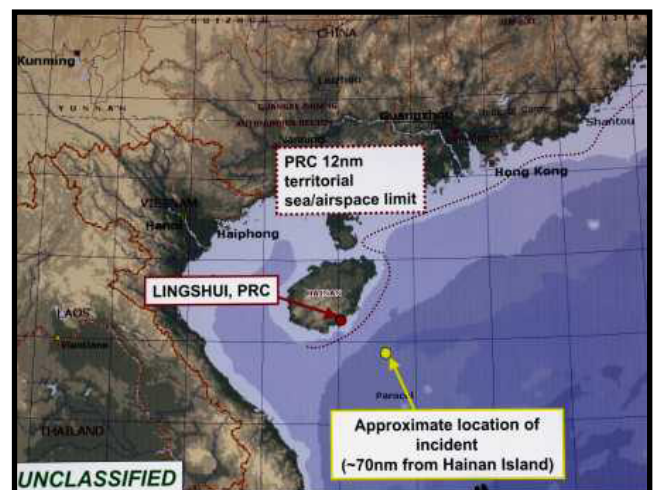
Λογοκρισία σε θέματα πολιτικής

Το κατασκοπευτικό

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της Κινεζικής υποκρισίας αποτελεί η περίπτωση της σειράς έργων Bat Project I-II-III του Huan Yong Ping (γενν. 1954). Η φιλόδοξη σειρά που δημιουργήθηκε κατά την περίοδο 2001-2004 αφορά ένα περιστατικό που διαδραματίστηκε τον Απρίλιο του 2001. Το αμερικανικό κατασκοπευτικό αεροσκάφος Lock Heed EP3 συγκρούστηκε στον κινεζικό εναέριο χώρο με ένα μαχητικό τζετ. Η υποχρεωτική προσγείωση του κινεζικού μαχητικού στο νησί Hainan δυστυχώς απέβη μοιραία για τον άτυχο πιλότο¹(Εικ.4).

Μετά από κάλεσμα του Κινεζικού

.....

Εικ.4 Το μέρος του δυστυχήματος.

¹ Art Radar, Chinese artist Huan Yong Ping's once-banned Bat project gets first European showing, 29/06/2011, <http://artradarjournal.com/2011/06/29/chinese-artist-huang-yong-pings-once-banned-bat-project-gets-first-european-showing/>

κράτους, το πρώτο μέρος της σειράς (ένα χαλύβδινο ακριβές αντίγραφο του αμερικανικού αεροπλάνου από την ουρά μέχρι και την άτρακτο) επρόκειτο να εκτεθεί το 2001, με τη συνδιοργάνωση του Γαλλικού κράτους, στην τέταρτη Έκθεση Σύγχρονης Γλυπτικής υπό τον τίτλο Transplantation In Situ, στην πόλη Shenzhen της νότιας Κίνας (εικ.5). Η διπλωματική διαμάχη μεταξύ γαλλικής, αμερικανικής και κινεζικής κυβέρνησης λίγο μετά τη δημοσιοποίηση του περιεχομένου του έργου, εκ προοιμίου άγνωστη, οδήγησε στην απομάκρυνσή του από το πλαίσιο της έκθεσης¹.

Η δεύτερη απόπειρα επανέκθεσης ήταν τον Νοέμβριο του 2002 στην πρώτη Triennial στο Μουσείο Τέχνης Guangdong (εικ.6). Οι εργασίες συναρμολόγησης της εγκατάστασης συνολικών διαστάσεων 20 X 5 X 6 μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της αριστερής πτέρυγας καθώς και μερών που υπολείπονταν από το εμπρόσθιο και μεσαίο μέρος της ατράκτου, έπαψαν μετά την παρέμβαση αξιωματούχων του Υπουργείου Εξωτερικών που βρίσκονταν συνεχώς υπό αμερικανική παρατήρηση. Την ίδια μοίρα βέβαια ακολούθησε ένα χρόνο μετά το τρίτο μέρος της σειράς. Η έκθεση Left Wing στην πόλη του Πεκίνου, με χρηματοδότηση της εταιρείας Wanliu Land Development Company, ματαιώθηκε την τελευταία στιγμή ένεκα των «ανεπαρκών» μέτρων ασφαλείας² (εικ7).

Το έργο αυτό θεωρείται το πιο φιλόδοξο έργο του Huang Yong Ping. Στους θεατές δίνεται η ευκαιρία να εισέλθουν στην

.....

Εικ.5 Bat Project I.

Εικ.6 Bat Project II.

Εικ.7 Bat Project III.

¹Hanru H., *House of Oracles : A Huang Yong Ping Retrospective*, σελ.60. ³ Huang Yong Ping,

²Wikipedia,Huang Yong Ping,https://en.wikipedia.org/wiki/Huang_Yong_Ping.

άτρακτο η οποία βρίθει ιστορικού σχετικού υλικού με το δυστύχημα. Οι νυχτερίδες που κρέμονται από τα σπασμένα τζάμια του πιλοτηρίου αναφέρονται στο λογότυπο του ουραίου πτερυγίου του αεροσκάφους (Εικ.8). Στην κινεζική μυθολογία τα αισθήματα για το εν λόγω θηλαστικό έρχονται σε αντιδιαστολή με αυτά που επικρατούν στη Δύση. Στην Κίνα συμβολίζει την ευτυχία και είναι οiwνός καλής τύχης .

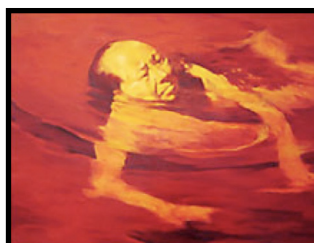

Εικ.8 Το πιλοτήριο.

Περιοχή 798

Στα τέλη Μαρτίου του 2006 έγινε αισθητή η παρουσία υπαλλήλων του Υπουργείου Πολιτισμού της πόλης του Πεκίνου στο συγκρότημα διαμερισμάτων γνωστό ως 798 Art Zone ή αλλιώς συνοικίας Dashanzi Art¹. Αιτία ήταν είκοσι πολιτικά φορτισμένα έργα που παραβίαζαν ορθά κοφτά την επίσημη γραμμή του κράτους.

Ανάμεσα σε αυτά ήταν : α) η δημιουργία *Swimming Mao* του Gao Qiang (γενν.1944) όπου απεικονίζεται ο κομμουνιστής επαναστάτης να κολυμπά σε αιματοβαμμένα θαρρείς ύδατα (Εικ.9) β) η ανάρμοστη χειρονομία του προπαγανδιστικού έργου με τίτλο *Mao Finger* του Sheng Qi (γενν.1965) (Εικ.10). γ) η ελαιογραφία του Wu Wenjian (γενν.1970), μια υπενθύμιση των αιματηρών γεγονότων στην πλατεία Τίανανμεν (Εικ.11). δ) το καυστικό τραπεζογραμμάτιο, δημιουργία του ιδρυτικού στελέχους της συνοικίας Dashanzi και καλλιτέχνη Huang Rui (γενν.1952) με την ονομασία *Chairman Mao 10,000 RMB*, νύξη για την αμφιλεγόμενη σύμπραξη

Εικ.9 Gao Qiang
Swimming Mao

Εικ.10 Sheng Qi
Mao Finger

Εικ.11 Wu Wenjian
Tiannanmen

¹Wikipedia,798 Art Zone, https://en.wikipedia.org/wiki/798_Art_Zone

των οικονομικοπολιτικών βλέψεων των κομμουνιστών Mao Tse-tung και Deng Xiaoping (Εικ.12) και πολλά άλλα.

Στο πλαίσιο της έρευνας κατασχέθηκαν οι συνοδευόμενοι προς διανομή κατάλογοι ενώ ακυρώθηκε η δημοσίευση άρθρων και συνεντεύξεων που είχαν προγραμματιστεί σε τοπικά περιοδικά. Το γεγονός αυτό θεωρείται το πρώτο καταγεγραμμένο λογοκριτικό συμβάν στη σύντομη ιστορία του ανεξάρτητου καλλιτεχνικού κέντρου 798 Art Zone, αρχής γενομένης από το 2002.

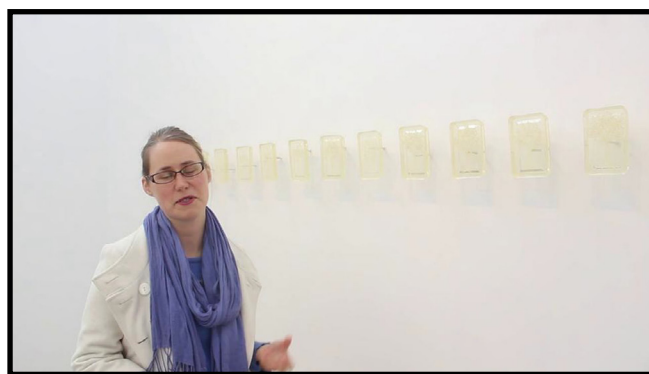

Εικ.12 Huang Rui
Chairman Mao 10,000 RMB

Η γκαλερί Ανατολική Ματιά

Κόκκινο πανί απετέλεσε η θεματική δύο εκθέσεων της O.V. Gallery που έχει έδρα της την πόλη της Σαγκάης. Επίκεντρο των καλλιτεχνικών στοχασμών των συμμετεχόντων υπήρξε η επαναδιαπραγμάτευση και ανακατασκευή της ιστορίας της Κίνας. Το Υπουργείο Πολιτισμού, υπεύθυνο για τις πολιτιστικές δραστηριότητες της χώρας, προχώρησε στο κλείσιμο της έκθεσης Re-visioning History, λίγο μετά τα εγκαίνια της 22ας Μαΐου του έτους 2010¹. Οι λόγοι που επικαλέστηκαν ήταν η παράνομη έκθεση έργων κυρίως των αλλοδαπών καλλιτεχνών καθώς και η πώληση καταλόγων δίχως την απαιτούμενη άδεια.

Από την άλλη η Rebecca Catching (Εικ.13), διευθύντρια του χώρου, θεώρησε πως αυτό που προκάλεσε τα αντανάκλαστικά της κυβέρνησης ήταν η μη συμμόρφωση με την επίσημη γραμμή

Εικ.13 Rebecca Catching

.....

¹Wikipedia,OV Gallery, https://en.wikipedia.org/wiki/OV_Gallery

του Κόμματος. Παράδειγμα αποτέλεσε ένα από τα έργα της σειράς φωτογραφιών Second History του Zhang Dali (γενν.1963) (Εικ.14) που επιδιώκε να αποκαταστήσει την ιστορική αλήθεια σε σχέση με την ανάγκη του Κομμουνιστικού καθεστώτος παραποίησης και επιβολής μιας ιστορικής πραγματικότητας σύμφωνης με τις προπαγανδιστικές τους επιδιώξεις. Στην εικόνα 10 παρατηρούμε πως το κράτος επέλεξε να προβάλλει κομμάτι της αρχικής όχι μόνο παραποιημένο μα και έξω από το εννοιολογικό του πλαίσιο.

Εικ.14 Zhang Dali
Φωτογραφία της σειράς Second History

Στις 22 Ιουνίου, ως εκ θαύματος, η γκαλερί μετά την εισήγηση του Υπουργείου επαναλειτούργησε παρατείνοντας την έκθεση έως και τις 5 Αυγούστου. Εντύπωση προκαλεί η επιστροφή ενός αντιτύπου από το βίντεο Transportation Is Getting a New Look του Αμερικανού Ben Houge (γενν.1974), το οποίο είχε κατασχεθεί από τους υπαλλήλους της διοικητικής υπηρεσίας κατά την έξοδό τους από το χώρο¹ (Εικ.15).

Εικ.15 Ben Houge
Transportation Is Getting a New Look

Λίγους μήνες μετά, στις 6 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, εγκαινιάστηκε άλλη μια ενότητα έργων η οποία επρόκειτο και πάλι να λογοκριθεί. Η ομαδική έκθεση υπό τον τίτλο Shifting Definitions είχε ως επίκεντρο σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα που άπτονταν του γυναικείου φύλου.

Τρία εικοσιτετράωρα πριν τα προκαθορισμένα εγκαίνια ο χώρος δέχθηκε την επίσκεψη ενός κρατικού υπαλλήλου ο οποίος πεισποινήθηκε ότι ήταν φιλότεχνος. Την επομένη η

.....

¹Elaine Chow,31/5/2010/OV Gallery shut down over Re-Visioning History Show,http://shanghaiist.com/2010/05/31/ov_gallery_shut_down_over_re-vision.php

ιδιοκτήτρια της Ο.Υ. έλαβε μια κλήση από το πολιτιστικό γραφείο της περιοχής για την υποβολή σχετικών πληροφοριών και εγγράφων σχετικών με την ιθαγένεια των φιλοξενούμενων καλλιτεχνών¹.

Αφορμή της κλήσης, σύμφωνα με ισχυρισμούς των υπαλλήλων, υπήρξε η καταγγελία αγνώστου για το φόβο ενδεχόμενων επεισοδίων. Μετά από απόφαση της Rebecca Catching προληπτικά αφαιρέθηκε η φωτογραφία της Wu Meng, η οποία τελούσε υπό κρατική παρακολούθηση λόγω της συμμετοχής της σε πειραματικό θέατρο. Το έργο αναφέρονταν στο τραγικό περιστατικό αυτοπυρπόλησης μιας γυναίκας λόγω έξωσής της κατά το έτος 2009. Η περίου ο λόγος πολίτης επέζησε για να αποβιώσει μια ημέρα αργότερα κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες σε νοσοκομείο.

Στις 10 Νοεμβρίου υπάλληλοι του αυτού γραφείου εισήλθαν εκ νέου στον εκθεσιακό χώρο διαμηνύοντας στην διεύθυνση ότι στερούνταν αδείας διεξαγωγής έκθεσης περιορίζοντας τις δραστηριότητες του χώρου μονάχα στην πώληση έργων τέχνης. Μετά από επιθεώρηση των εκθεμάτων προέβησαν στην κατάσχεση δύο εξ' αυτών. Ανάμεσά τους υπήρξε το βίντεο Ladies Room της Cui Xiuwen (γενν.1970) (Εικ.16), που παρουσίαζε πλάνα κρυφής κάμερας από διάσημο νυχτερινό κέντρο του Πεκίνου². Η καλλιτέχνη σε μια προσπάθεια προσδιορισμού του ιδιωτικού ως δημόσιο χώρο και αντίστροφα, συνέλαβε με το φακό

.....

Εικ.16 Cui Xiuwen Ladies Room

¹ Elaine Chow, 31/5/2010/OV Gallery shut down over Re-Visioning History Show, http://shanghaiist.com/2010/05/31/ov_gallery_shut_down_over_re-vision.php

² Nuridsany M., *China Art Now*, σελ.236.

της γυναίκες να επιδίδονται σε διάφορες δραστηριότητες στο πλαίσιο εκπόρνευσής τους για μια «καλύτερη» ζωή στην πόλη.

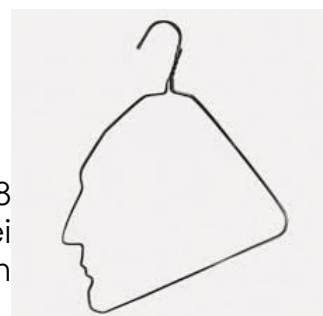
Η Κόκκινη γραμμή

Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στην πρωτεύουσα Yinchuan (Ασημένιο Ποτάμι) της βορειοδυτικής περιφέρειας Ningxia, εγκαινίασε στις 9 Σεπτεμβρίου του 2016 την έκθεση For an Image, Faster than Light. Με τη συμμετοχή εβδομήντα τριών καλλιτεχνών μεταξύ των οποίων οι Anish Kapoor (γενν.1954), Santiago Sierra (γενν.1966), Yoko Ono (γενν.1933), Song Dong (γενν.1966) κ.α. η διεθνής έκθεση, υπό την επιμέλεια του Ινδού Bose Krishnamachari, αναζητούσε διαύλους επικοινωνίας με τη Δύση πάνω σε κρίσιμα πολιτικά, κοινωνικά και πνευματικά ζητήματα¹.

Την 21η Αυγούστου το διοικητικό συμβούλιο του Μουσείου αποφάσισε τον αποκλεισμό του έργου του Ai Weiwei (γενν.1957), Redline (εικ.17). Επρόκειτο για ένα υπαίθριο έργο εμπνευσμένο από τη φρικτή, σύμφωνα με ισχυρισμούς του καλλιτέχνη, φουτουριστική αρχιτεκτονική του κτιρίου. Το γλυπτό αυτό, αναφορά σε προγενέστερη δημιουργία του με την ονομασία Hanging Man του 1985 (εικ.18), θα κατασκευάζονταν από χαλύβδινες ράβδους που βρέθηκαν ανάμεσα στα συντρίμμια του καταστροφικού σεισμού των 8.0 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ κατά το έτος 2008 στην περιοχή Sichuan (αποτελεί τον μεγαλύτερο σεισμό της χώρας από το 1976 με πάνω από 69.000

Εικ.17 Ai Weiwei, Redline

Εικ.18
Ai Weiwei
Hanging Man

.....

¹World Architecture Community, Ai's Redline art project has been cancelled by the Yinchuan Museum of Contemporary Art, http://worldarchitecture.org/articles-links/cghzf/ai_weiwei_s_redline_art_project_has_been_cancelled_by_the_yinchuan_museum_of_contemporary_art.html

νεκρούς). Η σκιά του θα αναδημιουργούσε το προφίλ του καλλιτέχνη Marcel Duchamp (1887-1968), ένα παιχνιδιάρικο στοχασμό επάνω στην ιδέα της εγχώριας λογοκρισίας, κυρίαρχης την δεκαετία του 1980 απέναντι σε έργα με δυτικές επιρροές¹.

Ο Ai Weiwei μετά την επιστολή του καλλιτεχνικού διευθυντή του Ιδρύματος Yie Suzhen, έγραψε στο λογαριασμό του στο Instagram «Η λογοκρισία είναι παρούσα σε κάθε επαρχία της χώρας καθ' όλη τη διάρκεια της κυριαρχίας του Κουμουνιστικού καθεστώτος. Ωστόσο, εκπλήσσομαι όταν σε μια διεθνή Μπιενάλε με τη συμμετοχή δεκάδων διεθνών καλλιτεχνών και την υπό εποπτεία ενός ξένου επιμελητή, αφαιρείται το έργο ενός καλλιτέχνη που προασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελευθερία του λόγου, Αυτό δείχνει ότι ζούμε σε ένα κόσμο που διαχωρίζεται από υφιστάμενες ιδεολογίες ενώ η τέχνη, ενείδει διακόσμησης, χρησιμοποιείται με βάση την πολιτική ατζέντα κάθε κοινωνίας χωριστά. Η Κίνα προσπαθεί να εκσυγχρονιστεί χωρίς όμως τη διασφάλιση της ελευθερίας του λόγου, προϋπόθεση για την καλλιέργεια αντιπαραθέσεων σε πεδία όπως αυτά της πολιτικής, της αισθητικής, της ηθικής και της φιλοσοφίας. Ως εκ τούτου, είμαι χαρούμενος που δεν είμαι μέρος αυτής της προσπάθειας που καθιστά την τέχνη μαριονέτα ενός ψευδοπολιτικού σκηνικού. Πιστεύω πως μέλημά της θα πρέπει να είναι η υπεράσπιση της ανεξαρτησίας της έκφρασης και του ανθρωπισμού. Μόνο υπ' αυτούς τους όρους η τέχνη μπορεί να ευδοκιμήσει² ».

.....

Εικ.19 Marcel Duchamp

Javier C. Hernandez, Ai Weiwei planned to sculpt a Redline. Chinese censors say he crossed one, https://www.nytimes.com/2016/08/27/world/asia/china-ai-weiwei-yinchuan.html?_r=0

Ο Rafal Niemojewski διευθυντής του Ιδρύματος προς επιβεβαίωση παρασκηνακών κυβερνητικών παρεμβάσεων δήλωσε σε συνέντευξη του σχετικά «Όταν οι κυβερνήσεις ή ιδιωτικοί χορηγοί επενδύουν εκατομμύρια σε μια έκθεση, οι παραπάνω διεκδικούν αυτόματα το προνόμιο λήψης αποφάσεων, με τους επιμελητές πάντα να έχουν τον τελευταίο λόγο».

Φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές.

Ένα σύντομο σημείωμα και μια αναλόγου εύρους δημοσίευση στο Weibo, την Κινεζική εκδοχή του Twitter, ήταν συλλήβδην η διαφημιστική εκστρατεία της θεματικής ομαδικής έκθεσης Man-made and Natural Disasters το 2012, μιας ομάδας καλλιτεχνών που ζούσαν και εργάζονταν στο καλλιτεχνικό χωριό Coachangdi (Εικ.20), βόρεια του Πεκίνου.

Εικ.20 Το καλλιτεχνικό χωριό Coachangdi

Εν προκειμένω ο χώρος φιλοξενίας αλλιώς και CCD300 είναι ένα συνονθύλευμα ανεξάρτητων εργαστηρίων και πειραματικών χώρων, αιθουσών συνεδριάσεων και προβολών. Συνολικά καταλαμβάνει το χώρο ενός οικοδομικού τετραγώνου χωρισμένο σε ιδιοκτησίες. Ανάμεσα στους ενοίκους συναντά κανείς ένα ευρύ φάσμα ξένων και τοπικών καλλιτεχνών¹.

Όλοι γνώριζαν εκ των προτέρων ότι το θέμα της έκθεσης, τα έργα καθώς και τα ονόματα των δημιουργών που

.....

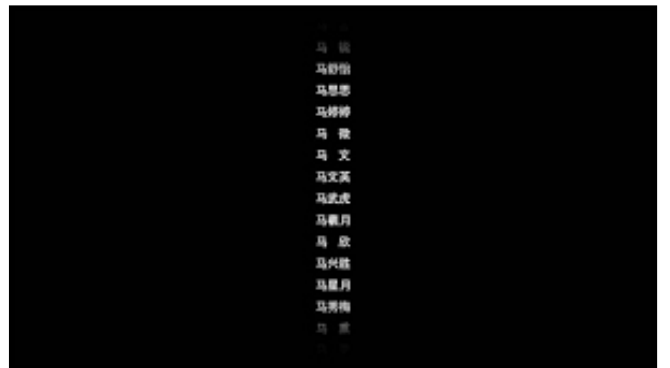
¹Alessandro Rolandi, Censorship and self-censorship in Beijing's gallery district, <http://hyperal-lergic.com/59746/manmade-and-natural-disasters-ccd300>

συμμετείχαν θα κινούσαν αναπόφευκτα την προσοχή της κυβέρνησης. Στις 8 Σεπτεμβρίου ο χώρος Caoba που φιλοξενούσε την έκθεση Manmade and Natural Disasters άνοιξε (Εικ.21). Μπορεί η εμπειρία και οι διασυνδέσεις του ιδιοκτήτη της γκαλερί Lao Gan να απέτρεψαν την ματαίωσή της έκθεσης καθ' όλη τη διάρκειά της, όμως οι συνθήκες σύμφωνα με τις οποίες διεξήχθη η έκθεση αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα του τρόπου με τον οποίο η εξουσία συνηθίζει να επιβάλλεται, υποκινώντας υποδόρια την αυτολογοκρισία.

Εικ.21 Ο εκθεσιακός χώρος Caoba

Κατά την έναρξη, λίγο μετά τα εγκαίνια, ένας μεγάλος αριθμός βιντεοπροβολών απαγορεύτηκε. Ανάμεσα σε αυτά συγκαταλέγονταν τα έργα 4851 του Ai Weiwei με αναφορά στη μακρά λίστα των ονομάτων του χωριού Sichuan θύματα του σεισμού του 2008 (Εικ.22), το έργο Passby του Li Jie στιγμιότυπα από σιδηροδρομικά δυστυχήματα, κατεδαφισμένες γέφυρες και άλλες κακοτεχνίες που στοίχισαν ανθρώπινες ζωές, το Red Book του Li Dazhi (γενν.1968) (Εικ.23) μια προβολή σε κεραμικό πιάτο μαθητικών ασκήσεων ρουτίνας γεμάτο καυτερές πιπεριές καθώς και έργα της Γιαπωνέζας καλλιτέχνης Megumi Shinizu¹. Η επιχειρηματολογία που χρησιμοποιήθηκε για την προσωρινή απενεργοποίηση των προβολών ήταν η πιθανή κυκλοφορία αστυνομικών υπαλλήλων στην περιοχή κατά τη διάρκεια των εγκαινίων.

Εικ.22 Ai Weiwei, 4851

Εικ.23 Li Dazhi, Red Book

Εκείνη τη μέρα αρκετά video δεν τέθηκαν ποτέ σε λειτουργία εν αντιθέσει με

.....

¹Alessandro Rolandi, Censorship and self-censorship in Beijing's gallery district, <http://hyperallergic.com/59746/manmade-and-natural-disasters-ccd300>

όλα τα υπόλοιπα. Ανάμεσα σε αυτά συγκαταλέγονταν και το χρονικό της Sun Shaokun (γενν.1980) για τις ώρες που ακολούθησαν μετά την αυγουστιάτικη πλημμύρα στο Πεκίνο εξαιτίας των σφοδρών βροχοπτώσεων : στο χρονικό καταγράφονταν το πλεούμενο πτώμα μιας γυναίκας. Την επόμενη ημέρα όλες οι προβολές εκτός του Ai Weiwei λειτουργούσαν κανονικά. Στη διάρκεια της επόμενης εβδομάδας τα ονόματα όλων καλλιτεχνών καθώς και τα στοιχεία των έργων εξαφανίστηκαν αναπάντεχα ενώ σε ορισμένα έργα είχε αλλαχθεί η αρχική τους τοποθεσία¹. Ο παραλογισμός του Κινεζικού συστήματος επαναβεβαιώθηκε άλλη μια φορά με το περιστατικό στην εγκατάστασή του Li Zifeng (γενν.1981), A lot of chicken and a lot of rice, αναφορά στις διατροφικές συνήθειες του Κινεζικού λαού. Η εγκατάσταση αποτελούνταν από ένα γδαρμένο κοτόπουλο που κρεμόταν από το ταβάνι και ένα κυκλικό βουνό ωμού ρυζιού στην κορυφή του οποίου βρίσκονταν διεσπαρμένοι λογαριασμοί των εκατό Renminbi (Εικ.24). Μυστηριωδώς το κοτόπουλο εξαφανίστηκε!

Εικ.24 Χαρτονόμισμα των 100 Renminbi.

Η έκθεση διήρκησε δεκαπέντε ημέρες στο τέλος της οποίας διεξήχθη ανοιχτός διάλογος με τους καλλιτέχνες, λίγους δημοσιογράφους και άλλους επαγγελματίες. Οι συνεκθέτοντες ανέλυσαν για τριάντα λεπτά τους λόγους για τους οποίους πήραν μέρος, τις σκέψεις τους για την κοινωνία, τη σύγχρονη τέχνη και κουλτούρα. Στο τέλος απαντήθηκαν ερωτήσεις που τέθηκαν από το κοινό για τριάντα λεπτά

.....

¹Alessandro Rolandi, Censorship and self-censorship in Beijing's gallery district, <http://hyperallergic.com/59746/manmade-and-natural-disasters-ccd300>

ακόμη. Η συζήτηση μαγνητοσκοπήθηκε.

Στη σημερινή Κίνα που τα φαινόμενα λογοκρισίας και αυτολογοκρισίας δύσκολα διαχωρίζονται, εκθέσεις σαν αυτή όπου οι καλλιτέχνες αναλαμβάνουν υψηλά ρίσκα, αποφεύγοντας την αναπαραγωγή γνωστών στερεοτύπων, είναι πολύτιμες. Παρόμοιες δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα με έντονη ιστορική συνείδηση του παρόντος αποτελούν σπάνιους πυρήνες αντίδρασης που καλλιεργούν μέσω της εμπλοκής τους με τους πολίτες την συλλογική κοινωνική ευθύνη.

Λογοκρισία σε θέματα ηθικής

Ρεν Χανγκ

Οι φωτογραφίες του διεθνώς γνωστού Ren Hang (γενν.1987) άλλοτε απλά γυμνές και άλλοτε εκφράσεις αρρωστημένων σεξουαλικών ενστίκτων (Εικ.25) έχουν υπάρξει αντικείμενο ισχυρών αντιπαραθέσεων στην Κίνα. Θύμα του κραταιού συντηρητισμού της χώρας, σε ότι αφορά το γυμνό και τη σεξουαλικότητα, το έργο του, σχεδόν στο σύνολό του, απαγορεύεται να εκτεθεί οπουδήποτε¹. Στις σπάνιες φορές που αυτό έχει συμβεί οι φωτογραφίες του αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερο μένος (αποπτώσεις, καταστροφές κ.α.) ενώ έχει συλληφθεί δύο φορές εν ώρα εργασίας σε εξωτερικούς χώρους. Από την άλλη οι εκδόσεις που σχετίζονται με το πρόσωπό του παράγονται μονάχα στο εξωτερικό, μιας και κανείς κινεζικός εκδοτικός οίκος

Εικ.25 Φωτογραφία του Ren Hang

.....

¹Ashleigh Kane, Ren Hang on nature, nudity and censorship, <http://www.dazeddigital.com/photography/article/24031/1/ren-hang-on-nature-nudity-and-politics>.

δεν αναλαμβάνει το ρίσκο. Επίσης δεν είναι τυχαία και η διαδικτυακή λογοκρισία που υφίσταται καθώς οι προσωπικές του ιστοσελίδες και τα διάφορα προφίλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης «απενεργοποιούνται» ως δια μαγείας.

Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας έχει απαγορεύσει το πορνό από ιδρύσεώς της, το 1949. Όποιος διανέμει, παράγει ή αγοράζει άσεμνα περιοδικά, βίντεο ή βιβλία τιμωρείται με την επιβολή προστίμου. Βέβαια παραμένουν ασαφή τα κριτήρια που καθιστούν ένα πνευματικό προϊόν άσεμνο. Η απροσδιοριστία του νόμου είναι χαρακτηριστική όταν οτιδήποτε μπορεί να προσβάλει τα χρηστά ήθη και να ζημιώσει τη σωματική και πνευματική υγεία των νέων θεωρείται παράνομο.

Ο ίδιος τονίζει σε συνέντευξή του «Δεν βλέπω τη δουλειά μου ως ταμπού. Δεν σκέφτομαι τόσο, ούτε το πολιτικό αλλά ούτε το πολιτιστικό πλαίσιο. Δεν επιδιώκω να ξεπεράσω τα όρια. Φωτογραφίζω απλά αυτό που επιθυμώ».

Οι φωτογραφίες του Ren Hang θα εκδοθούν σύντομα από τις εκδόσεις Taschen (Εικ.26). Πρόκειται για την πρώτη ολοκληρωμένη παρουσίαση της δουλειάς του που καλύπτει όλη την καλλιτεχνική του πορεία¹.

Μια αντισυμβατική προσέγγιση

Η έκθεση Fuck Off είναι μια από τις πιο διάσημες εκθέσεις σύγχρονης τέχνης της

.....

Φιλίππα Δημητριάδη, Ren Hang : ένας ιδιόρρυθμος καλλιτέχνης της κινεζικής επαρχίας, <http://poraganda.gr/o-ren-hang-enas-idiorrithmos-kallitechnis-tis-kinezikis-eparchias>.

Εικ.26
Ren Hang
Εκδόσεις Taschen

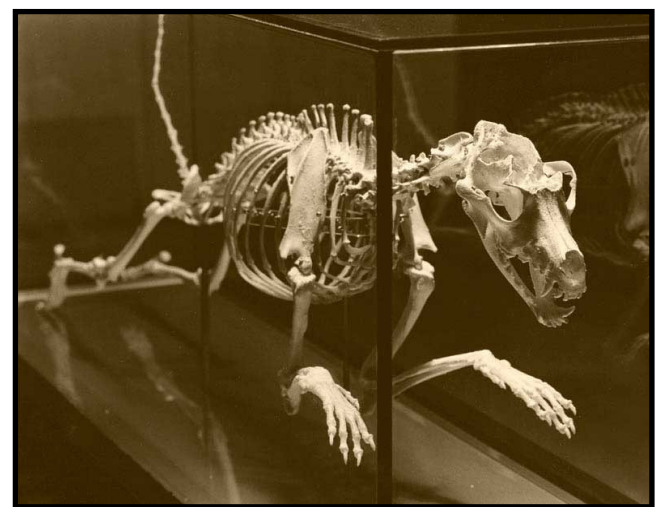
πρόσφατης ιστορίας στην Κίνα. Έλαβε χώρα στις 6 Νοεμβρίου του 2000 στην γκαλερί Eastlink της Σαγκάης, κοντά στο ποταμό Wusong, ταυτόχρονα με την τρίτη κατά σειρά Μπιενάλε (6.11.2000-6-1-2001) ως το πρώτο άνοιγμα της πόλης στις διεθνείς αγορές τέχνης.

Με τη συμμετοχή 46 καλλιτεχνών και υπό την επιμέλεια των Feng Boyi, ανεξάρτητου επιμελητή και κριτικού, και Ai Weiwei το συνολικό εγχείρημα υπογράμμιζε τις αξίες της ανεξαρτησίας και της κριτικής στάσης απέναντι στις κοινωνικές δομές ως βασικές αρχές για την ύπαρξη της τέχνης εν συνόλω. Ο ακτιβιστής Ai Weiwei είχε δηλώσει σχετικά σε συνέντευξή του: «Οι εμπλεκόμενοι καλλιτέχνες είχαν μια ξεκάθαρη άποψη για την εικόνα που ήθελαν να μεταδώσουν σε ιδρύματα, επιμελητές και εμπόρους. Αυτή συνοψίζονταν σε μια μόνο φράση : fuck off¹».

Εικ.27 Ai Weiwei, Study of Perspective

Ως εικαστική μεταφορά του τίτλου ο τελευταίος εμπεριέκλεισε στη σειρά φωτογραφιών Study Of Perspective² (Εικ.27) την αμφισβήτηση της πρωτοκαθεδρίας σημαντικών μνημείων στον αστικό χώρο σε αντιπαραβολή με τη γνωστή χειρονομία κατά την οποία υψώνεται το μεσαίο δάκτυλο ενώ το χέρι είναι κλειστό σαν γροθιά. Ανάμεσα στα έργα ήταν επίσης και αυτό του Sun Yuan (γενν.1972), Solitary Animal του 2000 (Εικ.28). Επρόκειτο για ένα γυάλινο κουτί το οποίο εμπεριείχε το σκελετό ενός μεγάλου σκύλου και αρκετό δηλητηριώδες αέριο ικανό να σκοτώσει εκατοντάδες ανθρώπους,

Εικ.28 Sun Yuan, Solitary Animal

.....

¹Wikipedia, Fuck off (art exhibition), [https://en.wikipedia.org/wiki/Fuck_Off_\(art_exhibition\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Fuck_Off_(art_exhibition))

²Weiwei A., Ai Weiwei : *Spatial Matters, Art Architecture and Activism*, σελ.452.

σε περίπτωση που απελευθερωνόταν.

Ένα όμως από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αντικομοφορισμού ήταν η δράση του Zhu Yu (γενν.1970), *Eating People* του 2000 (Εικ.29), η οποία ωστόσο δεν παρουσιάστηκε στο χώρο, αλλά στιγμιότυπα αυτής συμπεριλήφθηκαν στον προς έκδοση κατάλογο (επρόκειτο ουσιαστικά για μια πράξη αυτολογοκρισίας εκ μέρους των επιμελητών από φόβο μη προσελκύσουν την επίσκεψη των τοπικών αρχών)¹. Σε φωτογραφίες της δράσης αποθανατίζεται ο καλλιτέχνης να μαγειρεύει και εν συνεχεία να τρώει το σώμα ενός εξάμηνου ανθρώπινου εμβρύου, το οποίο είχε αποσπάσει ιδιοχείρως, σύμφωνα με λεγόμενά του, από κάποια Σχολή Ιατρικής. Ο Zhu Yu ισχυρίστηκε πως καμιά θρησκεία ή κράτος δεν απαγόρευε ρητά τον κανιβαλισμό. Σε αυτό το κενό μεταξύ ηθικής και νόμου θεμελίωσε την εννοιολογική βάση του κοινωνιολογικού του ερωτήματος, στο οποίο απ'ότι φαίνεται τάσσεται υπέρ².

Η έκθεση τελικά έκλεισε πριν την ορισμένη καταληκτική ημερομηνία, στις 16 Νοεμβρίου, από το Πολιτιστικό Γραφείο Επιθεώρησης της Κίνας αντίθετο σε αρκετά από τα επίμαχα έργα.

Άγγελος

Ο Zhang Huan (γενν.1965) καταπιάστηκε με τις δράσεις, ως μορφή έκφρασης,

.....

¹Wikipedia,Zhu Yu(artist), [https://en.wikipedia.org/wiki/Zhu_Yu_\(artist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Zhu_Yu_(artist)).

² Ben Cade,Zhu Yu:China's Baby-Eating Shock Artist Goes Hyperreal, <https://theculturetrip.com/asia/china/articles/zhu-yu-china-s-baby-eating-shock-artist-goes-hyperreal>

Εικ.29 Zhu Yu, *Eating People*

από το 1992. Ήταν μέλος της καλλιτεχνικής κοινότητας Beijing East Village, σημαντικής κοιτίδας πρωτοπορίας και πειραματισμών.

Η δράση ονόματι Angel, από τις πρώτες της καριέρας του, είναι ένα έργο ιδιαίτερος φορτισμένο και παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1993 στην Εθνική Πινακοθήκη του Πεκίνου¹. Στο πλαίσιο αυτής ο καλλιτέχνης τοποθέτησε αρχικά ένα τεράστιο λευκό μουσαμά στο εσωτερικό του εκθεσιακού χώρου. Στη συνέχεια κατευθύνθηκε εκτός του κτιρίου όπου και έστρωσε εμπρός από την είσοδο του Μουσείου ένα λευκό πανί, οριοθετώντας την επικείμενη δράση του. Αφού αφαίρεσε σχεδόν όλα του τα ρούχα, περιλούστηκε με το περιεχόμενο ενός βάζου μέσα στο οποίο βρίσκονταν εμποτισμένα σε κόκκινο σαν αίμα υγρό, διάσπαρτα μέλη ετου ομοιώματος ενός βρέφους. Μετά επανασυναρμολόγησε το ομοίωμα του βρέφους (Εικ.30) και το μετέφερε στο αρχικό μέρος εντός του κτιρίου. Ως τελευταία πράξη κρέμασε την εν λόγω κούκλα από σχοινί που κρεμόταν εξ αρχής πάνω από τον καμβά και το παρουσίασε ως το τελικό έργο του²(Εικ.31).

Το έργο του ουσιαστικά αναφέρεται στη Κινεζική νομοθεσία περί περιορισμού των γεννήσεων και την πολιτική του ενός παιδιού, που μοιραία οδήγησε στην πραγματοποίηση εκατομμυρίων εκτρώσεων. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες χιλιάδες άνθρωποι, άνδρες και γυναίκες, φυλακίζονται καθημερινά

.....

Εικ.30 Zhang Huan, Angel

Εικ.31 Zhang Huan Angel

¹Wikipedia,Zhang Huan, https://en.wikipedia.org/wiki/Zhang_Huan

²Grosenick U., *China Art Book : Chinese Art - Now*,σελ.592

σε στρατόπεδα προκειμένου να στερηθούν, παρά τη θέλησή τους. Μετά το πέρας της δράσης οι ιθύνοντες σοκαρισμένοι από το συμβάν έκλεισαν την έκθεση, ο καλλιτέχνης μηνύθηκε με πρόστιμο ενώ υποχρεώθηκε να συντάξει γραπτό κείμενο προς την διεύθυνση της Εθνικής Πινακοθήκης.

Το δείπνο

Ο Ma Liuming (γενν.1969) υπήρξε κύριο ιδρυτικό μέλος ενός καλλιτεχνικού ρεύματος που αναπτύχθηκε στον απόηχο των διαδηλώσεων που έλαβαν χώρα στην πλατεία Τιανανμεν το 1989¹. Τέσσερα χρόνια αργότερα ο ίδιος με τη σύμπραξη τριάντα περίπου καλλιτεχνών ίδρυσαν την πρωτοπόρα για την εποχή Beijing East Village² (Εικ.32), με αναφορά στην αντίστοιχη περιοχή του Manhattan της Αμερικής, που απετέλεσε ορόσημο πειραματισμών και νέων κινημάτων κατά τις δεκαετίες του εβδομήντα και του ογδόντα.

Εικ.32 Beijing East Village

Η κοινότητα, εγκατεστημένη σε μια υποβαθμισμένη εργατική περιοχή στα περίχωρα του Πεκίνου, έγινε γνωστή για το συλλογικό της πνεύμα σε αντιδιαστολή με την ατομική πρακτική που επικρατούσε στη Δύση. Με τη συνεργασία φωτογράφων όπως οι Rong Rong (γενν.1968), Xin Danwen (γενν.1967) και Ai Weiwei (γενν.1957) καταγράφηκαν οι πρώτες ιστορικά πειραματικές δράσεις καθιστώντας το εν λόγω αρχαικό υλικό εξαιρετικά πολύτιμο.

Στο δημιουργικό αυτό πλαίσιο, ο Ma Liuming

.....

¹Wikipedia, Ma Liuming, https://en.wikipedia.org/wiki/Ma_Liuming

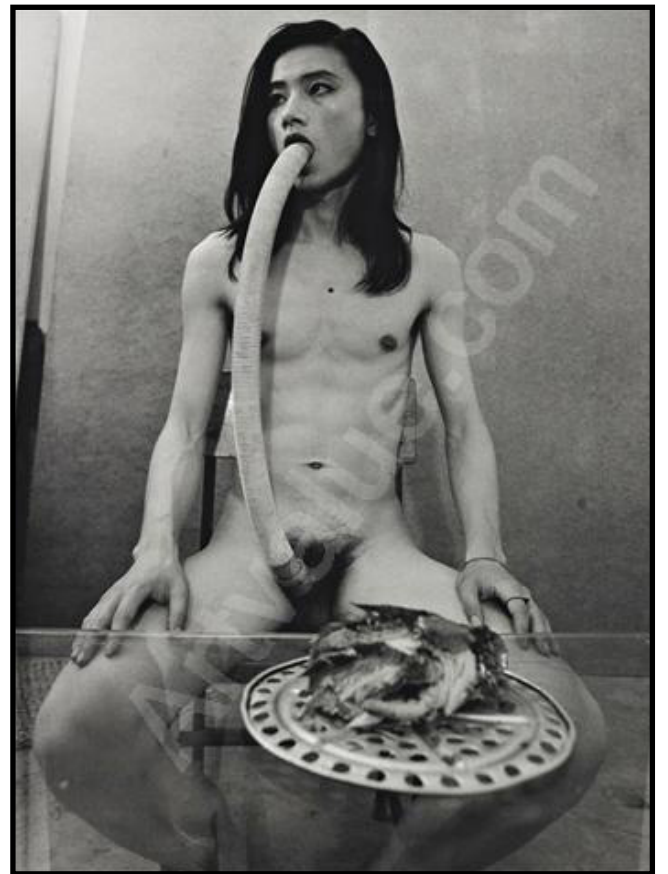
²Wikipedia, Beijing East Village, https://en.wikipedia.org/wiki/Beijing_East_Village

εφηύρε την ανδρόγυνη προσωπικότητα Fen/Ma Liuming, μία προσωπικότητα που περιλαμβάνει και τα δύο φύλα. Η αρχική του ιδέα, ήδη ενεργή από τα φοιτητικά του χρόνια, τονώθηκε μετά την επίσκεψη του καλλιτεχνικού ζεύγους Gilbert and George¹ (Εικ.33). Στη συνέχεια καθιέρωσε την ανδρόγυνη προσωπικότητα ως «όχημα». Το γυμνό ανδρικό του σώμα σε συνδυασμό με τα μακριά μαλλιά και το ελαφρά μακιγιαρισμένο θηλυπρεπές του πρόσωπο έθεταν, ως εικόνα, ζητήματα σεξουαλικότητας και φύλου, την εποχή που τέτοιες αντιφάσεις κοινωνικά ήταν μη αποδεκτές.

Στη τολμηρή του δράση, έκτη κατά σειρά, με τίτλο Fen/Ma Liuming Lunch I (1994) ο καλλιτέχνης συνέδεσε την πράξη του μαγειρέματος με αυτή της ηδονής εν είδη κατανάλωσης (Εικ.34). Η καλλιτεχνική του ιδέα, ακραία για τα δεδομένα της κοινωνικής ανοχής, οδήγησε τον ίδιο σε σύλληψη και σε δίμηνη φυλάκιση με την κατηγορία της πορνογραφίας². Το γεγονός αυτό υπήρξε όμως καθοριστικό και για την κοινότητα, αφού λίγο αργότερα έληξε επίσημα μετά από επιδρομή της αστυνομίας.

Εικ.33 Ο Ma Liuming με τους Gilbert and George

Εικ.34 Ma Liuming, Lunch I

Λογοκρισία σε θέματα αισθητικής

Τα Άστρα

Το 1979 αναδύεται μια ομάδα καλλιτεχνών, ανάμεσα σε αυτούς οι Ai Weiwei (γενν.1957), Li Shuang (γενν.1957) και Qu Lei Lei (γενν.1951), που επιδιώκει με ζήλο

.....

¹Thomas G. Berghuis, Performance Art in China, Hong Kong, 2006, Timezone 8, σελ.103, <https://books.google.gr/books>

²Grosenick U., China Art Book : Chinese Art - Now, σελ.267

μια στροφή προς τον εκδημοκρατισμό. Τα δώδεκα αρχικά μέλη των λεγόμενων Stars, συνιστούσαν την πρωτοπορία της εποχής και ήταν κυρίως αυτοδίδακτοι ζωγράφοι. Στην αδυναμία τους να συμμετάσχουν στις αναγνωρισμένες εκθέσεις των επίσημων φορέων και δίχως επίσημη άδεια κρεμούν τα έργα τους στο φράχτη της Εθνικής Πινακοθήκης (Εικ.35), για να δηλώσουν με τον τρόπο αυτό την έντονη αποδοκιμασία τους απέναντι στην κρατική αδιαφορία¹.

Εικ.35 Η υπαίθρια έκθεση των Stars

Υφολογικά το σύνολο των έργων τους, αν και με παραδοσιακά θέματα (πουλιά, λουλούδια κτλ) ήταν επηρεασμένο από την παράδοση της Κινέζικης καλλιγραφίας, τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό της Ρωσίας και την απαγορευμένη δυτική τέχνη (από τον μεταϊμπρεσιονισμό έως τον αφηρημένο εξπρεσιονισμό). Κανείς από συμμετέχοντες δεν ήταν αναγνωρισμένος καλλιτεχνικά εκείνον τον καιρό. Ήταν όλοι ερασιτέχνες που απολάμβαναν τη δημιουργία δίχως να επιδοτούνται οικονομικά, όπως συνήθιζαν μερικοί καλλιτέχνες φιλικά προσκείμενοι προς την κυβέρνηση.

Η έκθεση που ανέβηκε στις 27 Σεπτεμβρίου, ήταν προγραμματισμένη για μια εβδομάδα, καταστέλλεται από την αστυνομία δύο ημέρες μετά². Οι καλλιτέχνες και οι υποστηρικτές τους αρνούμενοι να δεχθούν στωικά το τετελεσμένο οργάνωσαν διαμαρτυρία, στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αφού πρώτα ανήρτησαν σχετικό κείμενο διαμαρτυρίας στον λεγόμενο τοίχο της Δημοκρατίας της περιφέρειας

.....

¹Sullivan M., *Art and Artists of Twentieth-Century : China*, σελ 222

²Zee Stone Gallery, *Commentary*, <http://www.zeestone.com/article.php?articleID=16>

Χίχενγκ (Εικ.36). Χάριν στις επιδέξιες διαπραγματεύσεις των οργανωτών με τους κρατικούς λειτουργούς η προσπάθειά τους οδήγησε σε μια έκθεση στην Εθνική Πινακοθήκη λίγο αργότερα.

Τα επόμενα τρία με τέσσερα χρόνια η ομάδα δέχθηκε τέτοια πολιτική πίεση που την οδήγησε σε υποχρεωτική διάσπαση. Η πλειοψηφία των μελών εγκατέλειψε τη χώρα, με τον Qu Lei Lei να μετοικεί στο Παρίσι, τη Li Shuang στη Γαλλία και τον Ai Weiwei στη Νέα Υόρκη.

Ο πολιτικός αντίκτυπος της διαμαρτυρίας των επανομαζόμενων Stars Group απετέλεσε την πρώτη γενναία μετωπική σύγκρουση με την οργανωμένη λογοκρισία του κράτους και τις παραδοσιακές αισθητικές συμβάσεις, η οποία ως πράξη θεμελίωσε τη βάση για την ελεύθερη έκφραση στο χώρο των τεχνών.

Διάλογος

Το Φεβρουάριο του 1989, δέκα χρόνια μετά την έκθεση των Stars στον φράχτη της Εθνικής Πινακοθήκης, οργανώθηκε η ιστορική πλέον ριζοσπαστική έκθεση China/ Avant-Garde Exhibition¹ στην Εθνική Πινακοθήκη του Πεκίνου (Εικ.37). Ήταν η πρώτη φορά που το κίνημα της πρωτοπορίας της δεκαετίας του ογδόντα εμφανιζόταν με πληρότητα στα μάτια του κοινού και μάλιστα στον σημαντικότερο χώρο τέχνης της χώρας. Ο συμμετέχων καλλιτέχνης Zhang Peili (γενν.1941) θυμάται σχετικά «Η έκθεση

.....

Εικ.36 Ο τοίχος της Δημοκρατίας

Εικ.37 China Avant-Garde Exhibition

¹Erjavec A., *Postmodernism and the Postsocialist Condition*, σελ 278

Θύμιζε περισσότερο λαϊκή αγορά παρά ένα τυπικό εκθεσιακό χώρο¹. Αυτό που εκείνη την ημέρα είχε εξέχουσα σημασία ήταν μονάχα η τέχνη. Όλοι γνωρίζαμε ότι πια ήμασταν κομμάτι της Ιστορίας. Εντρυφήσαμε τόσο πολύ στο ρόλο μας, σαν ηθοποιοί σε σκηνή όπου ο καθένας ξαφνικά θα μπορούσε να γίνει διάσημος».

Οι προετοιμασίες του τόσο σημαντικού καλλιτεχνικού γεγονότος είχαν ήδη αρχίσει από το 1986. Μετά την αναβολή της έκθεσης το 1987 λόγω του 13ου Εθνικού Συνεδρίου του Κομμουνιστικού Κόμματος στο δρόμο προς το σοσιαλισμό(Εικ.38), τελικά έλαβε επίσημη άδεια για τις 5 Φεβρουαρίου του 1989. Είχε χρειαστεί ένας ολόκληρος χρόνος διαπραγματεύσεων μεταξύ της επιτροπής και του επιμελητή της έκθεσης Gao Ming-lu πριν τα εμπλεκόμενα μέρη οδηγηθούν σε συμφωνία. Όπως αποκάλυψε χρόνια αργότερα σχετικό πρακτικό έγγραφο η έκθεση είχε συμφωνηθεί να λειτουργήσει μόνον κάτω από τους εξής όρους :

- 1) Απαγορεύονταν έργα εναντίον του κόμματος και των τεσσάρων κυρίαρχων αρχών που θεσπίστηκαν το 1979 (1η αφοσίωση στον σοσιαλιστικό δρόμο, 2η διατήρηση της δικτατορίας του προλεταριάτου, 3η πίστη στην καθοδήγηση του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας, 4η συμπόρευση με τις ιδέες του Mao Zedong και Marx-Lenin) .
- 2) Απαγορεύονταν έργα πορνογραφικού ή ανάλογου απεχθούς περιεχομένου.
- 3) Απαγορεύονταν οι δράσεις

.....

Εικ.38 13ο Εθνικό Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος

¹Wikipedia, 1989 China Avante-Garde Exhibition, https://en.wikipedia.org/wiki/1989_China_Avant-Garde_exhibition

Ο οργανωτής της έκθεσης ιδιαίτερα δυσαρεστημένος από τον τρίτο όρο συμβιβάστηκε οι δράσεις να απεικονισθούν μέσω φωτογραφικού υλικού.

Στις 11:10 πμ , δύο ώρες μετά τα εγκαίνια η καλλιτέχνης Χίαο Lu (γενν.1962) στο πλαίσιο της δράσης της ανοίγει πυρ με αεροβόλο πιστόλι τύπου Pellet στην εγκατάστασή της με τίτλο Dialogue¹ (Εικ.39). Το περίφημο έργο της αποτελούνταν από δύο τηλεφωνικούς θαλάμους στους οποίους υπήρχαν στο εσωτερικό τους μια ανδρική και μια γυναικεία φιγούρα αντίστοιχα. Ανάμεσά τους βρισκόταν ένα κόκκινο τηλέφωνο με κατεβασμένο το ακουστικό (στο ομότιτλο μυθιστόρημά της που εκδόθηκε το 2010, η ίδια αποκάλυψε πως κατά το παρελθόν υπήρξε θύμα σεξουαλικής κακοποίησης από έναν άνδρα έμπιστο στο οικογενειακό της περιβάλλον · κατά δήλωσή της λίγο μετά το συμβάν του τηλεφώνησε, χωρίς η ίδια όμως να συνδέει το τραυματικό περιστατικό με τον ίδιο τον πυροβολισμό²).

Εικ.39 Χίαο Lu, Dialogue

Σύμφωνα με τον επιμελητή της έκθεσης κανείς από την επιτροπή δεν γνώριζε εκ των προτέρων πληροφορίες σχετικά με την τελική κατάληξη της δράσης όσο και για τις προθέσεις της. Η μόνη γραπτή αναφορά υπήρξε ένα κείμενο που δόθηκε εκ των υστέρων στον Gao Minglu, δια χειρός της καλλιτέχνης και του τότε συντρόφου της Tang Song. Αυτό έγραφε «όσον αφορά στο περιστατικό του πυροβολισμού το εκλαμβάνουμε ως
.....

¹Erjavec A., *Postmodernism and the Postsocialist Condition*, σελ 279

καθαρὰ καλλιτεχνική πράξη. Θεωρούμε ότι στην τέχνη υπάρχουν προσωπικότητες με διαφορετικές απόψεις χωρίς κατ'ανάγκη να έχουν πολιτικό περιεχόμενο. Εμείς ενδιαφερόμαστε μονάχα για την κοινωνική αξία της τέχνης και θα αναζητούμε πάντα το κατάλληλο μέσο για την κατανόησή της». Το 2004 η καλλιτέχνης, προς απογοήτευση του καλλιτεχνικού κόσμου της χώρας, απέκλεισε οποιαδήποτε συνδημιουργία για το έργο Dialogue, ίσως εξαιτίας του χωρισμού της με τον τέως σύντροφό της, πιστώνοντας την φυσική και ηθική αυτουργία μόνο στον ίδιο της τον εαυτό².

Τέσσερις ώρες περίπου μετά τον πυροβολισμό, στις 3:00μμ, η αστυνομία εισβάλλει στην Εθνική Πινακοθήκη συλλαμβάνοντας το καλλιτεχνικό ζεύγος και σφραγίζοντας την έκθεση προσωρινά. Κυβερνητικά υπομνήματα του καιρού αναφέρουν χαρακτηριστικά «... κανένα μέτρο για την αποτροπή παρόμοιων φαινομένων με αυτά της έκθεσης του 1989 δεν θα θεωρηθεί υπερβολικό σε μελλοντικές περιπτώσεις...»¹.

Τέσσερις μήνες αργότερα ξεσπά η εξέγερση στην πλατεία Tiananmen, με απολογισμό χιλιάδων νεκρών φοιτητών και άλλων τόσων συλλήψεων (Εικ.40). Μετά το συμβάν ο πυροβολισμός της Χίαο Λυ έλαβε καθαρὰ πολιτική χροιά. Έκτοτε τον αποκαλούν με το προσωνύμιο «ο πρώτος πυροβολισμός της Tiananmen» και την έκθεση στο σύνολό της ως «η μικρή πλατεία».

Εικ.40 Ο Tank Man λίγο πριν τη σύλληψη

.....

¹Wikidedia, Xiao Lu, https://en.wikipedia.org/wiki/Xiao_Lu

Συμπέρασμα

Από τα ανωτέρω παραδείγματα φαίνεται πως η ανάγκη των καλλιτεχνών να μιλήσουν για πολιτικά ζητήματα τα οποία το Κομμουνιστικό καθεστώς θεωρεί απαγορευμένα υπερτερεί έναντι των υπόλοιπων αναζητήσεων. Σε μια χώρα που η ίδια η κυβέρνηση αποκρύπτει την αλήθεια στην ολότητά της, με σκοπό να μη θιγεί η αξιοπιστία του Κομμουνιστικού κράτους, η αξία της ιστορικής μνήμης και της αποκατάστασης της πραγματικότητας αποδεικνύεται μείζονος σημασίας.

Με μικρή διαφορά, έπονται θέματα που σχετίζονται με τις αντιλήψεις περί ηθικής. Ο ερωτισμός, η εκκεντρικότητα και το στοιχείο του σοκ αποτελούν συνισταμένες μιας ενορχηστρωμένης προσπάθειας αμφισβήτησης των υφιστάμενων ηθικών κανόνων.

Τέλος, τα δύο παραδείγματα (η καλλιτεχνική ομάδα των Stars και το έργο Διάλογος της Χίαο Lu) που αφορούν αισθητικά ζητήματα, μιλούν για την απόπειρα των καλλιτεχνών της πρωτοπορίας να θέσουν τις βάσεις για ελεύθερη έκφραση, κάτι που στη χώρα αυτή μέχρι τώρα φαινόταν ανέφικτο.

Η Ρωσία, με πρωτεύουσα τη Μόσχα είναι μια χώρα συνολικής έκτασης 17.075.400 τ.χλμ. με πληθυσμό πάνω από εκατόν σαράντα έξι εκατομμύρια κατοίκους. Τα 17.075.400 τ.χλμ. εκτάσιμης γης την καθιστούν μία υπερδύναμη στον πλανήτη, μιας και καλύπτει πάνω από το ένα όγδοο της παγκόσμιας κατοικήσιμης επιφάνειας.

Η Ε.Σ.Σ.Δ. και η πτώση της.

Η Ρωσία μετά το τέλος της Ρώσικης Επανάστασης του 1917, προσπάθησε να συνενώσει τα κράτη που κάποτε αποτελούσαν τη Ρωσική Αυτοκρατορία . Ο Βλαδίσμηρος Λένιν πρότεινε τη δημιουργία της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών στην οποία θα εντάσσονταν τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο βέβαια του σοσιαλιστικού συστήματος με λαϊκή εξουσία. Τον Δεκέμβριο του 1922 η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών αποτελούσε πλέον ιστορικό γεγονός. Η λεγόμενη Ε.Σ.Σ.Δ. ή συνηθέστερα Σοβιετική Ένωση υπήρξε το πρώτο σοσιαλιστικό κράτος στην παγκόσμια ιστορία. Καθοδηγητής και πυρήνας της Σοβιετικής κοινωνίας ήταν το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης¹.

Το πολιτικό-κοινωνικό σύστημα της ΕΣΣΔ βασιζόμενο στο Μαρξισμό - Λενινισμό θεωρούσε τη θρησκεία αναχρονιστικό-αντιδραστικό θεσμό. Το σοβιετικό κράτος διαμέσου των μηχανισμών του υποστήριζε ενεργά την αθεΐα, προτρέποντας τους πολίτες να μην ασπάζονται καμιά θρησκεία. Παρ' όλα αυτά, στην ΕΣΣΔ υπήρχαν πιστοί σχεδόν από όλες οι γνωστές θρησκείες¹.

Κυρίαρχη μορφή τέχνης στη Σοβιετική Ένωση υπήρξε ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός, ο οποίος επιβίωσε περισσότερο εκεί απ' ότι στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ως στιλ χαρακτηρίζεται από την ένδοξη απεικόνιση των κομμουνιστικών αξιών, όπως η χειραφέτηση του προλεταριάτου, με ρεαλιστικό τρόπο. Την περίοδο αυτή ο σοβιετικός καλλιτέχνης όφειλε να δίνει μία φιλαλήθη και ιστορικά ακριβή αναπαράσταση της πραγματικότητας στο πλαίσιο της επαναστατικής της εξέλιξης. Όφειλε δηλαδή να συμβάλει στην ιδεολογική μεταμόρφωση

.....

¹Wikipedia,Ρωσία, <https://el.wikipedia.org/wiki>

και στην εκπαίδευση των εργατών, σύμφωνα με το πνεύμα του σοσιαλισμού. Το ιδανικό του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού, που καλούσαν να υπηρετήσουν πλέον οι καλλιτέχνες, απαιτούσε από την άλλη τη θυσία ορισμένων μορφικών αναζητήσεων στο όνομα της κατανόησης, ώστε το μήνυμα να γίνεται αντιληπτό από τον κάθε πολίτη.

Στις 11 Μαρτίου 1985 ήρθε στο προσκήνιο ο μόλις πενήντα τεσσάρων ετών Mikhail Gorbachev (γενν. 1931). Ο νέος Γενικός Γραμματέας του ΚΚΣΕ, υπό την αιγίδα του Κομμουνιστικού Κόμματος, προσπάθησε να αναδιαρθρώσει το στάσιμο και αναποτελεσματικό σύστημα που επικρατούσε με οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που ήταν αρκετά διαφορετικές σε σύγκριση με τις συμβατικές λενινιστικές αρχές. Ωστόσο, αυτή η πολιτική των μεταρρυθμίσεων σε συνδυασμό με την γκλάσνοστ (διαφάνεια, ελευθερία του λόγου) στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δεν έδιναν τη δυνατότητα αμφισβήτησης του κομμουνιστικού δόγματος. Η πολιτική της εδραίωσης μιας ατμόσφαιρας εμπιστοσύνης που θα διασφαλιζόταν από ειδική νομοθεσία και θα εκτελούνταν από το ίδιο το κράτος, προϋποθέσεις απαραίτητες για την επιτυχία των μεταρρυθμίσεων, απέτυχε. Ο Gorbachev έρχεται σε σύγκρουση με τον Boris Yeltsin (1931-2007), πρώην γραμματέα του κόμματος στην περιοχή της Μόσχας, ο οποίος απαιτεί πολυφωνία και πολυκομματικές εκλογές. Από την άλλη πλευρά, το σύστημα του κεντρικού σχεδιασμού διαλύθηκε χωρίς να υπάρχει μια νέα αποτελεσματική δομή της οικονομίας της αγοράς για να την αντικαταστήσει. Οι νέοι επιχειρηματίες εκμεταλλευόμενοι κενά στη νομοθεσία των επιχειρήσεων μονοπώλησαν τον πλούτο της χώρας, ενώ ο πληθωρισμός αφάνισε τις αποταμιεύσεις των απλών πολιτών. Το αποτέλεσμα ήταν η κατάρρευση του συνόλου της σοβιετικής οικονομίας με την κατάσταση να επιδεινώνεται συνεχώς. Αυτό το γεγονός προκάλεσε τη ρήξη μεταξύ Γκορμπατσόφ και κοινής γνώμης¹.

Στις 31 Δεκεμβρίου του 1991 η κόκκινη σημαία της ΕΣΣΔ κατέβηκε από το Κρεμλίνο και στη θέση της υψώθηκε η τρίχρωμη σημαία της Ρωσίας. Ήταν η μέρα που η ΕΣΣΔ έπαψε και τυπικά πια, να υπάρχει.

Μετά το 1989 και την πτώση της Ε.Σ.Σ.Δ. η Ορθόδοξη εκκλησία της χώρας, με την αμέριστη υποστήριξη των κυβερνήσεων, βίωσε μια τεράστια αναγέννηση. Από το 1991 κατασκευάστηκαν χιλιάδες νέοι ναοί ενώ, σύμφωνα με δημοσκόπηση του κέντρου LAVDA, τον Ιούλιο του 2014, από το 2001 ο αριθμός των Ρώσων που προσέρχονταν στις εκκλησίες αυξήθηκε σε εντυπωσιακά επίπεδα με το 78% των πολιτών να πηγαίνει τακτικά στην εκκλησία. Η Ρώσικη Ορθόδοξη εκκλησία είναι σήμερα η ισχυρότερη στον κόσμο ενώ είναι γνωστές οι άριστες σχέσεις που διατηρεί με όλους σχεδόν τους πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς της χώρας.

.....
¹Wikipedia,Ρωσία, <https://el.wikipedia.org/wiki>

Εισαγωγή

Σύμφωνα με σχετική δημοσκόπηση του κρατικού Κέντρου Ερευνών Κοινής Γνώμης (Russian Public Opinion Research Center) που διεξήχθη τον Ιούνιο του 2015 σε δείγμα χιλίων ενηλίκων από τετρακόσιους ογδόντα δήμους¹, η πλειοψηφία των Ρώσων θεωρούσε την κρατική λογοκρισία απαραίτητη. Ο φόβος που εξέφραζαν οι πολίτες, σχετικά με ένα βλάσφημο έργο, αφορούσε κυρίως στην πρόληψη επιζήμιων φαινομένων με κίνδυνο την διασάλευση της κοινωνικής ομαλότητας και ειρήνης .

Οι άνθρωποι του πνεύματος από την άλλη περιέγραφαν ένα κλίμα σύγχυσης. Ορόσημο αποτέλεσε η καταδίκη του 2012 του συγκροτήματος Pussy Riot για χουλιγκανισμό. Οι αντιδράσεις που ξεσήκωσε το αντικυβερνητικό περιεχόμενο των στίχων τους, στο πλαίσιο της δράσης που έλαβε χώρα στον κεντρικό Καθεδρικό Ναό της Μόσχας² (Εικ.41), ήταν τόσο σφοδρές που τις οδήγησε στη φυλακή. «Μετά τις Pussy Riot , τα πράγματα σοβάρεψαν, καταδίκασαν αυτά τα κορίτσια σε διετή εγκλεισμό ...» σημειώνει ο Alexander Rodnyansky (γενν. 1961) κινηματογραφικός παραγωγός της ταινίας Leviathan.

Επακόλουθο του παραπάνω γεγονότος ήταν η επίσπευση του νόμου περί βλασφημίας το έτος 2013, με ποινή φυλάκισης έως και τρία χρόνια. Με αυτή την πρωτοβουλία, βασική επιδίωξη του κράτους ήταν η προστασία της

.....

Εικ.41 Οι Pussy Riot στον Καθεδρικό Ναό της Μόσχας

¹Moscow Times,More than 80% of Russians Favor State Censorship of Literature, Film, Art, <https://themoscowtimes.com/news/more-than-80-of-russians-favor-state-censorship-of-literature-film-art-46407>

²Efter Bodenskolan,Pussy Riot and the Cossacks, σελ. 80

κοινωνικής ειρήνης καθώς και του θρησκευτικού συναισθήματος των εν δυνάμει θιγομένων πιστών. Αν και τα δύο τελευταία χρόνια ο νόμος είχε ανασταλτική ισχύ, εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το έτος 2015. Αφορμή υπήρξε μια διαδικτυακή φιλονικία σχετική με θέματα που αφορούσαν τη Θεολογία και την Εκκλησία.

Οι αναχρονιστικοί αυτοί νόμοι, κατασταλτικοί της ελευθερίας της έκφρασης, ενεργοποιούνται κατά το δοκούν όταν κρίνεται αναγκαίο, αν και βρίσκονται στο περιθώριο του νομικού πλαισίου. Οι υποθέσεις που ακολουθούν περιγράφουν αυτό το κλίμα και αφορούν σε θέματα ηθικής, πολιτικής, θρησκείας και αισθητικής.

Ε.Σ.Σ.Δ.

Λογοκρισία σε θέματα Αισθητικής

Οι Μπουλντόζες

Η έκθεση της δεκάτης πέμπτης Σεπτεμβρίου του 1974 που ακούει στο όνομα The Bulldozer Exhibition, λογίζεται ως η πρώτη ανεπίσημη έκθεση έργων της πρωτοπορίας ενάντια στην επίσημη τέχνη της Σοβιετικής Ένωσης(Εικ.42). Από τη δεκαετία του 1930 όλες οι μορφές τέχνης εκτός του σοσιαλιστικού ρεαλισμού διώκονταν. Εκείνη την εποχή οι καλλιτέχνες που δεν ανήκαν στην επίσημη ένωση καλλιτεχνών αντιμετώπιζονταν με ιδιαίτερη καχυποψία ενώ τα τηλέφωνα τους ήταν υπό συνεχή παρακολούθηση¹.

.....

Εικ.42 Οι συμμετέχοντες καλλιτέχνες.

¹Wikipedia,Bulldozer Exhibition, https://en.wikipedia.org/wiki/Bulldozer_Exhibition

Οργανωτές του εικαστικού γεγονότος υπήρξαν οι Oscar Rabin (γενν.1928), Youri Jarkikh (γενν.1938) και Alexander Gleser (γενν.1934) και το μέρος αυτού το αστικό δάσος Belyagevo (Εικ.43), στα περίχωρα της Μόσχας. Οι συμμετέχοντες αποτελούνταν από είκοσι περίπου καλλιτέχνες από το Λένινγκραντ και τη Μόσχα. Ο Oscar Rabin σε συνέντευξή του σε Λονδρέζικο περιοδικό το 2010 δήλωνε "Ήεκθεσηπροοριζότανωςπολιτικήπράξη κατά του καταπιεστικού καθεστώτος. Γνώριζα ότι θα βρισκόμασταν σε μπελάδες με κίνδυνο ακόμη και να οδηγηθούμε σε δημόσια δίκη, χώρια τον ξυλοδαρμό και τη σύλληψη. Δύο ημέρες πριν την εκδήλωση ήμασταν πραγματικά τρομαγμένοι και ανήσυχοι για την μοίρα μας, γνωρίζοντας εκ των προτέρων πως οτιδήποτε θα μπορούσε να είχε συμβεί²".

Εικ.43 Το αστικό δάσος Belyagevo

Ξαφνικά κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης έκαναν την εμφάνισή τους τρεις μπουλντόζες, μερικές υδροφόρες εξοπλισμένες με κανόνια νερού (Εικ.44) και εκατοντάδες εκτός υπηρεσίας αστυνομικοί¹. Η ομάδα κρούσης, απεσταλμένη από την Κ.Γ.Β., συστήθηκε ως υπεύθυνη για την κατασκευή ενός πάρκου στη συγκεκριμένη δασική περιοχή, ενώ ζητήθηκε από τους τετρακόσιους παρευρισκομένους (καλλιτέχνες, συγγενείς, φίλους καλλιτεχνών, φίλους φίλων και αλλοεθνείς δημοσιογράφους) να εγκαταλείψουν το χώρο. Η σκηνή που εκτυλίχθηκε έγινε βίαιη όταν «εργαζόμενοι» άρχιζαν να καταστρέφουν τα έργα και να γρονθοκοπούν τους

Εικ.44 Υδροφόρες νερού εναντίον των επισκεπτών

.....

¹Margarita Tupitsyn, Margins of Soviet Art : Socialist Realism to the Present, σελ 25

πάντες. Η αστυνομία τελικά προέβη σε συλλήψεις ενώ δεκάδες θεατές οδηγήθηκαν στο τμήμα για ανακρίσεις.

Ο διεθνής τύπος, σε αντίθεση με τον Σοβιετικό, που έκανε λόγο για πρόκληση εκ μέρους των διοργανωτών, υπήρξε ιδιαίτερα αιχμηρός. Υπογράμμισε έντονα τη βίαιη πλευρά των γεγονότων και ζήτησε από την Αμερικανική Πρεσβεία της Μόσχας να ασκήσει πίεση στις αρχές για αλλαγή στάσης. Ως αποτέλεσμα της έκτασης που έλαβε το περιστατικό, υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι του Κομμουνιστικού Κόμματος, ίσως από αμηχανία, πρότειναν την πρώτη επίσημη υπαίθρια έκθεση σύγχρονης τέχνης στην ιστορία της χώρας στο πάρκο Izmailovo της Βορειοανατολικής Μόσχας. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου, δύο εβδομάδες μετά τα επεισόδια στο Βελγαγενο, με τη σύμπραξη σαράντα καλλιτεχνών. Στις τέσσερις ώρες διάρκειάς της την επισκέφθηκαν περί τους είκοσι χιλιάδες επισκέπτες¹ (Εικ.45).

Εικ.45 Έκθεση ζωγραφικής στο πάρκο Izmailovo

ΡΩΣΙΑ

Λογοκρισία σε θέματα Θρησκείας

Νεαρός Άθεος

Η δράση του ακτιβιστή Avdey Stepanovich Ter-Oganyan (γενν1961), υπό τον τίτλο Young Atheist στην Art Manege του 1998, υπήρξε καθοριστική για την μετέπειτα πορεία του. Παρά

.....

¹Yelena Kalinsky, Bulldozer and Izmailovsky Park-outdoor exhibitions, <http://tranzit.org/exhibitionarchive/bulldozer>

το σκατολογικό περιεχόμενο αρκετών έργων του, όπως το *Modest Pupils of the Great Master* (αναφορά στο έργο του Pierro Manzoni (γενν.1933), *Merda d' artista*), η ακόλουθη δράση θεωρήθηκε ακραία (Εικ.46). Κρατώντας ανά χείρας ένα τσεκούρι προέβη στην καταστροφή φθηνών αντιτύπων θρησκευτικών εικόνων, αγορασμένων από πωλητήριο εκκλησίας¹. Κατά τη διάρκεια της δράσης του, ζητούσε ευγενικά από τους παρευρισκομένους να πράξουν το ίδιο ή να ενεργήσει εκείνος επί πληρωμή εκ μέρους τους. Μετά τη δημόσια κατακραυγή εκατοντάδων πολιτών ο επιμελητής της έκθεσης απολύθηκε ενώ ασκήθηκε δίωξη κατά του καλλιτέχνη για δραστηριότητες που αποσκοπούσαν στο ξεσηκωμό θρησκευτικής εχθρότητας. Έκτοτε ζει εξόριστος στην Πράγα της Τσεχίας.

Εικ.46 Ο Avdey Stepanovich εν ώρα δράσης

Η σταύρωση

Ο προαύλιος χώρος του Ινστιτούτου *Culturology* της Μόσχας απετέλεσε, τον Απρίλιο του 2000, το σκηνικό ενός μέρους από την ταινία *Oil on canvas* του Oleg Manromatti (γενν.1965). Το σενάριο αφορούσε σε μια σκηνή σταύρωσης, ιδιαίτερος αμφιλεγόμενη για ορισμένους συντηρητικούς κύκλους της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας στη Ρωσία.

Η ιστορία της ταινίας βασιζόταν στη βιογραφία ενός νεαρού ζωγράφου με το όνομα Oleg Golosiy, ο οποίος σκοτώθηκε από τον καλύτερό του φίλο. Ο τελευταίος ήταν επίσης καλλιτέχνης, το έγκλημα του

.....

¹Efter Bodenskolan, Pussy Riot and the Cossacks, σελ. 28

οποίου υποκινήθηκε από το αμάρτημα του φθόνου. Σύμφωνα με την υπόθεση ο δολοφόνος -τον οποίο υποδύθηκε ο Oleg Mavromatti – μετανόησε πικρά για την πράξη του και προκειμένου να το αποδείξει έμπρακτα άλλαξε το παραδοσιακό καλλιτεχνικό μέσο που χρησιμοποιούσε (λάδι σε καμβά), σε άμεση δράση και σωματική έκφραση¹.

Ως απόδειξη της μετάνοιάς του αποφάσισε να προβεί στην πράξη της σταύρωσης, αρχέτυπο θυσίας, πόνου και ταπείνωσης. Ο τόπος όπου γυρίστηκε η σκηνή ήταν στρατηγικά επιλεγμένος κοντά στον Καθεδρικό Ναό του Σωτήρος Χριστού στις όχθες του ποταμού Μόσχοβα. Η δράση στο πλαίσιο της ταινίας λεγόταν Do Not Believe Your Eyes (Εικ.47).

Αρκετές εβδομάδες μετά υπήρξε νομική καταγγελία από τον πρόεδρο της τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της κοινότητας Αγίου Νικολάου, από μέλη του κόμματος της Ρωσικής εθνικής ενότητας και ενός πολίτη που διέμενε κοντά στον τόπο των γυρισμάτων. Το δικαστήριο της Μόσχας μη έχοντας αποδείξεις ανά χείρας δεν έδωσε συνέχεια στην υπόθεση. Λίγο καιρό μετά, με την αρωγή ισχυρών διασυνδέσεων, η καταγγελία φθάνει στο γραφείο του γενικού εισαγγελέα ο οποίος διατάζει στις 07.07.2000 έφοδο στην οικία του κατηγορούμενου. Εκεί μετά από σχετική έρευνα κατάσχεται το σύνολο του αρχειακού του υλικού¹.

Ο Oleg Mavromatti ανακρίθηκε τρεις φορές στο Ειδικό Τμήμα Εθνικών και

.....

Εικ.47 Ο Oleg Mavromatti στο πλαίσιο της δράσης "Do Not Believe Your Eyes".

¹Wikipedia,Oleg Mavromati, https://en.wikipedia.org/wiki/Oleg_Mavromati

Θρησκευτικών Υποθέσεων από τον διευθυντή του Yurii Krilov και σχηματίστηκε εις βάρους του δικογραφία για υποκίνηση θρησκευτικής εχθρότητας, βάσει του άρθρου 282 του ρωσικού ποινικού κώδικα, με ποινή φυλάκισης τριών με πέντε ετών.

Ο Oleg Manromatti έκτοτε ζει και εργάζεται μεταξύ Βουλγαρίας (2000-20005) και Νέας Υόρκης (2005-2010). Από το 2010 θεωρείται επίσημα δικαστικός φυγάς καθώς οι ρώσικες αρχές αρνούνται να ανανεώσουν το διαβατήριό του .

Προσοχή, Θρησκεία

Ένα χρόνο μετά το θάνατο του Ρώσου φυσικού επιστήμονα, κοινωνικού ακτιβιστή και Νομπελίστα Ειρήνης Andrei Dmitrievich Sakharov¹ (1921-1989), δημιουργήθηκε στη Μόσχα, στη μνήμη του, το ίδρυμα Andrei Sakharov. Σκοπός αυτής της μη κυβερνητικής οργάνωσης ήταν να μεταδίδει την πνευματική κληρονομιά και τις αξίες του επιφανούς άνδρα. Έξι χρόνια μετά, τον Μάιο του 1996, ιδρύθηκε το Κέντρο Sakharov (Εικ.48) στη μνήμη των θυμάτων της Σταλινικής ηγεσίας (στο βιβλίο του, «Αφύσικοι θάνατοι στην ΕΣΣΔ: 1928-1954» ο συγγραφέας Iosif G. Dyadkin εκτιμά ότι η ΕΣΣΔ θρήνησε 56-62.000.000 «αφύσικους θανάτους» κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, με 34 έως 49.000.000 να συνδέονται άμεσα με τον Στάλιν).

Εικ.48 Το Κέντρο Sakharov

Στις 14 Ιανουαρίου του 2003 εγκαινιάστηκε η έκθεση Caution, Religion με τη

.....

¹Wikipedia, Andrei Sakharov, https://en.wikipedia.org/wiki/Andrei_Sakharov

συμμετοχή σαράντα περίπου καλλιτεχνών από διάφορα έθνη (Ιαπωνία, Κούβα, Γεωργία, Αρμενία, Ηνωμένες Πολιτείες κτ) συμπεριλαμβανομένης βεβαίως και της φιλοξενούμενης χώρας. Το υπαινικτικό και ιδιαίτερα κριτικό περιεχόμενο των αντιεκκλησιαστικών και όχι αντιθρησκευτικών καλλιτεχνικών έργων, σύμφωνα με τη γνώμη του διευθυντή του Μουσείου Yurii Samodurov, είχαν ως στόχο να επισημάνουν τον κίνδυνο ενός θρησκευτικού φονταμενταλισμού.

Η θεματική έκθεση τερματίστηκε βίαια, τέσσερις ημέρες αργότερα, μετά την εισβολή μιας χριστιανικής ομάδας που ανήκε στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου της περιοχής Ryzhi (εικάζεται πως τα επεισόδια πυροδότησε η πολιτική θέση εκπροσώπων του Μουσείου υπέρ του τερματισμού των Τσετσενικών εχθροπραξιών). Τα έξι άτομα με σφυριά, τσεκούρια και χρωματιστά σπρέι προκάλεσαν ανεπανόρθωτες ζημιές στα εκθέματα¹ (Εικ.49,50,51). Παρά τον άμεσο περιορισμό των εμπλεκομένων μετά το συμβάν εντός του εκθεσιακού χώρου και τη σύλληψη όλων από αστυνομικούς υπαλλήλους, η υπόθεση έκλεισε δίχως να σχηματιστεί δικογραφία εις βάρος τους λόγω απουσίας αξιόποινης πράξης (!) .

Τον Απρίλιο του 2003, ίσως όχι από σύμπτωση, η Ντούμα το νομοθετικό όργανο της Ρωσίας, σκληραίνει τις ποινές περί υποκίνησης θρησκευτικού μίσους με φυλάκιση μέχρι και τα πέντε έτη.

Στη συνέχεια το Δεκέμβριο του ίδιου

.....

Εικ.49,50,51 Τα εκθέματα μετά τους βανδαλισμούς.

¹Steven Lee Myers, The New York Times ; Moscow Journal: Art vs Religion : Whose Rights Will Come First; , <http://www.nytimes.com/2003/09/02/world/moscow-journal-art-vs-religion-whose-rights-will-come-first.html>.

έτους, μετά από εκατοντάδες επιστολές διαμαρτυρίας πολιτών, οι διοργανωτές της έκθεσης δηλαδή ο διευθυντής του Μουσείου Yuri Samodurov, η υπάλληλος Lyudmila Vasilovskaya και η καλλιτέχνης και ποιήτρια Anna Michalchuk κατηγορήθηκαν για σύσταση εγκληματικής ομάδας : θεωρήθηκε ότι είχαν σκοπό την παρότρυνση σε πράξεις μίσους και ταπείνωσης της εθνικής αξιοπρέπειας του πλήθους των πιστών της Ορθόδοξης Χριστιανικής κοινότητας¹ (Εικ.52)

Εικ.52 Ο Ιησούς ως κομική φιγούρα.

Η δίκη ξεκινά τον Ιούνιο του 2004 στο δικαστήριο Taganski της Μόσχας. Τον Μάρτιο του 2005 μέλη της Ρώσικης Ορθόδοξης Εκκλησίας ζητούν την τριετή κάθειρξη του Yuri Samodurov και την διετή των Lyudmila Vasilovskaya και Anna Michalchuk. Επιπρόσθετα προτείνουν την στέρση άδειας άσκησης επαγγέλματος για τους δύο πρώτους και την καταστροφή όλων των έργων που χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικό υλικό. Εν τέλει, αφού το δικαστήριο έλαβε υπ' όψιν την ενεργή πολιτιστική τους δραστηριότητα, οι κατηγορούμενοι κρίθηκαν ένοχοι για τις κατηγορίες έναντι μόνο προστίμου. Οι δε κατηγορίες για την Michalchuk αποσύρθηκαν λόγω απουσίας εγκληματικής πράξης.

Ο Αγιογράφος

Τον Ιανουάριο του 2004 μια ομάδα νεαρών με καλυμμένα τα πρόσωπά τους, εισβάλλει στην αίθουσα τέχνης S.P.A.S.

.....

¹Konstantin Akinsba, Art News, Orthodox Bulldozer, <http://www.artnews.com/2004/05/01/orthodox-bulldozer/>

Gallery της Αγίας Πετρούπολης. Οι δράστες, παρουσία αρκετών επισκεπτών, άρχισαν να καταστρέφουν με μελάνι και μπογιά τα εκθέματα του Ουκρανού Oleg Yanushevsky (γενν. 1959) της έκθεσης υπό τον γενικό τίτλο Contemporary Icons. Το ειρωνικό μήνυμά του ότι πολιτικά πρόσωπα όπως ο πρόεδρος των Η.Π.Α. George W. Bush (Εικ.53), ο κυβερνήτης της Καλιφόρνια Arlond Schwarzenegger, ο Ρώσος ολιγάρχης Boris Berezovsky καθώς και διασημότητες της ποπ κουλτούρας αποτελούν ισοδύναμα αγίων προσώπων, θεωρήθηκε προσβολή από εθνικιστική μερίδα πιστών της Ρώσικης Ορθόδοξης Εκκλησίας¹.

Εικ.53 Ο George W. Bush ως Άγιος

Παρά το γεγονός ότι ο Oleg Yanushevsky υπήρξε θύμα βανδαλισμού, ο εισαγγελέας της Αγίας Πετρούπολης αρνήθηκε να ερευνήσει το συμβάν ενώ αντίθετα του έγιναν συστάσεις για το προκλητικό περιεχόμενο των έργων του από αστυνομικούς υπαλλήλους². Τους επόμενους μήνες που ακολούθησαν, μετά το πέρας της έκθεσης, ο καλλιτέχνης και η οικογένειά του δέχθηκαν δημόσιες φραστικές επιθέσεις από άγνωστα πρόσωπα ενώ ο πρώτος άρχισε να λαμβάνει απειλητικά μηνύματα τόσο στο ηλεκτρονικό του ταχυδρομείο όσο και απο θρησκευτικές ιστοσελίδες. Όταν το ατελιέ του δέχθηκε εμπρηστική επίθεση ήταν ώρα να εγκαταλείψει τη χώρα. Ο Oleg Yanushevsky είναι ο πρώτος σύγχρονος καλλιτέχνης που κέρδισε πολιτιστικό άσυλο εξαιτίας προσωπικών διώξεων πολιτών. Από το 2005 ζει και εργάζεται στο Λονδίνο¹.

.....

²Andrew Jack, Culture Kiosque, Oleg Yanushevsky: Iconic Russian Artist Finds Asylum in London, http://www.culturekiosque.com/art/news/oleg_yanushevsky.html

²GIF.RU, Exhibition attacked by Russian Orthodox, <http://www.gif.ru/eng/news/exhibition-attacked>

Απαγορευμένη Τέχνη

Η έκθεση Forbidden Art που φιλοξενήθηκε το 2007 στο Μουσείο Sakharov της Μόσχας από τους Yuri Samodurov, διευθυντή του Μουσείου και τον επιμελητή αυτής Andrei Yerofeyev, κατέληξε σε μέγα σκάνδαλο. Η έκθεση περιελάμβανε έργα που είχαν λογοκριθεί από Μουσεία και αίθουσες τέχνης της χώρας κατά τη διάρκεια του έτους 2006. Η υπόθεση κατέληξε δικαστικώς μετά από μήνυση Ορθόδοξης οργάνωσης με την κατηγορία υποκίνησης εθνικο-θρησκευτικού μίσους και προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας¹.

Αν και η θέαση των έργων γινόταν από ειδικά διαμορφωμένες επιτοίχιες οπές, ώστε μόνο οι ενδιαφερόμενοι να έχουν πρόσβαση σε αυτά (Εικ.54), οι προκλητικές αναφορές στο πρόσωπο του Ιησού και της Παναγίας, εδώ καλυμμένες από χαβιάρι, υπήρξαν καθοριστικές (Εικ.55). Ο Yuri Samodurov υπογράμμισε ότι η δίκη προδιέγραφε την επιδίωξη τόσο της Ρώσικης Ορθόδοξης εκκλησίας όσο και της κυβέρνησης να ασκήσει περαιτέρω κοινωνικό έλεγχο επί των πολιτών. Ο Andrei Yerofeyev από την άλλη μεριά έκανε λόγο για μια κατεξοχήν πολιτική δίκη όπου παρασηνιακά έδρευε το υπέρ εθνικιστικό θρησκευτικό κίνημα Narodny Sobor.

Η εκδίκαση της υπόθεσης έληξε τελικά με επιβολή προστίμων, δύο χιλιάδες εκατό ευρώ στον Andrei Yerofeyev και δύο χιλιάδες οχτακόσια

Εικ.54 Η ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα του Μουσείου Sakharov.

HAVE YOU EATEN CAVIAR LATELY?

Εικ.55 Δεικτικό σχόλιο για τον Ορθόδοξο κλήρο από τον Alexander Kosolapov.

1Tom Parfit, The Guardian, Moscow art curators await fate as trial over 'insulting' exhibition nears end, <https://www.theguardian.com/world/2010/jul/11/moscow-art-curators-face-jail>

Πολιτική λογοκρισία

Πάρτυ μασκέ

Στις 22 Οκτωβρίου 2006 ο Βρετανός ιδιοκτήτης της αίθουσας Matthew Bown Gallery, ταξίδευε από το αεροδρόμιο Sheremetyevo της Μόσχας πίσω στη χώρα διαμονής του, το Λονδίνο. Κατά τον έλεγχο των αποσκευών του, βρέθηκε να φέρει μαζί του φωτογραφικό υλικό το οποίο προοριζονταν να εκτεθεί μελλοντικά στον ιδιόκτητό του χώρο. Μία από αυτές τις φωτογραφίες λοιπόν σατίριζε τον Ρώσο πρόεδρο Vladimir Putin ημίγυμνο παρέα με τους Bin Laden και George W. Bush¹ (εικ.48). Επρόκειτο για το έργο Mask Show της γνωστής ομάδας Blue Noses των Alexander Shaburov (γενν. 1965) και Vyacheslav Mizin (γενν. 1962), διάσημης για τα σκωπτικά και συχνά πολλές φορές προκλητικά τους έργα.

Αν και προσκόμισε όλα τα απαραίτητα έγγραφα για την εξαγωγή των επτά φωτογραφιών από τη χώρα, αυτή απετράπη. Σε σχετική ερώτηση κατά την ανάκρισή του από αστυνομικούς υπαλλήλους η απάντηση που έλαβε ήταν πως το έργο των Blue Noses περιείχε αναπαραστάσεις αρχηγών κρατών οι οποίες δεν μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητες², χώρια ότι σύμφωνα με τον Ρωσικό ποινικό κώδικα η προσβολή δημόσιου υπαλλήλου αποτελεί ποινικό αδίκημα.

.....

Εικ.56 Οι τρεις πολιτικοί ηγέτες μέσα απο τη ματιά των Blue Noses.

¹Efter Bodenskolan, Pussy Riot and the Cossacks, σελ. 39

²Tom Parfitt, The Guardian, In briefs: covering up Blue Noses, <https://www.theguardian.com/artanddesign/artblog/2006/nov/07/hooliganimprovisation>

Μια ημέρα μετά, η αίθουσα Marat Gelman, η οποία μεσολάβησε για τον δανεισμό των έργων, δέχθηκε την επίθεση ομάδας νεαρών. Οι δράστες κατέστρεψαν την τρέχουσα έκθεση του Γεωργιανού καλλιτέχνη Alexander Dzhiikia και τον εξοπλισμό της επιχείρησης (Εικ.57). Ο ιδιοκτήτης του χώρου έκλεισε την αίθουσα για δύο εβδομάδες χωρίς να δοθεί έκταση στο γεγονός.

Εικ.57 Η αίθουσα Marat Gelman μετά την επίσκεψη των δραστών.

Σοβιετική και Πολιτική Τέχνη στη Ρωσία

Το Ρωσικό Υπουργείο Πολιτισμού, τον Οκτώβριο του 2007, απέσυρε σειρά έργων η οποία θα αποτελούσε την εικαστική πρόταση της Κρατικής Πινακοθήκης Tretyakov στο πλαίσιο της έκθεσης Sotart¹ and Political Art in Russia. Τα έργα θα φιλοξενούνταν στην αίθουσα Maison Rouge του Παρισίου (ο όρος Sotart, επινόηση των καλλιτεχνών Vitaly Komar (γενν.1943) και Alexander Melamid (γενν.1945), αναφέρεται στην κοινωνικοπολιτική σάτιρα της Σοβιετικής εποχής).

Εικ.58 Το έργο των BlueNoses με τίτλο Era of Mercy.

Το έργο Era of Mercy (Εικ.58) της καλλιτεχνικής ομάδας Blue Noses, με αναφορά στο έργο του Βρετανού καλλιτέχνη και πολιτικού ακτιβιστή Banksy (γενν. 1974)(Εικ.59), καθώς και δεκαέξι άλλα έργα σύγχρονης τέχνης, αποσύρθηκαν μεμιάς εξαιτίας του προκλητικού τους περιεχομένου αφού παρουσίαζε μια ομοφυλοφιλική σχέση δύο κρατικών λειτουργών. «Είναι

Εικ.59 Η αναφορά στη δημιουργία του Banksy.

.....

¹Efter Bodenskolan, Pussy Riot and the Cossacks, σελ. 14

απαράδεκτο...» δήλωσε ο αρμόδιος υπουργός Alexander Sokolov «Οι πορνογραφίες αυτές θα ντροπιάσουν τη χώρα και την πλήρη ευθύνη θα την φέρουμε όλοι εμείς». Η Lidia Ionlona, αναπληρώτρια προϊσταμένη της Πινακοθήκης, είπε χαρακτηριστικά «Κατά τη γνώμη μου είναι μια ξεκάθαρη πρόκληση εκ μέρους των καλλιτεχνών³. Ένας κρατικά επιδοτούμενος οργανισμός δεν έχει την υποχρέωση να συγχωρεί τέτοιες πρακτικές. Δεν είμαστε ιδιωτική γκαλερί». Ο Valentin Rodionov, διευθυντής της Tretyakov Gallery, άσκησε μήνυση στον αρμόδιο υπουργό για προσβολή. Παραδόξως πολλά από τα απαγορευμένα έργα είχαν παρουσιαστεί δίχως την παραμικρή διαμαρτυρία, λίγο νωρίτερα, στο νέο κτίριο της Πινακοθήκης Tretyakov της Μόσχας, ως μέρος της δεύτερης Biennale Σύγχρονης Τέχνης.

Βραβεία καινοτομίας

Τα κρατικά βραβεία Innovatsiya, ήταν μέχρι πρότινος ένας θεσμός που η κριτική του επιτροπή υπήρξε κατά το παρελθόν αρκετά ανεκτική σε αμφιλεγόμενα έργα. Τρανή απόδειξη το ομαδικό έργο που πήρε το πρώτο βραβείο το έτος 2011, Giant Galactic Space Penis της ομάδας Street-art Voina² (Εικ.60), το οποίο απέσπασε το χρηματικό έπαθλο των τεσσάρων χιλιάδων ευρώ περίπου. Επρόκειτο για ένα ζωγραφισμένο φαλλό εξήντα πέντε μέτρων, που είχε σχεδιαστεί κατά μήκος της κινητής γέφυρας Liteyny. Η τελευταία είναι αυτή που οδηγεί στο Bolshoy Dom, την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία

Εικ.60 Το έργο Giant Galactic Space Penis της ομάδας Street-art Voina

.....

²Taryn Jones, Art in Russia, The Blue Noses, <http://artinrussia.org/the-blue-noses/>

³Efter Bodenskolan, Pussy Riot and the Cossacks, σελ. 81

Ασφαλείας της Ρώσικης Ομοσπονδίας και κεντρικό γραφείο της πρώην Επιτροπής Κρατικής Ασφάλειας (KGB).

Αν και το Υπουργείο Πολιτισμού είχε αντιδράσει έντονα αποκαλώντας την εν λόγω δημιουργία αηδιαστική, δεν σημειώθηκε παρέμβαση στην επιλογή της αρμόδιας επιτροπής. Έτσι διασφαλίστηκε τελικά η ομαλή λειτουργία της ψηφοφορίας.

Το έτος 2016 στο πεδίο των Εικαστικών Τεχνών, η κριτικός τέχνης Anna Tolstora πρότεινε ως υποψήφιο για το διαγωνισμό έργο, τη δράση του 2015, Threat : Lubyanka's Burning Door (Εικ.61) του ακτιβιστή καλλιτέχνη Pyotr Pavlensky (γενν.1984). Το έργο τελικά υπερψηφίστηκε συγκεντρώνοντας την πλειοψηφία των μελών¹.

Κατά τη διάρκεια της δράσης ο καλλιτέχνης προέβη στον εμπρησμό της κεντρικής εισόδου της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Ασφαλείας¹. Η πράξη του, η κατάληξη της οποίας εν τέλει τον οδήγησε στον εγκλεισμό του σε ψυχιατρικό νοσοκομείο, αναφέρονταν στις τακτικές που χρησιμοποιούσε η κυβέρνηση κατά τη Σοβιετική εποχή και ειδικότερα κατά την περίοδο των σταλινικών εκκαθαρίσεων : εκεί ήταν το μέρος όπου συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν εξέχουσες προσωπικότητες του παρελθόντος.

Ο P. Pavlensky, ως καλλιτέχνης ακτιβιστής, είναι γνωστός στη χώρα για τις πολιτικά φορτισμένες δράσεις του, ο ριζοσπαστισμός των οποίων

.....

Εικ.61 Ο ακτιβιστής καλλιτέχνης Pyotr Pavlensky εμπρός από τη φλεγόμενη κεντρική είσοδο.

¹Matthew Sedacca, Creators, Russian Actionist Petr Pavlensky Talks Censorship in the Motherland, <http://thecreatorsproject.vice.com/blog/a-russian-artist-poked-the-bear-and-almost-got-away-with-it>

έχει τραβήξει πολλάκις την προσοχή της κυβέρνησης(Εικ.62). Ο εξτρεμισμός των έργων του, σύμφωνα με δικές του δηλώσεις, στηρίζεται στη βαρύτητα των μηνυμάτων που αυτά φέρουν. Αντίθετα πολλοί συπατριώτες του αδυνατούν να εκφράσουν ανάλογες αντικυβερνητικές θέσεις με τόσο ξεκάθαρο τρόπο.

Εικ.62 Ο καλλιτέχνης στο έδαφος, τυλιγμένος με συρματοπλέγμα, στο πλαίσιο διαμαρτυρίας κοντά στην Αγία Πετρούπολη(3 Μαΐου 2013).

Οι οργανωτές, εν μέσω πιέσεων, απέσυραν την υποψηφιότητα του καλλιτέχνη και εν συνεχεία ολόκληρη την κατηγορία που αυτή εντασσόταν¹. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην παραίτηση ορισμένων μελών της επιτροπής, ως διαμαρτυρία στην λογοκριτική αυτή πράξη. Ο γενικός διευθυντής του Εθνικού Κέντρου Σύγχρονης Τέχνης και χρηματοδότης του βραβείου Mikhail Mindlin, υπεραμύνθηκε της τελικής απόφασης λέγοντας «στην συγκεκριμένη περίπτωση, αφορά ένα έργο κατά τη διάρκεια παραβίασης του νόμου ».

Λογοκρισία σε θέματα ηθικής

Να είσαι ο εαυτός σου : Ιστορίες εφήβων

Η έκθεση Be yourself : Stories of L.G.B.T. teenagers (L.G.B.T. : ακρωνύμιο που προέρχεται από τις λέξεις λεσβία, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλος και τρανσέξουαλ) που έμελλε να φιλοξενηθεί στη Red Square Gallery της Μόσχας, ακυρώθηκε στις 12 Ιουνίου 2015 δύο ημέρες πριν το άνοιγμά της, λόγω πιέσεων από την τοπική αστυνομία. Η

.....

¹Danny Lewis, Smithsonian, Russia Cancels Top Art Prize After Dissident Artist Nominated, <http://www.smithsonianmag.com/smart-news/russia-cancels-top-art-prize-after-dissident-artist-nominated-180958166/?no-ist>

παρουσίαση περιελάμβανε πορτραίτα εφήβων, δίχως την παραμικρή πρόκληση, καθώς και συνοδευτικά κείμενα γραμμένα από τους ίδιους. Οι διοργανωτές σεβόμενοι την πολιτειακή νομοθεσία περί διανομής πληροφοριών ομοφυλοφιλικού περιεχομένου σε άτομα άνω των δεκαοκτώ, χαρακτήρισαν την εκδήλωση ως νόμιμη¹.

Προπομπός της ακύρωσης υπήρξε η, λίγες ημέρες πριν τα προγραμματισμένα εγκαίνια, επίσκεψη αστυνομικών λειτουργών, πρώτα στην γκαλερί και έπειτα στην οικία μιας εκ των διοργανωτών, με το όνομα Tairja Polyakova. Η απαξιωτική συμπεριφορά των οργάνων, που συμπεριφέρονταν ως υπάλληλοι του κέντρου για την καταπολέμηση του εξτρεμισμού, ουσιαστικά προμήνυε και το μέλλον της έκθεσης.

Στις 13 Ιουνίου, χωρίς καμιά ενημέρωση προς τις αρχές, παρουσιάστηκε με τη βοήθεια ακτιβιστών η σειρά των φωτογραφιών σε ανοιχτό χώρο της κεντρικής λεωφόρου Gogolevsky της Μόσχας (Εικ.63). Διήρκησε μονάχα τέσσερις ώρες, αφού τερματίστηκε μετά από τηλεφώνημα πολίτη στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής. Οι υπάλληλοί του προέβησαν στην σύλληψη του φωτογράφου Denis Styazhkin, τον οποίο και οδήγησαν σε ανάκριση από αξιωματικούς της Ομοσπονδίας Υπηρεσίας Ασφαλείας στο τμήμα Arbat. Συνελήφθη επίσης και μια δεκαεξάχρονη, η οποία αφέθηκε ελεύθερη λίγες ώρες αργότερα. Μερικές εβδομάδες μετά τον απόηχο

Εικ.63 Άποψη από την έκθεση λίγο πριν την επέμβαση της αστυνομίας.

.....

¹Anastasiia Fedorova, The Calvert Journal, Photo exhibition about lives of LGBD teenagers shut down by Moscow authorities, <http://calvertjournal.com/news/show/4239/photo-exhibition-about-lives-of-lgbt-teenagers-shut-down-by-authorities>

του περιστατικού η ιδρυτής του μη κερδοσκοπικού οργανισμού Red Square Gallery, Maria Dudko αποφάσισε να τον κλείσει οριστικά¹.

Συμπέρασμα

Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα πως η ευαισθησία του ρώσικου λαού σε θέματα που άπτονται της Ορθόδοξης πίστης είναι πολύ μεγάλη, αφού τα περισσότερα των περιστατικών που αναλύθηκαν κατέληξαν, σχεδόν στο σύνολό τους, σε δικαστικές διώξεις. Η διάθεση των καλλιτεχνών να αμφισβητούν και να λοιδορούν την πρωτοκαθεδρία της Ρώσικης Ορθόδοξης Εκκλησίας προκάλεσε, όπως διαπιστώσαμε, το μένος κάθε είδους Ορθόδοξων πιστών, καθιστώντας τις σχετικές καλλιτεχνικές αναφορές «απαγορευμένες».

Βέβαια το γεγονός αυτό δεν είναι τυχαίο. Ο σημαντικός ρόλος της Ορθόδοξης πίστης ως θεμέλιο για την ενότητα του έθνους και την εξυγίανση του ήθους του λαού αποτελεί, για τον επί δεκαεπτά συναπτά έτη Πρόεδρο της Ρωσίας Vladimir Putin, βασική προϋπόθεση. Το όραμά του για τη δημιουργία μιας αυτοκρατορίας δεν θα ήταν ποτέ εφικτό δίχως τη συμμαχία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία φάνηκε να λειτουργεί ενωτικά μετά τη κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Απο την άλλη μεριά, αρκετά επίσης είναι τα παραδείγματα των Ρώσων αντιφρονούντων καλλιτεχνών που στοχοποιούνται κράτος, άλλοτε μέσω των υπαλλήλων του και άλλοτε μέσω των πρακτικών των τελευταίων. Ίσως η ποινικοποίηση προσβλητικών λόγων ή πράξεων εναντίον κρατικών λειτουργών, ανεξαρτήτου ιεραρχίας, να υποκίνησε με τη σειρά της την υλοποίηση των εν λόγω αντικυβερνητικών έργων. Το ρίσκο μιας τέτοιας καλλιτεχνικής έκφρασης καθιστά το έργο μια πράξη αμιγώς πολιτική που αμφισβητεί ανοιχτά το ακαταλόγιστο της εξουσίας. Είναι ενδιαφέρον ότι ο κάθε καλλιτέχνης γνωρίζει εκ των προτέρων το κόστος που του αναλογεί και τις συνέπειες που θα προκαλέσει με το έργο του.

Τέλος, το ζήτημα των σεξουαλικών προτιμήσεων αποτελεί την αφορμή για την πράξη λογοκρισίας στο κομμάτι της ηθικής. Η Ρωσία είναι απο τις χώρες οι οποίες μέχρι στιγμής δεν αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των λεγόμενων ΛΟΑΤ ατόμων (Λεσβίες, Ομοφυλόφιλους, Αμφιφυλόφιλους και Τρανς) με αποτέλεσμα οι εκδηλώσεις τους να θεωρούνται περιθωριακές.

.....

¹Art Forum, Moscow Gallery Closes After Police Harassment Over LGBTQ Exhibition, <https://www.artforum.com/news/id=55162>

ΤΟΥΡΚΙΑ

Η Τουρκία, με πρωτεύουσα την Άγκυρα, επίσημα γνωστή ως Δημοκρατία της Τουρκίας ή Τουρκική Δημοκρατία, είναι μια αναπτυσσόμενη χώρα που βρίσκεται στη νοτιοδυτική Ασία με πληθυσμό 79.000.000 κατοίκους περίπου, τα τρία τέταρτα των οποίων ζουν σε αστικές περιοχές. Επίσημη γλώσσα της χώρας είναι η τουρκική που μιλιέται ως μητρική γλώσσα από το 85% περίπου του πληθυσμού. Οι Κούρδοι αποτελούν τη μεγαλύτερη μη τούρκικη εθνότητα, κατ' εκτίμηση 7-12% του πληθυσμού, συγκεντρωμένη κυρίως στις νοτιοανατολικές επαρχίες της χώρας¹.

Το πολίτευμά της είναι κοινοβουλευτική, κοσμική, ενιαία, συνταγματική δημοκρατία. Μέχρι τον Αύγουστο του 2014 ήταν Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, με τον Πρόεδρο να έχει περιορισμένες αρμοδιότητες και τον Πρωθυπουργό να κυριαρχεί. Ωστόσο μετά τις άμεσες Προεδρικές εκλογές του 2014 το πολίτευμα μετατράπηκε σε Προεδρική Δημοκρατία, με τον Πρόεδρο τώρα να έχει τον κυρίαρχο ρόλο και τον Πρωθυπουργό να ασκεί εθιμοτυπικά καθήκοντα¹.

Κοσμικό κράτος χωρίς επίσημη θρησκεία, προβλέπει ελευθερία της θρησκείας και της συνείδησης. Ο Μωαμεθανισμός θεωρείται η επικρατούσα θρησκεία της χώρας, ο οποίος υπερβαίνει το 99%, αν συμπεριληφθούν οι Αλεβίτες και οι λαϊκοί Μουσουλμανικής καταγωγής με δημοφιλέστερο δόγμα τη Χαναφίτικη σχολή του Σουνιτικού Ισλάμ. Σήμερα υπάρχουν περίπου 120.000 άτομα διάφορων Χριστιανικών δογμάτων και αντιπροσωπεύουν λιγότερο από 0,2% του πληθυσμού. Σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε σε όλη την Τουρκία το 2007 το 9,7% των κατοίκων αυτοκαθορίζονται ως

¹Wikipedia,Turkey, <https://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>

απολύτως θρήσκα άτομα τηρώντας όλες τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις, το 52,8% ως θρησκευόμενα άτομα που προσπαθούν να τηρούν τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις, το 34,3% ως πιστοί που δεν τηρούν θρησκευτικές υποχρεώσεις, το 2,3% δεν πιστεύει σε θρησκευτικές υποχρεώσεις και το 0,9% του πληθυσμού χωρίς θρησκευτική πίστη.

Εισαγωγή

Μπορείο Ali Gureli, πρόεδρος του Κέντρου Τεχνών Contemporary Istanbul, να συστήνει τη Κωνσταντινούπολη ως παγκόσμια πρωτεύουσα τέχνης μπροστά σε εκατοντάδες διεθνείς συλλέκτες, ιδιοκτήτες γκαλερί και καλλιτέχνες, όμως η πραγματικότητα τον διαψεύδει.

Ενδεικτικά, τον Οκτώβριο του 2016 η Τουρκία διέκοψε το ευρωπαϊκό πολιτιστικό πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» με συνέπεια το 2017 να μην έχει να λαμβάνει πλέον κονδύλια από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο λόγος; Η ευρωπαϊκή στήριξη του μουσικού έργου "Aget" το οποίο αναφέρεται στη σφαγή των Αρμενίων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το γεγονός αυτό μαρτυρά πως δυστυχώς, η νοοτροπία της ηγεσίας του κυβερνώντος κόμματος του Προέδρου της Τουρκίας Tayyip Erdogan θέτει φραγμούς στις επενδυτικές βλέψεις άλλων εθνών μα και στους διαύλους επικοινωνίας.

Οι καλλιτέχνες παραδέχονται πως όλο και περισσότερο υπόκεινται σε καταστάσεις πίεσης και παρεμβάσεων, οδηγούμενοι αναπόφευκτα στην αυτολογοκρισία. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως αυτή τη στιγμή 150.000 άνθρωποι βρίσκονται έγκλειστοι στις τούρκικες φυλακές, πολλοί περισσότεροι συγκριτικά με την περίοδο του τρίτου στρατιωτικού πραξικοπήματος της 12ης Σεπτεμβρίου του 1980, όπου ο στρατηγός Ahmet Kenan Evren ανέτρεψε την κυβέρνηση του Suleyman Demirel.

Μετά τις διαδηλώσεις του 2013 στο πάρκο Gezi, τα όρια για το τι θεωρείται προσβλητικό και τι όχι διαρκώς μετατοπίζονται. Ο Τούρκος Νομπελίστας συγγραφέας Orhan Pamuk παραδέχεται πως στη σημερινή Τουρκία η κριτική σκέψη είναι τουλάχιστον ανεπιθύμητη ενώ στη χειρότερη περίπτωση ποινικοποιείται, σε περιπτώσεις που κριθεί εργαλείο προπαγάνδας. Πρόσφατο παράδειγμα η δικαστική περιπέτεια της Zehra Dogan (δημοσιογράφος, καλλιτέχνης και ακτιβίστρια για τα δικαιώματα των γυναικών) κατά τη διάρκεια της οποίας εκλήφθηκε η ζωγραφική της ως αποδεικτικό στοιχείο για την συμμετοχή της σε τρομοκρατική οργάνωση¹.

Από την άλλη πλευρά η κυβέρνηση με το σχέδιο νόμου TUSAK που προωθεί στο προσεχές μέλλον, θα ορίσει μια ενδεκαμελή επιτροπή χωρίς νομική οντότητα,

.....

¹Perwana Nazif, Artnet News, Turkish Artist Zehra Dogan Sentenced to Prison for Painting of Kurdish Town Attack, <https://news.artnet.com/art-world/painter-zehra-dogan-sentenced-to-jail-for-artwork-902015>

εκλεγμένη αυθαίρετα για να αποφασίζει σχετικά με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Η TUSAK αποτελεί σαφή απόδειξη της δυνητικής αξίωσης του κυβερνώντος κόμματος σε ρόλο απόλυτου κηδεμόνα των τεχνών συμπεριλαμβανομένων και των επιχορηγήσεων. Τούτων δοθέντων, σε μια χώρα με διάχυτο το αίσθημα της αυτολογοκρισίας και σύντομα με την επικουρία και της επίσημης λογοκρισίας η ελπίδα για μια ελεύθερη φωνή στην τέχνη μοιάζει να ασθενεί.

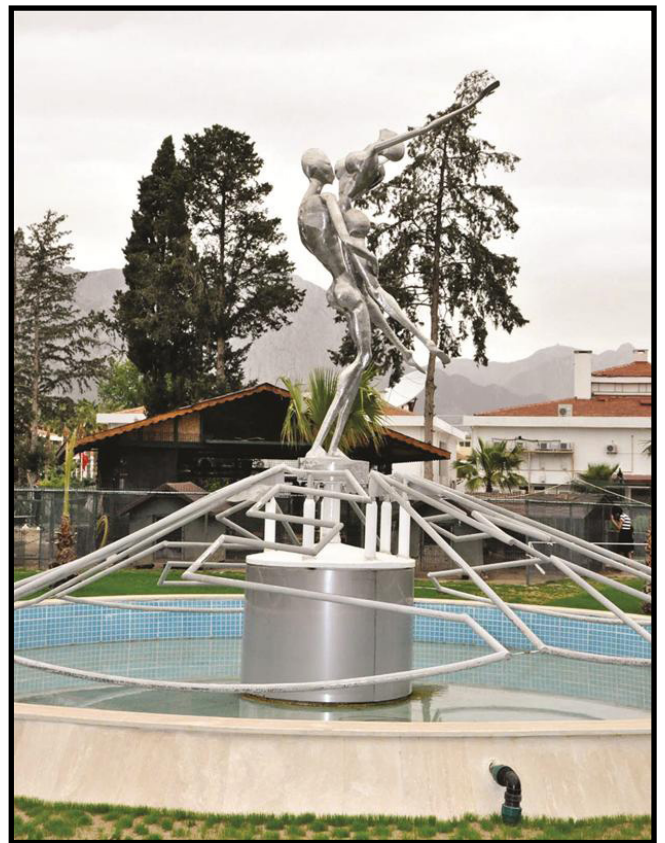
Λογοκρισία σε θέματα ηθικής

Αγάπη Βροχή

Στο Kemer, πόλη της επαρχίας της Αττάλειας, το έργο Love Rain (Εικ.64) του Zafer Sari (γενν.1969), αφαιρέθηκε από την αρχική του θέση μετά την έντονη δυσαρέσκεια πολιτών για το άσεμνό του περιεχόμενο¹.

Η σύνθεση, που παριστάνει ένα γυμνό ζευγάρι να χορεύει, ήταν αρχικά τοποθετημένη από τον τέως δήμαρχο Hasan Seker του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος CHP κατά το έτος 2007 σε κεντρική θέση στο σταυροδρόμι Cinarli, μεταξύ ενός τζαμιού και ενός σχολείου. Η μετακίνησή του δύο χρόνια αργότερα, επί δημαρχίας Mustafa Gul, μέλους του ακροδεξιού Εθνικιστικού Κινήματος MHP ήταν αναμενόμενη καθώς είχε υποβάλλει κατά το παρελθόν επιστολή προς τη τοπική διοίκηση που ζητούσε την απομάκρυνσή του.

.....

Εικ.64 Το έργο του Zafer Sari, Love Rain.

¹Daily News, Debated sculpture opens today but in different venue in Turkey, <http://www.hurriyetaidailynews.com/debated-sculpture-opens-today-but-in-different-venue-in-turkey.aspx?pageID=238&nID=18826&NewsCatID=341>

«Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής μου εκστρατείας, το πρώτο πράγμα που μου ζητήθηκε από τους δημότες ήταν τούτο. Μάλιστα σύμφωνα με σχετική δημοτική έρευνα το έργο δεν ήταν αρεστό».

Η υπόθεση κατέληξε στις δικαστικές αίθουσες μετά την εκ μέρους του δημιουργού κατάθεση αγωγής, εξαιτίας της αλλαγής θέσης του πνευματικού του έργου δίχως την σύμφωνη γνώμη του. Η απόφαση του δικαστηρίου που επέβαλε την επανατοποθέτηση του γλυπτού ξεσήκωσε την οργή του δημάρχου που, κατά την άποψή του, όφειλε να είχε τοποθετηθεί εξ αρχής στο πάρκο Kugu- lu¹ (Εικ.65). «Απομακρύναμε το γλυπτό τον Απρίλιο του 2009, βάζοντάς το σε ένα από τα πιο όμορφα μέρη του Ke- mer», υποστήριξε κατά τη διάρκεια της δίκης ενώ λίγο νωρίτερα είχε κάνει λόγο για πορνογραφία. Οι δηλώσεις του βρήκαν σύμφωνο τον επικεφαλής του κυβερνώντος Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης AKP στο Kemer, Zafer Ya- man, ο οποίος είπε : «Ντρέπομαι όταν κοιτώ αυτό το έργο και πιστεύω ότι θίγει κατάφορα τα δικαιώματα των γυναικών».

Μολοντούτο, μετά τον απόηχο του συμβάντος, οι τουρίστες δεν χάσανε την ευκαιρία μίας χαρούμενης πόζας δίπλα στο διάσημο «άσεμνο» γυμνό. Χαμόγελα όμως σχηματίστηκαν και στα πρόσωπα των επιχειρηματιών της γύρω περιοχής που καρπώθηκαν κέρδη λόγω της εμπορικής κινητικότητας .

Εικ.65 Το πάρκο αναψυχής Kugu- lu, στην πόλη Ankara της Τουρκίας.

.....
¹Hurriyet, Mayors' naked ambition to cover up nudes, <http://www.hurriyet.com.tr/mayors-naked-ambition-to-cover-up-nudes-11881963>

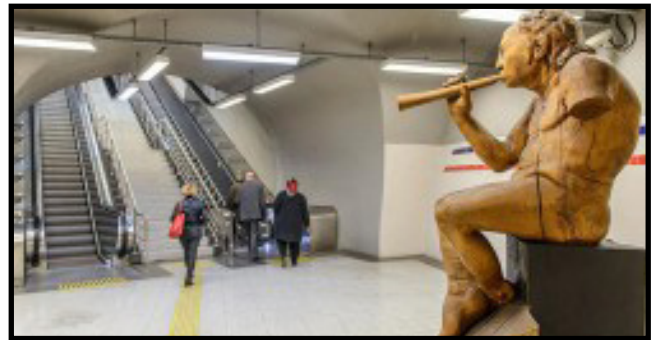
Ο Μουσικός

Πολίτης επιτέθηκε στο έργο του Ισπανού γλύπτη Amancio Gonzalez Andres (γενν. 1965) υπό τον τίτλο Musician (Εικ.66) που βρισκόταν εκτεθειμένο στη στάση μετρό Izmirspor της Δυτικής Τουρκίας.

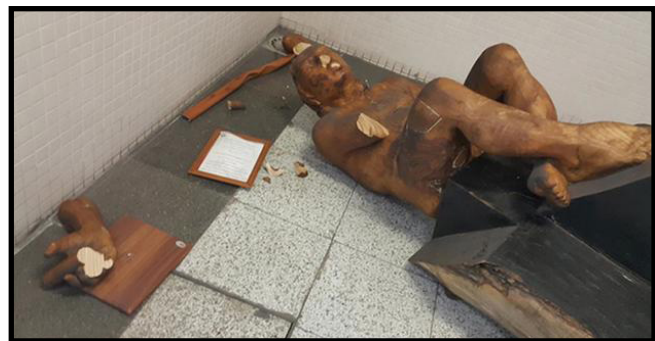
Το εν λόγω γλυπτό, λαξεμένο πάνω σε ξύλο, φιλοτεχνήθηκε στο πλαίσιο του Διεθνούς διαγωνισμού γλυπτικής με θέμα τη Μεσόγειο κατά το έτος 2012 αποσπώντας το πρώτο βραβείο. Η κρατική επιτροπή του ετήσιου διαγωνισμού που διεξάγεται παραδοσιακά στη Σμύρνη, απαρτίζεται από ακαδημαϊκούς, γλύπτες και εμπειρογνώμονες οι οποίοι μεριμνούν τόσο για την επιλογή όσο και την οριστική, σε συνεργασία με φορείς του δήμου, τοποθέτηση των έργων. Οι αρχές του μετρό, σύμφωνα με δηλώσεις των υπευθύνων, ανέφεραν πως ο ύποπτος, που πιθανολογείται ότι ανήκει στο προσωποπαγές συντηρητικό πολιτικό κόμμα του Recep Tayyip Erdogan, έσπρωξε το άγαλμα στο πάτωμα προκαλώντας του ανεπανόρθωτες ζημιές (Εικ.67). Δεν ήταν η πρώτη φορά όμως που το συγκεκριμένο έργο προκάλεσε τις αντιδράσεις πολιτών¹.

Η πρώτη φορά συνέβη τον Απρίλη του 2016 όταν ο Emrullah Kanuz, μέλος του δημοτικού συμβουλίου της επαρχίας Karabağlar της Σμύρνης από το ίδιο κόμμα, προέβη σε μη εγκεκριμένη διαδήλωση, όπου και κάλυψε τα γεννητικά όργανα του αγάλματος με λευκό πανί.

.....

Εικ.66 Το ξύλινο γλυπτό του Amancio Gonzalez Andres υπο τον τίτλο Musician.

Εικ.67 Το γλυπτό έργο εις τα εξ ων συνετεθη.

¹Nazlan Ertan, Izmir municipality pledges to re-erect naked Musician statue, <http://www.hurriyetdailynews.com/izmir-municipality-pledges-to-re-erect-naked-musician-statue.aspx?pageID=238&nID=99788&NewsCatID=569>

τις δικές της ηθικές αξίες», φαίνεται να δήλωσε. «Υπάρχουν γυναίκες και παιδιά που περνούν καθημερινά από αυτό το μέρος. Εάν ο δήμαρχος Aziz Kocaoğlu θέλει να το βλέπει, ας το πάρει να το κοιτά μαζί με την οικογένειά του. Ντροπή του! ». Το τελευταίο περιστατικό έγινε μια εβδομάδα πριν την ολική καταστροφή του, όταν ενενηνταοχτάχρονος ταξίδεψε συνοδεία νεαρού από την επαρχία Erzurum της Ανατολικής Τουρκίας, προβαίνοντας στην ίδια πράξη, αυτή τη φορά όμως ασφαρίζοντας το με αλυσίδες.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το έργο, πάνω από τέσσερα χρόνια εκτεθειμένο, άρχισε να συγκεντρώνει την αρνητική προσοχή μερίδας πολιτών πολύ καθυστερημένα. Ο δήμαρχος της πόλης σε συνεργασία με τον καλλιτέχνη ανακοίνωσε την μελλοντική επισκευή και την εκ νέου ανέγερσή του, στο ίδιο μέρος, το συντομότερο δυνατόν.

Λογοκρισία σε θέματα πολιτικής.

Ο φύλακας

Η ένατη Μπιενάλε της Κωνσταντινούπολης κατά το έτος 2005 βίωσε μια παράξενη ιστορία λογοκρισίας. Στον δεύτερο όροφο του κτιρίου Antrepo 5 (Εικ.68) φιλοξενήθηκε η ομαδική έκθεση Free Kick, με τη συμμετοχή τριάντα πέντε Τούρκων καλλιτεχνών από διάφορες περιοχές, υπό την επιμέλεια του Halil Altindere¹. Η πλειοψηφία των έργων εξέφραζε τολμηρά μη συμβατικές πολιτικές φωνές, με στόχο

.....

Εικ.68 Το Μουσείο Τεχνών, Istanbul Antrepo 5.

¹Sureyya Evren, Parrhesiatic Games in Turkish Contemporary Art Scene, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09528820701855301>

την επανεξέταση τραυματικών στιγμών της συλλογικής μνήμης της Τουρκίας, έξω από τη γραμμικότητα του χρόνου.

Το φωτογραφικό έργο του καλλιτέχνη Burak Delier (γενν. 1977), Guard (Εικ.69) ενώ προορίζονταν να συμπεριληφθεί στην έκθεση, μία ημέρα πριν τα εγκαίνια απομακρύνθηκε σιωπηλά μετά από πιέσεις. Το εν λόγω στιγμιότυπο απεικόνιζε ένα νεαρό άτομο όρθιο μπροστά από ένα στρατιώτη εν ώρα καθκόντων. Ο πρώτος, σε παρόμοια στάση, πίσωπλάτα κρατούσε ένα μαχαίρι. Το έργο αν και δεν εκτέθηκε ποτέ συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο, ο οποίος είχε τυπωθεί προκαταβολικά¹.

Ένα μήνα μετά, στις 13 Οκτωβρίου, άγνωστος υπέβαλε στο γραφείο του εισαγγελέα καταγγελία για το προς έκδοση υλικό ως προσβλητικό (φήμες μιλούν είτε για στρατιωτικό είτε για μια μητέρα που είχε χάσει το γιό της στο στρατό). Το Ποινικό Δικαστήριο της περιοχής Beyoğlu, στη θέα αυτού και δύο ακόμη έργων διέταξε αυτοστιγμεί την κατάσχεση των εναπομεινάντων καταλόγων, με την αιτιολογία της δημόσιας δυσφήμισης του κρατικού θεσμού των Ενόπλων Δυνάμεων. Η ετυμηγορία του δικαστηρίου, πρώτη φορά στα χρονικά σχετική με δήμευση έντυπου υλικού, ήταν η κάτωθι «Είναι κατανοητό ότι ο κατάλογος τούτος δημοσιοποιεί εικόνες που σηματοδοτούν τον τουρκικό στρατό ως στόχο, η επίθεση κατά του οποίου υπονοείται πέραν οποιωνδήποτε συνθηκών και με οποιονδήποτε τρόπο¹». Την επόμενη κιόλας

Εικ.69 Η φωτογραφία του Burak Delier, με τίτλο Guard.

.....

¹Sureyya Evren, An Interview with Halil Altindere, <https://halilaltindere.wordpress.com/about/>

ημέρα αστυνομικοί υπάλληλοι εισέβαλαν στο γραφείο του Halil Altindere δίχως όμως να εντοπίσουν κανέναν κατάλογο μιας και είχαν διανεμηθεί όλοι κατά το άνοιγμα της έκθεσης. Δώδεκα ημέρες αργότερα ο δικηγόρος και αδελφός του, Murat Altindere (Εικ.70) άσκησε έφεση κατά της απόφασης του δικαστηρίου¹.

Εικ.70 Ο δικηγόρος Murat Altindere.

Η ποινική διαδικασία φαίνεται να συνεχίστηκε από μέρους της Διεύθυνσης Εισαγγελίας, στρέφοντας αυτή τη φορά τα πυρά εναντίον του ίδιου του επιμελητή, βάση του άρθρου 301 του Τούρκικου Ποινικού Κώδικα (το άρθρο τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 2005 και εισήχθη ως μέρος σειράς μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της διαδικασίας ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Εκείνον τον καιρό καθιστούσε έγκλημα την προσβολή της χώρας, του έθνους και παντός ιδρύματός της. Η ποινή φυλάκισης η οποία ορίστηκε ήταν δύο χρόνια. Στις 13 Απριλίου του 2006 τελικά ο κατηγορούμενος απαλλάχθηκε ομόφωνα από τις κατηγορίες.

Η απόφαση, δεδικασμένο και για άλλες ανάλογες περιπτώσεις, διαχωρίζει καθολικά την τέχνη ως είδος έκφρασης από άλλες μορφές, όπως ο πολιτικός λόγος για παράδειγμα, στο οποίο δεν δύναται να ισχύουν οι ίδιοι κανόνες και περιορισμοί. Αυτό που αναντίρρητα τη διαχωρίζει είναι η βασική της συνθήκη να είναι, ως εργαλείο κριτικής, ανοιχτή σε διάφορες ερμηνείες.

Εδώ, μαζί και τώρα

Το 2013 διεξήχθη, από τις 13 έως τις 17

.....

¹Sureyya Evren, Parrhesiatic Games in Turkish Contemporary Art Scene, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09528820701855301>

Φεβρουαρίου, η 32η Διεθνής Έκθεση Σύγχρονης Τέχνης, γνωστή ως ARCO, στην πόλη Μαδρίτη της Ισπανίας. Κάθε φορά που πραγματοποιείται, το ενδιαφέρον συλλεκτών και φιλοτέχνων είναι μεγάλο, μιας και ο θεσμός φιλοξενεί εκατοντάδες γκαλερί δεκάδων χωρών, σε μια προσπάθεια ανακάλυψης και προώθησης των νέων τάσεων στο χώρο της τέχνης. Εκείνη τη χρονιά ειδική προσκεκλημένη αυτής της μεγάλης διοργάνωσης ήταν η Τουρκία. Τα έργα που πρότεινε ως χώρα, υπό την επίβλεψη της επιμελήτριας Manela Villa, ήταν κυρίως πολιτικά, εμπνευσμένα από την Αραβική Άνοιξη (έτσι ονομάστηκε το κύμα διαδηλώσεων και διαμαρτυριών, από τις 18 Δεκεμβρίου του 2010 και μετά, χωρών της Μέσης Ανατολής που τελούσαν υπό την εξουσία δικτατορικών καθεστώτων) και τα ανθρώπινα δικαιώματα μειονοτικών ομάδων.

Η υπόθεση λογοκρισίας αφορά στο συλλογικό έργο *Here Together Now*, μια παράλληλη έκθεση έξω από τους τοίχους του εκθεσιακού χώρου της ARCO, που φιλοξενήθηκε στο κέντρο Σύγχρονης Δημιουργίας *Matadero Madrid*. Λίγες ημέρες πριν τα εγκαίνια της έκθεσης, αξιωματούχοι της Τουρκικής πρεσβείας κοινοποίησαν τηλεφωνικά την απόφαση να αποσύρουν την συμφωνημένη οικονομική στήριξη της τάξεως των 250,000€, ενα δεν γίνονταν οι επιθυμητές αλλαγές στον κατάλογο του καλλιτέχνη *Iz Oztat* (Εικ.71), *A Selection from the Utopie Folder*¹ (Zisan, 1917-

Εικ.71 Μέρος του καταλόγου *A Selection From The Utopie Folder* του *Iz Oztat*.

.....

¹Pelin Basaran and Banu Karaca, International exhibition censored by Turkish Embassy in Madrid, <https://www.indexoncensorship.org/2014/05/international-exhibition-censored-turkish-embassy-madrid/>

1919). Κόκκινο πανί υπήρξε η φράση Γενοκτονία των Αρμενίων(Εικ.72) και το έτος 1915, που εμπεριέχονταν σε αυτόν.

Ο κίνδυνος ματαιώσης ολόκληρης της προσπάθειας λίγο πριν την τελική παρουσίαση, προϊόν ομαδικής εργασίας σχεδόν δύο μηνών, ήταν προ των πυλών. Ιδιαίτερη μνεία κατά την τηλεφωνική επικοινωνία έγινε στην επίσκεψη υπαλλήλων της πρεσβείας λίγο πριν το άνοιγμα της έκθεσης για να επιβεβαιωθεί το πολιτικώς ορθό του καταλόγου. Τελικά ο καλλιτέχνης, μπροστά σε αυτήν την απειλή, στωικά απέσυρε τη συμμετοχή του δίχως το γεγονός να πάρει την παραμικρή δημοσιότητα¹.

Το συγκεκριμένο παράδειγμα φαίνεται πως επαληθεύει τον έλεγχο του Τούρκικου κράτους στις εκθέσεις που χρηματοδοτεί επί του περιεχομένου των έργων. Το γεγονός αυτό καθιστά, με τρόπο αυθαίρετο, καθολική παραβίαση των δικαιωμάτων καθενός δημιουργού². Σημαντικό στην υπόθεση είναι το στοιχείο της απουσίας έγγραφης εγγύησης περί χρηματοδότησης εκ μέρους της πρεσβείας, που θα περιέγραφε λεπτομερώς τις αμοιβαίες υποχρεώσεις και ευθύνες των εμπλεκόμενων μερών. Οι διαπραγματεύσεις καθώς και η τελική συμφωνία έγινε μονάχα τηλεφωνικά, πράγμα το οποίο καλλιέργησε ηθελημένα συνθήκες ασάφειας σε μια ήδη τεταμένη κατάσταση.

Μετά την Ειρήνη

.....

¹Pelin Basaran and Banu Karaca, International exhibition censored by Turkish Embassy in Madrid, <https://www.indexoncensorship.org/2014/05/international-exhibition-censored-turkish-embassy-madrid/>

²Προσωπική άποψη.

Εικ.72 Χριστιανές Ορθόδοξες, στο πλαίσιο της εθνοκάθαρσης.

Στις 25 Φεβρουαρίου του 2016 η έκθεση Post Peace ακυρώνεται πέντε ημέρες πριν τα προγραμματισμένα της εγκαίνια. Σύμφωνα πάντα με την επίσημη ανακοίνωση του Ιδρύματος Akbank Sanat (Εικ.73) που θα την φιλοξενούσε, αυτό συνέβη εξαιτίας των συνεχόμενων πολιτικών εντάσεων στο εσωτερικό της χώρας¹.

Η συλλογική αυτή προσπάθεια έντεκα σύγχρονων καλλιτεχνών και συγγραφέων υπό την εποπτεία της Ρωσίδας επιμελήτριας Katia Krupennikova, υπήρξε μια ιδιαίτερα φιλόδοξη και εξωστρεφής πρόταση. Μερικές από τις χώρες καταγωγής των δημιουργών ήταν η Κούβα, η Ιρλανδία, η Ολλανδία, η Ρωσία, η Λισαβόνα, η Γερμανία, η Παλαιστίνη και η Τουρκία. Η επιμελήτρια, μα και νικήτρια του τέταρτου διαγωνισμού διεθνών επιμελητών της Akbank Sanat για το έτος 2015, είχε ως στόχο με τα εν λόγω έργα να θέσει πολιτικά ερωτήματα, στο πλαίσιο ενός κλίματος φόβου και παράνοιας που ενυπάρχει στα σύγχρονα «ειρηνικά» κράτη. Το εξαώροφο κτίριο της Akbank στην καρδιά της Κωνσταντινούπολης, που ιδρύθηκε το 1993 από χορηγία του αυτού χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, είναι μη κερδοσκοπικής φύσης και παρέχει στήριξη στην ανάπτυξη της σύγχρονης τέχνης, καθώς φιλοξενεί δρώμενα διαφόρων καλλιτεχνικών τομέων με έμφαση στην καινοτομία.

Η απόφαση της Akbank Sanat να αποσύρει την έκθεση την τελευταία στιγμή υπήρξε, όπως υποστηρίχθηκε,

.....

Εικ.73 Το κτίριο της Akbank Sanat.

¹Dorian Batycka, Istanbul Gallery Cancels War-Themed Exhibition, Citing “the Delicate Situation in Turkey”, <http://hyperallergic.com/278987/istanbul-gallery-cancels-war-themed-exhibition-citing-the-delicate-situation-in-turkey/>

αποτέλεσμα της νωπής ακόμη μνήμης σειράς βομβιστικών επιθέσεων. Στις 16 Οκτωβρίου του 2015 η Άγκυρα θρήνησε πάνω από εκατό νεκρούς. Τρεις μήνες μετά στην Κωνσταντινούπολη δεκατρείς τουρίστες σκοτώθηκαν από τα ίδια αίτια. Τέλος στις 17 Φεβρουαρίου είκοσι εννέα άτομα έχασαν την ζωή τους και εξήντα ένα τραυματίστηκαν, όταν παγιδευμένο αυτοκίνητο εξερράγη έξω από στρατιωτικό συγκρότημα κατοικιών (Εικ.74).

Εικ.74 Μετά την έκρηξη κοντά σε στρατιωτικό συγκρότημα κατοικιών στην Άγκυρα.

Ωστόσο, μια προσεκτικότερη εξέταση των γεγονότων μαρτυρά πως πρόκειται για μια πράξη λογοκρισίας μιας και η Akbank υπήρξε ένας από τους χώρους φιλοξενίας και χορηγός του δεκαήμερου φεστιβάλ κινηματογράφου της Κωνσταντινούπολης ένα μήνα μετά την ακύρωση της έκθεσης. Πιθανό επίσης είναι το γεγονός να λειτουργήσει επιβαρυντικά το έργο της Τουρκάλας ακτιβίστριας E. Belif Sag¹ (γενν.1980), καθώς η αρχική προτεινόμενη ιδέα της είχε απορριφθεί από τους υπεύθυνους του χώρου². Η δεύτερη εκδοχή του βίντεο με τίτλο *Ayhan and Me*, αφορούσε στην υπόθεση ενός αστυνομικού ο οποίος ομολόγησε πως σκότωσε πάνω από χίλιους πολίτες Κουρδικής καταγωγής κατά τη διάρκεια της Κουρδικοτουρκικής σύγκρουσης της δεκαετίας του 1990.

Τέλος ανώνυμες πηγές της εγχώριας πολιτιστικής σκηνής μιλούν από τη μια για αίσθημα συντηρητισμού του Προέδρου της Recep Tayyip Erdogan ενώ οι καλλιτέχνες από την άλλη κατηγορούν εταιρείες όπως αυτή της Akbank Sanat,

.....

¹Art Leaks, "Post-Peace" exhibition cancelled in Istanbul, <https://art-leaks.org/2016/02/29/post-peace-exhibition-cancelled-in-istanbul/>

για στήριξη εκείνων των καλλιτεχνών που ενισχύουν την ίδια τους την εικόνα ενώ απορρίπτουν αυτούς που παρεκκλίνουν από την πολιτική τους ατζέντα.

Μπιενάλε Παιδιών και Νέων 2016

Στις 20 Απριλίου του έτους 2016, ο ιδιωτικός καλλιτεχνικός φορέας Pasaj αποσύρθηκε από την επιμέλεια της 4ης Μπιενάλε Κωνσταντινούπολης για παιδιά και νέους καλλιτέχνες, που φιλοξενήθηκε από το δήμο Beyoglu, εξαιτίας της λογοκρισίας.

Η Biennale με θέμα τη φράση Wake up call, Good Morning υποδέχθηκε τετρακόσια πενήντα εικαστικά έργα από χώρες όπως η Αυστρία, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Σουηδία, η Δανία, η Ολλανδία, η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου και η Συρία. Ήταν δημιουργίες κυρίως μαθητών, ηλικίας από τεσσάρων έως δεκαοκτώ ετών, μα και καταξιωμένων καλλιτεχνών, εμπνευσμένες από την παιδική τέχνη ή επικεντρωμένες στα παιδιά.

Λίγες ημέρες πριν ανοίξει τις πύλες της στο ευρύ κοινό, κατά τη διάρκεια της εγκατάστασης των έργων, ο χώρος δέχθηκε την επίσκεψη μελών του Δήμου. Οι τελευταίοι μετά από προσεκτική εξέταση των εκθεμάτων προέβησαν στην μετακίνηση ορισμένων παιδικών έργων¹ από την περιοχή Beyoglu σε αυτήν της Besiktas (Εικ.75), εξαιτίας του ενοχλητικού τους περιεχομένου. Την παραμονή των εγκαινίων, σημειώθηκε

.....

Εικ.75 Αποκαθλώνοντας τα εκθέματα στο περίπτερο της περιοχής Beyoglu.

¹Jenny Berntsson, Exhibition at Istanbul Child- and youth art biennial 2016, <http://www.jenny-berntsson.com/local-a.org/Sculptural%20Pavilion%20Istanbul.html>

δεύτερο περιστατικό κατά το οποίο αποσύρθηκε σειρά παιδικών σχεδίων μαθητών της Συριακής πόλης Κοβα-νί, τόπος συγκρούσεων του Ισλαμικού κράτους με τους Κούρδους κατοίκους της. Τέλος διεκόπη η προβολή δέκα βιντεοπροβολών με πλάνα από τις διαμαρτυρίες του 2013 ενάντια στην ανοικοδόμηση ενός εμπορικού κέντρου στη θέση του πάρκου Gezi.

Η επίσημη απάντηση μελών της επιτροπής της Biennale σε σχετική ερώτηση με τις προηγούμενες ενέργειες ήταν ότι δεν υπήρξε πράξη λογοκρισίας ενώ μετέθεσαν την όποια ευθύνη στην ομάδα επιμελητών της Pasaj. Μετά τα αποτελέσματα της ανακοίνωσης αρκετοί καλλιτέχνες ως αντίδραση απέσυραν τα έργα τους μεταξύ των οποίων οι Anna Borghi, Ek-mel Ertan, Sesil Xaylali, Ersin Turan, Crete Aagrad, Lars Henningsen, Μολονότι η έκθεση θα ταξίδευε και σε άλλους προορισμούς, όπως στη Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου και στην επαρχία Hatay της Νοτιοανατολικής Τουρκίας, το πρόγραμμα της Μπιενάλε στον ιστότοπό της δεν επικαιροποιήθηκε ποτέ.

Κωνσταντινούπολη

Ένα ακόμη γλυπτό έργο προκάλεσε τη σφοδρή δημόσια διαμάχη πολιτών της χώρας το 2016. Πρόκειται για τη δημιουργία του Ahmet Gunestekin (γενν.1966) που φέρει τον τίτλο Konstantiniyye¹ (Εικ.76).

Στις 22 Δεκεμβρίου το εν λόγω έργο εγκαταστάθηκε έξω από το εμπορικό

Εικ.76 Το έργο του Ahmet Gunestekin, Konstantiniyye.

¹HG Masters, "Kostantiniyye" sculpture removed in Istanbul, <http://artasiapacific.com/News/KonstantiniyyeSculptureRemovedinIstanbul>

κέντρο A Plus Mall στην περιοχή Ατακογ της Κωνσταντινούπολης, κοντά στο διεθνές αεροδρόμιο της πόλης. Ο καλλιτέχνης, επ' ευκαιρίας των πεντηκοστών του γενεθλίων, εγκαινίασε μια ατομική έκθεση εντός και εκτός του κτιρίου, με έργα του που αποκτήθηκαν από τον ιδιοκτήτη του εμπορικού Nihat Delibalta. Την νύχτα των εγκαινίων, λίγο πριν τα μεσάνυχτα, μια μικρή ομάδα εξτρεμιστών Ισλαμιστών διαδηλωτών έκανε στον προαύλιο χώρο αισθητή την παρουσία της με ηχηρές φωνές μπροστά από το έργο με τον τίτλο Kostantiniyye¹. Αμέσως υπάλληλοι του δήμου στην προσπάθειά τους να κατευιάσουν τα πνεύματα κάλυψαν την εγκατάσταση με μαύρο πλαστικό μουσαμά (Εικ.77), ενώ δύο ημέρες αργότερα το έργο απομακρύνθηκε εντελώς.

Εικ.77 Το γλυπτό έργο καλυμμένο με μουσαμά.

Η Κωνσταντινούπολη, αρχής γενομένης από την άλωσή της το 1453 μέχρι και την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1918 ονομαζόταν, σύμφωνα με την επίσημη Οθωμανική Τουρκική γλώσσα και γραφή (συνονθύλευμα αραβικού και περσικού αλφαβήτου, αλλιώς γνωστό ως περσοαραβική γραφή), ως Kostantiniyye. Η ονομασία της άλλαξε δύο χρόνια μετά τις ορθογραφικές μεταρρυθμίσεις του Mustafa Kemal Atatürk το 1928, σημαντικό πολιτιστικό βήμα της περιόδου, γνωστή έως τα σήμερα Istanbul (από τις ελληνικές λέξεις εις την πόλη).

Η διαμαρτυρία φαίνεται ότι υποκινήθηκε διαδικτυακά από τον Alper Tan(Εικ.78),
.....

¹Arts Freedom, Turkey: Two sculptures removed after protests, <http://artsfreedom.org/turkey-two-sculptures-removed-after-protests/>

ιδιοκτήτη ενός μικρού τηλεοπτικού σταθμού, το λεγόμενο Kanal A. Ο Α. Tan, με πάνω από 90.000 ακόλουθους στο Twitter, το μοιραίο εκείνο βράδυ έγραψε στο λογαριασμό του : «Εμπρός του εμπορικού κέντρου A Plus Mall, γράφτηκε με μεγάλα φανταχτερά γράμματα Kostantiniyye. Τι σημαίνει αυτό σε μια εποχή τόσο έκρυθμη!;». Τη διαδήλωση κάλυψε το Ισλαμικό τηλεοπτικό δίκτυο Akit TV, αναζωπυρώνοντας περαιτέρω την υφιστάμενη οργή του πλήθους. Αξίζει να σημειωθεί πως το άνοιγμα της έκθεσης παρακολούθησε ο βουλευτής του κυβερνώντος κόμματος AKP, Mehmet Emin Ekmen, αντιπρόσωπος της κατά πλειοψηφία Κουρδικής πόλης Batman, γενέτειρα του εικαστικού, με τον οποίο είχαν αναρτήσει στο Twitter πλήθος φωτογραφιών, συνοδεία κολακευτικών κειμένων.

Εικ.78 Alper Tan.

Ο καλλιτέχνης, ως απάντηση στα δυσμενή έως και απειλητικά σχόλια που γράφτηκαν (υπήρξε δικτυακός χρήστης που αιτήθηκε μέχρι και την φυλάκισή του) απάντησε λακωνικά στον λογαριασμό του στο Instagram³ : «Είναι κωμικοτραγικό ανιστόρητοι άνθρωποι να σε κατηγορούν για ασέβεια της ιστορίας ενώ δεν έχουν την παραμικρή ιδέα για το εύρος του πλούτου της ... ».

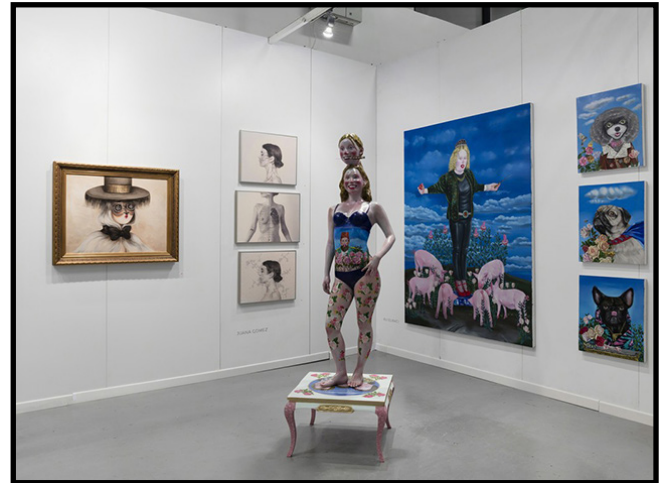
Λογοκρισία σε θέματα θρησκείας.

Ο Μέγας Χαν

.....

¹Ergulen Toprak, Istanbul sculpture removed after protests over Byzantium name, <http://www.rudaw.net/mobile/english/culture/261220161>

Στις 3 Νοεμβρίου του 2016, μια ομάδα από είκοσι έως τριάντα νεαρούς ισλαμιστές εισέβαλε στην ετήσια έκθεση Contemporary Istanbul, μαινόμενη φωνάζοντας «Allahu Akbar» (φράση που σημαίνει «ο Αλλάχ είναι Μεγάλος) κατευθυνόμενοι προς το έργο του Ali Elmaci (γενν. 1976) υπό τον τίτλο I Can't Reciprocate Your Feelings Osman III (Εικ.79). Το ξύλινο γλυπτό παρίστανε τη φιγούρα μιας ημίγυμνης νεαρής με δύο κεφάλια, ένα εκ των οποίων έφερε μαχαίρι στο στόμα και στον κορμό της ήταν ζωγραφισμένη μια μορφή με στρατιωτική στολή και με τη γλώσσα βγαλμένη προς τα επάνω(Εικ.80).

Εικ.79 Ali Elmaci, I Can't Reciprocate Your Feelings Osman III.

Η μορφή αναφέρεται στον Σουλτάνο και χαλίφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας Abdulhamid II ή αλλιώς επονομαζόμενος και Μέγας Χαν. Η βασιλεία του διήρκησε τριάντα τρία χρόνια (1876-1909) και ήταν ένας άνθρωπος με αρκετά φιλελεύθερες απόψεις, λόγος για τον οποίο συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πιο σεβαστούς.

Το γλυπτό μετά τις έντονες διαμαρτυρίες για προσβολή στο προγονικό πρόσωπο απομακρύνθηκε προσωρινά και επανατοποθετήθηκε την επόμενη ημέρα. Λαμβάνοντας όμως υπ όψιν την τεταμένη κατάσταση της χώρας ο καλλιτέχνης θεώρησε σωστή την απομάκρυνσή του προλαμβάνοντας εκ νέου αντιδράσεις¹.

Εικ.80 Ali Elmaci, I Can't Reciprocate Your Feelings Osman III, λεπτομέρειες.

Η δημιουργία αυτή συγκαταλέγεται στην σειρά Osman και ήταν το πρώτο γλυπτό εγχείρημα του καλλιτέχνη. Σε αυτή τη σειρά ο Osman (Εικ.81) αναφέρεται

¹Pinar Tremblay, Why Turkey's Islamists are up in arms over bikini-clad sculpture, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/11/turkey-islamists-protest-sculpture-with-caliph-potrait.html>

ως ηγέτης μιας νέο-Οθωμανικής ιδεολογίας ενώ ο χαλίφης Abdulhamid, χρησιμοποιήθηκε εδώ ως σύμβολο : στα μάτια ο δημιουργός απεικόνισε τα δικά του.

Τελικά όμως ποιος πυροδότησε αυτό το συμβάν; Την ευθύνη ανέλαβε ο πρόεδρος του Ιδρύματος Erbakani της Κωνσταντινούπολης Huseyin Terzi, σε συνέντευξή του στη διαδικτυακή εφημερίδα Al Monitor. Τα μέλη του Ιδρύματος, καθώς δήλωσε, φημίζονταν για τις ειρηνικές χωρίς βία πρακτικές τους. Ο ίδιος είπε : «Ενημερωθήκαμε για αυτό μέσω διαδικτύου. Λίγο αργότερα τα μέλη μας αφού πλήρωσαν εισιτήριο, επισκέφτηκαν τη φιλοξενούμενη Χιλιανή γκαλερί Isabel Croxatto και απηύθυναν ερώτηση προς τον δημιουργό σχετικά με το σκοπό της, με αυτόν τον τρόπο, απεικόνισης του Σουλτάνου. Η απάντηση που έλαβαν ήταν ότι απλά αυτό είναι τέχνη. Στη συνέχεια εξήγησαν ότι τούτο είναι προσβλητικό για το πρόσωπο του Abdulhamid και τους οπαδούς του. Την επομένη ενημερωθήκαμε πως ο καλλιτέχνης συμφώνησε να απομακρύνει το έργο. Το θέμα για εμάς έχει κλείσει».

Σύμφωνα με τον H. Terzi ο καλλιτέχνης δεν ήταν σε θέση να επιχειρηματολογήσει ορθολογιστικά και εξέφρασε τη γνώμη πως η τέχνη και ο καλλιτέχνης δεν πρέπει να γελοιοποιούν αξίες ιερές αγνοώντας τις συνέπειες που θα επακολουθήσουν¹.

Ώρα για ένα νέο τραγούδι

Άλλη μια πράξη λογοκρισίας σημειώθηκε

.....

¹Pinar Tremblay, Why Turkey's Islamists are up in arms over bikini-clad sculpture, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/11/turkey-islamists-protest-sculpture-with-caliph-portrait.html>

Εικ.81 Οσμάν Α', ιδρυτής και σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1299-1326)

στις 26 Απριλίου του 2016 στην περιοχή Beyoglu της Κωνσταντινούπολης. Ήταν τότε που υπάλληλοι του δήμου επισκέφτηκαν το ξενοδοχείο Marmara Pera Hotel, αιτούμενοι την παύση του βιντεοέργου της Isil Egrikanuk (γενν. 1980) υπό τον τίτλο Time to Sing a New Song. Η νυχτερινή προβολή του στην πενήνταεσσάρων τετραγωνικών μέτρων οθόνη Yama(Εικ.82) - που τελεί υπό την αιγίδα του διευθυντή του Ξενοδοχείου Kagan Gursel και του επιμελητή της Onul Durmusoglu – σταμάτησε¹.

Εικ.82 Η οθόνη Yama, στην ταράτσα του Marmara Pera Hotel.

Αφορμή στάθηκε η φράση « Εύα, τελείωνε το μήλο σου » που λέγεται κατά τη διάρκεια της προβολής. Το επίμαχο σημείο αφορούσε στην μεταμόρφωση του απαγορευμένου καρπού σε emoji (Εικ.83) – δυτικός όρος που χρησιμοποιείται για τις ψηφιακές εικονογραφικές αναπαραστάσεις συναισθημάτων και διαθέσεων κατά τις συνομιλίες χρηστών του δικτύου αντί κειμένου. Σύμφωνα με δηλώσεις των δημοτικών υπαλλήλων το έργο προκάλεσε την προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος πλήθους πολιτών οι οποίοι προέβησαν σε ανώνυμες καταγγελίες ενώ αργότερα έγινε λόγος και για φωτορύπανση¹.

Εικ.83 Στιγμιότυπο απο την βιντεοπροβολή Time to Sing a New Song της Isil Egrikanuk

Πρόθεση βέβαια της καλλιτέχνιδος δεν ήταν η βλασφημία αλλά η παραγωγή μιας νέας μορφής λόγου που αποστασιοποιείται από τη μνημειακότητα του μύθου. Εδώ, στη φανταστική συνομιλία μητέρας και κόρης, με την προτροπή της πρώτης, επιχειρείται η ανατροπή της επιβεβλημένης ενοχής με
.....

¹HG Masters, Istanbul officials stop nightly screening of artist's video, <http://artasiapacific.com/News/IstanbulOfficialsStopNightlyScreeningofArtistsVideo>

τρόπο ευφάνταστο και χιουμοριστικό.

Κατά τα λεγόμενα του δικηγόρου της δεν ήταν η πρώτη φορά που εκπομπές της Yama υπήρξαν στόχος. Κάτι παρόμοιο συνέβη τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους στηνπερίπτωσητηςPilniTakala (γενν. 1981) χωρίς όμως να συμβεί λογοκριτική πράξη.

Η καλλιτέχνης Isil Egrikanuk υποσχέθηκε ότι θα συνεχίσει τον αγώνα της ενάντια σε κάθε πράξη λογοκρισίας. «Καταδικάζω σθεναρά την πράξη αυτή που διενεργήθηκε κάτω από περιέργους κανονισμούς εκ μέρους του δήμου. Καλώ τους υπεύθυνους να διερευνήσουν το θέμα κοινοποιώντας τα όποια αποτελέσματα¹⁾».

Λογοκρισία σε θέματα αισθητικής.

Χέρι φιλίας

Η γενοκτονία των Αρμενίων, κατά τη διάρκεια του Α Παγκοσμίου Πολέμου μεταξύ των ετών 1915-1923, θεωρείται μία από τις ανθρώπινες τραγωδίες της παγκόσμιας ιστορίας. Η κύρια ευθύνη για τις εκτεταμένες σφαγές αποδίδεται, κατά πολλούς, στο κίνημα των Νεότουρκων (1908-1918) με τον αριθμό των νεκρών να κυμαίνεται κάπου ανάμεσα στους 600.000 με 1.500.000 ανθρώπους (Εικ.84). Έχοντας κατά νου όλα τα παραπάνω, ο πρώην δήμαρχος Naif Alibeyoglu της βορειοανατολικής επαρχίας Kars, συνοριακή της Αρμενίας, θέλησε το 2006 να προβεί σε μια συμβολική

Εικ.84 Σφαγιασθέντες Αρμένιοι

.....
¹Ari Akkermans, Turkish Government Censors Video Projection and Youth Biennial Art-works, <http://hyperallergic.com/297665/turkish-government-censors-video-projection-and-youth-biennial-artworks/>

πράξη συμφιλίωσης των δύο λαών¹.

Το τριανταπέντε μέτρων ύψους και τριακοσίων πενήντα τόνων βάρους γλυπτό έργο του Τούρκου καλλιτέχνη Mehmet Aksoy (γενν.1939), με τίτλο Hand of Friendship (Εικ.85), έμελλε να επουλώσει με την παρουσία του τα τραύματα του παρελθόντος. Το έργο απεικόνιζε δύο γιγαντιαίες φιγούρες, άλλοτε ενωμένες στο ίδιο και αυτό σώμα, να σφίγγουν τα χέρια ενώ ένα ποτάμι δακρύων θα ανάβλυζε από το πρόσωπο της μιας.

Εικ.85 Άποψη από το έργο του Mehmet Aksoy, Hand of Friendship.

Στο πλαίσιο της επίσκεψης του πρωθυπουργού Tayyip Erdogan τον Ιανουάριο του 2011 δεν άργησαν να εκδηλωθούν οι πρώτες σφοδρές αντιδράσεις που υποκινήθηκαν στην ουσία από τον ίδιο. Οι ενστάσεις του αφορούσαν κατά πρώτον στην αισθητική του έργου, το οποίο απεκάλεσε τερατούργημα και έπειτα στην υψομετρική του τοποθεσία (Εικ.86) πάνω από τον ιστορικό χώρο ενός Ισλαμικού τεμένους, εκεί που βρίσκεται το μαυσωλείο του λόγιου Seyyit Hassan el Harkany. Η απόφαση του να αφαιρεθεί από την κορυφή του λόφου πάρθηκε αμέσως με αντιπρόταση την κατασκευή ενός πάρκου. Η θέση του μάλιστα ενισχύθηκε από τον υπουργό εξωτερικών Ahmet Davutoglu ο οποίος ισχυρίστηκε ότι η γλυπτική αυτή μορφή δεν συνάδει με την αρχιτεκτονική κληρονομιά των Οθωμανών και των Σελτζούκων που κυριαρχεί στο μέρος καθώς και με την αισθητική του τόπου.

Εικ.86 Ο ιστορικός χώρος.

Διεθνείς παρατηρητές από την άλλη
.....

¹Nanore Barsumian, 'Ucube' Decapitated in Kars: 'Monument to Humanity' Demolition Underway, <http://armenianweekly.com/2011/05/11/ucube-decapitated-in-kars/>

εξέλαβαν το σχέδιο κατεδάφισής του έργου από τον Ταγγίρ Erdogan που βρισκόταν στο δρόμο προς τις κάλπες, ως ένα τρόπο να προσεταιριστεί το εθνικιστικό συναίσθημα της πολυπληθούς εθνότητας των Αζέρων που διαμένουν στην περιοχή, οι οποίοι είχαν ταχθεί εξ αρχής εναντίον της ανέγερσης του αγάλματος.

Τρεις μήνες τελικά μετά την επίσκεψη του πρωθυπουργού, ξεκίνησαν οι εργασίες εκτοπισμού του μνημείου. Ολοκληρώθηκαν τον Ιούνιο του ίδιου έτους από την κατασκευαστική εταιρεία Ancin Insaat, έναντι του ποσού των 17,300 ευρώ¹. Αν και υπήρξαν προτάσεις φιλοξενίας του έργου σε άλλες περιοχές, όπως αυτές των δήμων Karsiyaka και Nevsehir, ο καλλιτέχνης αρνήθηκε και υποστήριξε πως η μεταφορά του θα δημιουργούσε την εντύπωση της ασυνέπειας, ήταν μάλιστα χαρακτηριστική η δήλωσή του «Ένα άγαλμα που χαρακτηρίζεται ως τερατώδες παραμένει το ίδιο άσχημο σε οποιονδήποτε τόπο».

Ωστόσο ο Mehmet Aksoy δεν έμεινε με σταυρωμένα τα χέρια. Μετά το συμβάν, και με αφορμή τα υποτιμητικά σχόλια που είχε εκφέρει δημοσίως ο πρωθυπουργός Ταγγίρ Erdogan, κατέθεσε αγωγή εναντίον του¹. Στη δίκη, κινδύνευσε να φυλακιστεί για πέντε χρόνια για προσβολή εναντίον του πρωθυπουργού. Όμως ο πρόεδρος του δικαστηρίου σε δίκη που έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 2015 στην Κωνσταντινούπολη, δικαίωσε τον καλλιτέχνη προς έκπληξη πολλών. Ως αποζημίωση ορίστηκε το ποσό των 4000 ευρώ, τα οποία όπως δήλωσε ο καλλιτέχνης, θα ξόδευε μεταξύ φίλων σε μια νύχτα. Τόσο μάταια δηλαδή όσο και ο κόπος του².

Συμπέρασμα

Από τα ανωτέρω λογοκριτικά συμβάντα η θεματολογία η οποία κυριαρχεί στις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις που αναφέρθηκαν είναι η πολιτική. Τούτο φαίνεται να είναι λογικοφανές σε μια χώρα η οποία καταπατά τα διεθνώς προστατευμένα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών (είναι χαρακτηριστικές οι εκθέσεις των τουρκικών και διεθνών μη κυβερνητικών οργανώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα οι οποίες διαπιστώνουν άλλοτε στασιμότητα και άλλοτε επιδείνωση της κατάστασης). Η χώρα, αν και βρίσκεται σε πορεία εκδημοκρατισμού με στόχο την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, φαίνεται να συνεχίζει να τελεί υπό την κηδεμονία της επίσημης ιδεολογίας του «βαθέος κράτους», αφού οι αρχές ακόμη ελέγχουν την παραμικρή εκδήλωση.

Ακολουθούν οι απαγορεύσεις και ενέργειες λογοκρισίας για θέματα ηθικής και θρησκείας, ενώ φαίνεται να ισοβαθμούν μεταξύ τους. Ως προς τα πρώτα, οι μεν σεμνότυφες αντιδράσεις ορισμένων πολιτών, στη θέα ενός γυμνού γλυπτού έργου, μαρτυρούν την έλλειψη εξοικείωσης αν όχι εκπαίδευσης εκ μέρους τους. Οι

.....

¹ Ayda Erbal, Erbal: A Tale of Two Monuments, <http://armenianweekly.com/2012/05/18/erbal-a-tale-of-two-monuments/>

δε εικαστικές προκλήσεις του θρησκευτικού αισθήματος πιστών, είναι μια τακτική αρκετά συνηθισμένη σε κράτη όπου επικρατεί θρησκευτικός φανατισμός. Η συνειδητή υποδαύλιση των αντιδράσεων ορισμένων θρησκευτικών ομάδων είναι ένας τρόπος για να αποκαλυφθεί το άλλο πρόσωπο της υγιούς θρησκευτικότητας, ο φονταμενταλισμός.

Στο τελευταίο παράδειγμα προς ανάλυση, είναι ενδεικτική η υποκριτική στάση του τέως πρωθυπουργού και νυν προέδρου της Τουρκίας Ταγγίρ Erdogan, για ένα θέμα ταμπού, όπως η γενοκτονία των Αρμενίων. Η θέση του πολιτικού ηγέτη της Τουρκίας για το Αρμένικο ζήτημα είναι ξεκάθαρη εδώ και χρόνια, καθώς δεν αποδέχεται τις κατηγορίες περί γενοκτονίας. Το γεγονός ότι ο Ταγγίρ Erdogan επικαλέστηκε την αισθητική του μνημείου για να αποκαθηλώσει ένα έργο πολιτικό, είναι ενδεικτικό.

Το Ιράν, επίσημα με το όνομα Ισλαμική Δημοκρατία, είναι χώρα της Μέσης Ανατολής στη Νοτιοδυτική Ασία. Έχει έκταση 1.648.195 τ.χλμ. και πληθυσμό, σύμφωνα με εκτιμήσεις του 2016, 79.500.000 κατοίκους. Το Ιράν διαιρείται διοικητικά σε 31 επαρχίες, οι οποίες με τη σειρά τους υποδιαιρούνται σε μικρότερους νομούς, καθένας από τους οποίους χωρίζεται σε υποπεριοχές και συνοικίες. Το 61% του πληθυσμού της χώρας διαμένει σε αστικές περιοχές. Η Τεχεράνη, πρωτεύουσα 7.705.036 κατοίκων, βρίσκεται στους πρόποδες της νότιας πλευράς του όρους Ελμπούρζ. Αποτελεί το σημαντικότερο βιομηχανικό, εμπορικό, πολιτικό και πολιτισμικό κέντρο, ενώ συνιστά σημείο συνάντησης μεταξύ των διάφορων εθνοφυλετικών ομάδων του Ιράν¹.

Αν και δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία, εκτιμάται ότι οι σημαντικότερες εθνοφυλετικές ομάδες είναι οι Πέρσες (61%), οι Αζέροι (16%), οι Κούρδοι (10%), οι Λουρ (6%), οι Άραβες (2%), οι Βαλούχι (2%), οι Τουρκομάνοι (2%), και άλλοι (1% μεταξύ των οποίων Κασκάι, Αρμένιοι, Εβραίοι και Ασσύριοι). Η περσική είναι η κύρια γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται από το 53% του πληθυσμού, η Αζερική γλώσσα και άλλες τουρκικές διάλεκτοι ομιλούνται σε ποσοστό 18%, τα Κουρδικά 10%, η γλώσσα των Γκιλάκι και Μαζανταρανί 7%, Λουρ διάλεκτοι 6%, Βαλόχι 2%, αραβικά 2%, και άλλες γλώσσες σε ποσοστό 2%. Εδώ και πέντε αιώνες περίπου η σιιτική πτέρυγα του Ισλάμ, την οποία ασπάζεται το 95% του πληθυσμού, είναι η επίσημη θρησκεία του κράτους¹. Ο Σιιτισμός είναι ένας από τους δυο κύριους κλάδους του Ισλάμ. Μετά τον θάνατο του Μωάμεθ οι μουσουλμάνοι διχάστηκαν εξ αιτίας του ζητήματος της διαδοχής του. Η βασική αντίρρηση προήλθε από όσους πίστευαν ότι χαλίφης μπορεί να γίνει μόνο κάποιος που κατάγεται από την οικογένεια του προφήτη. Οι οπαδοί αυτής της άποψης, οι λεγόμενοι σιίτες, θεωρούσαν τον Ali ibn Abi Talib (εξάδελφο και γαμπρό του προφήτη Μωάμεθ που παντρεύτηκε την κόρη του Fatimah), ως διάδοχο του στην ηγεσία της μουσουλμανικής κοινότητας. Οι υποστηρικτές της άλλης άποψης, οι επονομαζόμενοι σουνίτες, αναγνώριζαν ως πρώτο διάδοχο

.....
¹Wikipedia, Iran, <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%81%CE%AC%CE%BD>

του Προφήτη τον χαλίφη Abu Bakr (σύμβουλο και στενό φίλο του Μωάμεθ).

Το Ιράν αποτελεί συνταγματική ισλαμική δημοκρατία, όπως ορίζει το σύνταγμα από το 1979. Η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία ασκούνται από μια σειρά συνδεδεμένων θεσμών, ορισμένοι εκ των οποίων στελεχώνονται από αιρετούς και άλλοι από άτομα διορισμένα με βάση τις θρησκευτικές τους επιλογές. Η βασική πολιτειακή ιδέα είναι το «βελαγιάτ-ι φακίχ¹», δηλαδή η καθοδήγηση από ειδικό του ισλαμικού θρησκευτικού νόμου, ο οποίος εφαρμόζεται μέσω του Υπέρτατου Ηγέτη και του Συμβουλίου Κηδεμόνων. Αυτή η «καθοδηγητική» μορφή εξουσίας από ιερωμένους προστίθεται στο πολιτειακό τρίπτυχο νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας και μάλιστα τις ελέγχει αφ' υψηλού.

Ανώτατος άρχοντας του κράτους δεν είναι ο Πρόεδρος της Ισλαμικής Δημοκρατίας, ο οποίος έχει ρόλο πρωθυπουργού, αλλά ο Ανώτατος Ηγέτης ο οποίος έχει ρόλο αρχηγού του κράτους.

Ιστορική αναδρομή

Από τις αρχές του 1960 και μέχρι την Ιρανική Επανάσταση του 1979, το Ιρανικό κράτος, με επικεφαλής τον σάχη Mohammad Reza Pahlavi, επιδόθηκε στην ανάπτυξη της λεγόμενης αστικής τέχνης, συνθήκη απαραίτητη για την οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας του έθνους. Τα υπέρογκα έσοδα από το εμπόριο πετρελαίου διευκόλυναν την απόκτηση έργων, όχι μόνο τοπικών αλλά και διεθνών καλλιτεχνών, με αποτέλεσμα να διευρυνθεί ο ορίζοντας της χώρας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η οικονομική ευρωστία του καιρού συνέβαλε καθοριστικά στη δημιουργία νεότευκτων χώρων πολιτισμού, υποδομές που ως τότε το κράτος στερούνταν. Ακρογωνιαίος λίθος της προσπάθειας αυτής υπήρξε η γυναίκα του σάχη Farah Diba, η οποία αφοσιώθηκε σε πλήθος πολιτιστικών δραστηριοτήτων, με κύρια επιδίωξή της την καλλιέργεια ενός εξωστρεφούς προφίλ. Παρά τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του σάχη, σε γενικό πλαίσιο η διακυβέρνησή του απέναντι στο λαό ήταν αρκετά βάρβαρη και ειδικότερα εναντίον των διαφωνούντων προς το πρόσωπό του. Αυτή του η στάση ήταν που κατά βάση προκάλεσε το μένος της κατώτερης και μεσαίας τάξης οι οποίοι επιδίωξαν την ανατροπή του .

Η πορεία προς την πτώση της δυναστείας Pahlavi (1925-1979) και η εκδίωξη του σάχη Mohammad Reza Pahlavi από το θρόνο (1941-1979) είχε ήδη ξεκινήσει από τις εκστρατείες πολιτικής αντίστασης τον Οκτώβριο του 1977, με αποκορύφωμα τα αιματηρά γεγονότα της 8ης Σεπτεμβρίου του 1978. Τη μέρα εκείνη, που ιστορικά μνημονεύεται ως Μαύρη

.....
¹Το Ιρανικό σύνταγμα ενσωματώνει τη Σιϊτική αρχή του βελαγιάτ-ι φακίχ, δηλαδή της εξουσίας απο τον κλήρο, που βρίσκει εφαρμογή στον Υπέρτατο Ηγέτη, στον οποίο δίνεται απόλυτη εξουσία επι όλων των μορφών.

Παρασκευή¹, κορυφώθηκε η πολύμηνη διαμαρτυρία εκατοντάδων πολιτών στην πλατεία Jaleh της Τεχεράνης, ενάντια στην πολιτική διακυβέρνησης του σάχη Reza Pahlavi (παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φαινόμενα λογοκρισίας, οικονομική πολιτική, επιρροή ξένων δυνάμεων σε όλους τους τομείς της ιρανικής κοινωνίας). Ο τελευταίος στην προσπάθειά του να διαλύσει τα πλήθη, το πρωινό της ίδιας ημέρας είχε κηρύξει στρατιωτικό νόμο, γεγονός το οποίο δεν ήταν γνωστοποιημένο ανάμεσα στους διαδηλωτές. Σε λίγες μόνο ώρες ογδόντα οκτώ άτομα έπεσαν αιμόφυρτα από πυρά μονάδων του στρατού, από ξηρά και αέρα προκαλώντας παγκόσμιο σοκ.

Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν στην διαμόρφωση ενός τεράστιου κινήματος εναντίον του, που διακρίνονταν για την έλλειψη μιας κεντρικής ιδεολογικής ταυτότητας με μοναδικό στόχο την πτώση του. Στους κόλπους του περιείχε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, όπως κληρικούς, εμπόρους, φοιτητές και διανοούμενους. Παρά τις διαφορετικές ιδεολογίες των μελών του, το φονταμενταλιστικό μήνυμα του Ayatollah Ruhollah Musavi Khomeini γοήτευσε σε αντιδιαστολή με το πνεύμα εκσυγχρονισμού που προωθούσε, χρόνια τώρα, η δυναστεία των Pahlavi.

Στις 17 Ιανουαρίου του 1979, εν μέσω διαταραχών, ο Khomeini επαναπατρίστηκε, ο οποίος ήταν εξόριστος καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Reza Pahlavi επέστρεψε στο Ιράν. Ο Σάχης είχε εγκαταλείψει τη χώρα δύο εβδομάδες πρωύτερα για διακοπές δίχως επιστροφή.

Μέσα από τη διεξαγωγή εθνικού δημοψηφίσματος την 1η Απριλίου 1979, το Ιράν από συνταγματική μοναρχία έγινε επίσημα ισλαμική δημοκρατία. Το νέο θεοκρατικό σύνταγμα της χώρας, που τέθηκε σε ισχύ το Δεκέμβριο του 1979, αντικατέστησε το σύνταγμα του 1906 και ανέδειξε τον Khomeini ως ανώτατο και απόλυτο ηγέτη του κράτους.

Από το Φεβρουάριο του 1979 μέχρι τον Ιούνιο του 1981, διατάχτηκε η εκτέλεση 497 πολιτικών αντιπάλων του νέου καθεστώτος ως «αντι-επαναστατών» και «σπόρων διαφθοράς» για να ακολουθήσουν, από τον Ιούνιο του 1981 μέχρι τον Ιούνιο του 1985, εκτελέσεις συνολικά περισσότερων από 8.000 αντιφρονούντων. Επιπλέον 2.800 φυλακισμένοι απαγχονίστηκαν το 1988.

Η εφαρμογή της Σαρία από τον νέο Πρόεδρο (ένα σύστημα θείου νόμου σύμφωνο με τον ισλαμικό κώδικα διαβίωσης, ατραπός πίστης και πρακτικής σύμφωνης με το Κοράνιο) εξοβέλισε στιγμιαία κάθε δυτικόφιλο στοιχείο στην τέχνη και την εκπαίδευση με το πρόσχημα πως «ο εκδυτικισμός βιάζει τη νεολαία της χώρας και καταπνίγει μέσα τους το αίσθημα της αρετής και της ανδρείας». Εκατοντάδες έργα τέχνης δυτικής προέλευσης στοιβάχτηκαν σε σκοτεινά υγρά υπόγεια κάτω από

.....

¹ Η Ιρανική Επανάσταση θεωρείται μοναδική, σε σχέση με άλλες επαναστάσεις της ιστορίας για την ταχύτητα με την οποία έφερε ριζικές αλλαγές και για την έκπληξη που προκάλεσε διεθνώς

άθλιες συνθήκες. Οι πόρτες αρκετών Πανεπιστημίων σφάλισαν και οι χώροι τέχνης δεν φιλοξενούσαν πλέον περιοδικές εκθέσεις για μια σχεδόν ολόκληρη δεκαετία².

Η βαθιά κοινωνικοπολιτική μεταστροφή που οδήγησε σε αυτές τις ενέργειες είχε και μεγάλη επίδραση στην πολιτιστική παραγωγή. Η λογοκρισία κατέκλυσε όλες τις μορφές τέχνης προκαλώντας καθολικό μαρασμό. Από την άλλη μεριά, η αυξανόμενη ανησυχία για την ασφάλεια του συνόλου των πολιτών, οδήγησε μοιραία στην ανάγκη μετανάστευσης πολλών καλλιτεχνών προς πιο φιλελεύθερες χώρες του εξωτερικού.

Οι εναπομείναντες καλλιτέχνες είχαν επιπλέον να αντιμετωπίσουν ένα πλήθος παράπλευρων ζητημάτων. Οι καλλιτεχνικές ανησυχίες, υπό τις έντοπλες συγκρούσεις των στρατιωτικών δυνάμεων μεταξύ των χωρών Ιράν – Ιράκ, από το 1980 και για οκτώ ολόκληρα χρόνια (γνωστός ως Πόλεμος του Περσικού Κόλπου), παραμερίστηκαν. Το κράτος με την τακτική μιας επιστράτευσης υποχρέωσε αρκετούς καλλιτέχνες να φιλοτεχνήσουν τοιχογραφίες και αφίσες θρησκευτικών ηγετών, προβάλλοντας παράλληλα αρετές όπως την πίστη, την αφοσίωση, τον ηρωισμό και το μαρτυρικό θάνατο. Την ίδια στιγμή και σε αντιστοιχία με αυτή την «θρησκευτική» εικονογραφία αναβίωσε το ενδιαφέρον για θέματα σχετικά με την καλλιγραφία, την τοπιογραφία και τη νεκρή φύση, δηλαδή θέματα της ακαδημαϊκής παράδοσης, ενώ εξαφανίστηκε η διάθεση για καινοτομία.

Το 1997 η άνοδος στην προεδρία του πρώην Υπουργού Πολιτισμού Seyyed Mohammad Khatami (1997-2005) υπήρξε καθοριστική για την ανάκαμψη της καλλιτεχνικής σκηνής. Οι γκαλερί ήταν πλέον ελεύθερες να προβάλουν σύγχρονους καλλιτέχνες, ακόμη και εκείνους που τολμούσαν να δοκιμάσουν τα όρια του καθεστώτος, εφόσον εκείνες το επέτρεπαν. Βέβαια αυτό δεν σήμαινε ότι η επιλογή των έργων δεν γινόταν με ιδιαίτερη σύνεση προς αποφυγή της οργής των αρχών ή του κοινού. Οι προσπάθειες εν τούτοις του Προέδρου Khatami, επανασύναψης δεσμών με τη Δύση άνοιξε και πάλι τα πολιτιστικά σύνορα της χώρας, και έδωσαν μια πνοή ελευθερίας στους καλλιτέχνες. Η ενδυνάμωση των σχέσεων του Ιράν με τον υπόλοιπο κόσμο ισχυροποίησε την θέση των γηγενών δημιουργών στην παγκόσμια αγορά τέχνης όμως όχι πάντα με θετικά αποτελέσματα. Παραδείγματος χάρη πολλοί εικαστικοί χάριν απολαβών έπεσαν στην παγίδα των τυποποιημένων εμπορικών έργων, προσαρμοζόμενοι στις προσδοκίες της δυτικής αγοράς. Στον αντίποδα, υπήρξαν καλλιτέχνες με έντονη την κοινωνική και ιστορική ευθύνη του πρόσφατου παρελθόντος, οι οποίοι όμως στερήθηκαν την πολυπόθητη αναγνώριση.

Το 2005 Το Ιράν επανήλθε στον «σκοταδισμό» υπό την προεδρική ηγεσία του συντηρητικού Mahmoud Ahmadinejad (2005-2013). Η χορήγηση αδείας από τον κυβερνητικό φορέα του Υπουργείου Πολιτισμού και Ισλαμικής Καθοδήγησης² έγινε υποχρεωτική. Όλα τα προς έκθεση εικαστικά αντικείμενα έπρεπε να ελέγχονται. Οι

.....

¹Wikimedia, Iranian revolution, https://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution

²Article, Unveiled: Art and censorship in Iran, <https://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/iran-art-censorship.pdf>

καλλιτέχνες που διέμεναν στη χώρα ένωσαν ένα νέο κύμα λογοκρισίας να καταπνίγει το όραμά τους. Κάθε σύγχρονη μορφή έκφρασης στραγγαλίστηκε ενώ τέχνες όπως η παραδοσιακή Ισλαμική διακόσμηση έμοιαζε αντίθετα να ενθαρρύνεται.

Μετά από οκτώ καταπιεστικά χρόνια, τον Αύγουστο του 2013, ακολούθησε η ελπιδοφόρα εκλογή του Hassan Rouhani. Παρά το γεγονός ότι ο τελευταίος και ο επί προεδρίας του Υπουργός Πολιτισμού Ali Jannati, κατήγγειλαν δημοσίως τον υφιστάμενο ελεγκτικό μηχανισμό της χώρας ως καταπιεστικό, όσον αφορά στις τέχνες, η εξουσία του εξακολουθεί να υφίσταται έως σήμερα.

Η λογοκρισία στο σημερινό Ιράν

Η λογοκρισία στο Ιράν θεωρείται μέτρο για την εξασφάλιση της σταθερότητας στη χώρα. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της, βοηθά στην πρόληψη διάδοσης επικίνδυνων ιδεολογιών από ορισμένες πολιτικές και θρησκευτικές ομάδες οι οποίες θα μπορούσαν να διαταράξουν την κοινωνική συνοχή.

Η λογοκρισία στις Τέχνες ξεκινά πριν ακόμη την εισαγωγή στις Ακαδημίες Τεχνών. Οι εισαγωγικές εξετάσεις δεν αξιολογούν μονάχα το ταλέντο αλλά και την ιδεολογική συμμόρφωση των εν δυνάμει εισακτέων. Στη διάρκεια της φοίτησης απαγορεύεται ρητά η σχεδίαση με γυμνό μοντέλο ενώ μαθήματα που σχετίζονται με μορφές τέχνης όπως το βίντεο και οι εγκαταστάσεις διδάσκονται ελάχιστα. Κάθε τέλος ακαδημαϊκού έτους, οι καλλιτεχνικές σχολές δέχονται την επίσκεψη εντεταλμένων κρατικών λειτουργών π, οι οποίοι επιθεωρούν τις τελικές εργασίες.

Μετά την αποφοίτηση των σπουδαστών σχεδόν κάθε εικαστική δημιουργία που έχει την πρόθεση να παρουσιαστεί ενώπιον κοινού οφείλει να λάβει έγκριση, εξαιρείται η φωτογραφία η οποία είναι σχετικά ελεύθερη και επαφίεται στην ευχέρεια των εμπλεκόμενων φορέων. Υπεύθυνο όργανο για την αδειοδότηση είναι το Υπουργείο Πολιτισμού και Ισλαμικής Καθοδήγησης¹, γνωστό ως Ershad.

Οι καλλιτέχνες οφείλουν να υποβάλλουν σχετική αίτηση στο αρμόδιο υπουργικό όργανο πριν την έκθεση ή δημοσίευση του πνευματικού τους έργου. Το ίδιο οφείλουν να πράττουν και οι ιδιωτικοί εκθεσιακοί χώροι για το σύνολο του προς έκθεση υλικού. Δυτικότροπα θέματα καθώς και έργα με αντι-εξουσιαστικό, αντι-ισλαμικό ή πορνογραφικό περιεχόμενο είναι ικανά να οδηγήσουν τους δημιουργούς τους σε ένα κυκεώνα προβλημάτων (ποινική δίωξη, σύλληψη, μαστίγωμα, φυλάκιση). Στην περίπτωση αυτή η έκθεση που φιλοξενεί τέτοιας θεματολογίας έργα παύει ολοσχερώς και τα έργα

.....

¹Wikipedia,Ministry of Culture and Islamic Guidance,https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Culture_and_Islamic_Guidance

κατάσχονται¹. Σύμφωνα με αρκετούς κριτικούς τέχνης, το γεγονός αυτό οδηγεί αρκετούς στην αυτολογοκρισία με φόβο μια ενδεχόμενη δίκη ή ακόμη και εκτέλεση.

Βέβαια τα υπεύθυνα ελεγκτικά όργανα δεν είναι μόνο κυβερνητικής φύσης. Επικουρικά λειτουργούν τόσο διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις όσο εν τέλει και ολόκληρος ο κοινωνικός ιστός, που καιροφυλακτεί για να καταδώσει κάθε αντιφρονούντα .

Μολαταύτα στη σύγχρονη πόλη της Τεχεράνης καταφέρνει να λειτουργεί παράτυπα, ένα δίκτυο έκθεσης και διανομής έργων τέχνης κάτω από τα βλέμματα των λογοκριτών. Τα εν λόγω έργα φιλοξενούνται μυστικά σε γκαλερί και ιδιωτικά διαμερίσματα ενώ πωλούνται, εντός και εκτός συνόρων, με υψηλό πάντα ρίσκο. Προληπτικά δεν φέρουν την υπογραφή ή στοιχεία του δημιουργού και επ' ουδενί λόγω προβάλλονται ή σχολιάζονται ακόμη και σε ξένα μέσα ενημέρωσης. Οι δημιουργοί τους γνωρίζουν καλά πως η ανατρεπτική και συχνά απροκάλυπτη θεματολογία τέτοιων έργων (γυμνών πορτραίτων, γυναικών με τσαντόρ μα δίχως περιβολή, φωτογραφιών με σεξουαλικούς υπαινιγμούς) βρίσκουν απήχηση σε αρκετούς συλλέκτες των αραβικών χωρών, ιδίως σε αυτές των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Οι καλές πωλήσεις παραδείγματος χάριν σε πόλεις όπως το Ντουμπάι έχει αποδειχθεί, όπως στην περίπτωση του Afshin Pirhashemi (γενν. 1974) (Εικ.87), πως αργά ή γρήγορα ανοίγουν γι' αυτούς οι πύλες των

Εικ.87 Afshin Pirhashemi, Shiraz Wine.

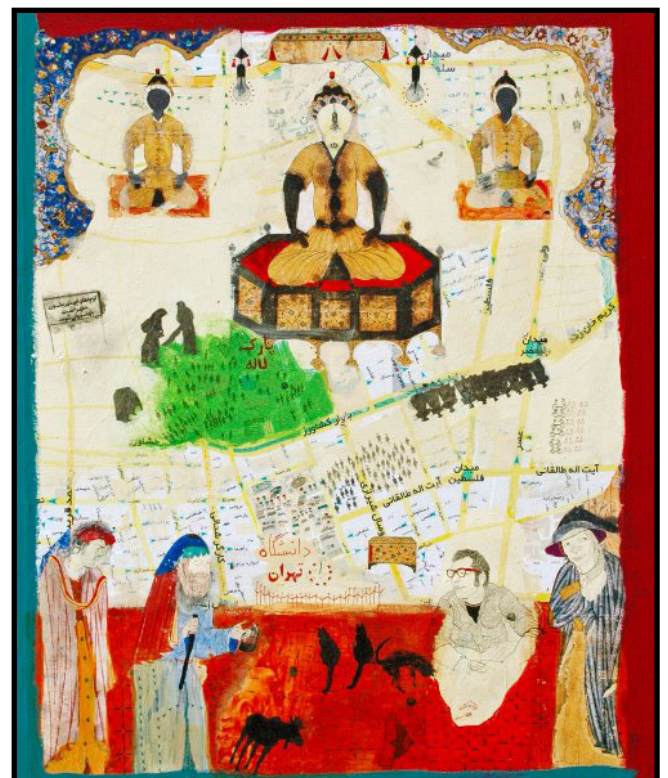
.....

¹Marjane Satrapi, Gradesaver, Persepolis: The story of a childhood repression and expression in Iranian art, <http://www.gradesaver.com/persepolis-the-story-of-a-childhood/study-guide/repression-and-expression-in-iranian-art>

γκαλερί σε ευρωπαϊκό έδαφος. Βέβαια, η επιτηδευμένη πρόκληση οδηγεί πολλές φορές σε άχαρα αποτελέσματα μιας μόδας που υπακούει μονάχα στο βωμό του χρήματος δίχως ειλικρίνεια και έμπνευση.

Από την άλλη μεριά, η όλη προσπάθεια του κράτους για καθολικό έλεγχο καλλιεργεί προς όφελος των καλλιτεχνών απρόσμενες δεξιότητες και εμφυσά εν τέλει μια δημιουργική πνοή στο τελικό έργο¹. Ο Mohammed Ziai, Καθηγητής Εικαστικών Τεχνών στη Σχολή Καλών Τεχνών της Τεχεράνης σημειώνει σχετικά « Όπου υπάρχει καταπίεση αυτόματα γεννάται μια συμβολική γλώσσα που μόνο οι γνώστες μπορούν να την αναγνώσουν. Πολλές φορές ακόμη και η πιο κραυγαλέα κριτική στο καθεστώς δεν γίνεται αντιληπτή από τα αμύητα μάτια ».

Ας δούμε όμως ένα ζεύγος παραδειγμάτων. Με μια πρώτη ματιά το ζωγραφικό έργο της εικόνας 88 μοιάζει με χαρακτηριστικό παράδειγμα παραδοσιακής ζωγραφικής με αναφορές στην περσική παράδοση. Ο διακοσμητικός χαρακτήρας του έργου παύει ακαριαία με την επισήμανση συγκεκριμένων τόπων επάνω στον οδικό χάρτη της πόλης της Τεχεράνης, που βρίσκεται περίπου στο μέσο του έργου. Αυτόματα το έργο καθίσταται πολιτικό μιας και οι πράσινες κουκίδες υποδηλώνουν σημεία όπου εκατοντάδες χιλιάδες πολίτες συγκεντρώθηκαν διαμαρτυρόμενοι το 2009, λίγο μετά τις προεδρικές εκλογές (η επανεκλογή του Mahmoud Ahmadinejad θεωρήθηκε καθαρή νοθεία και το πράσινο

Εικ.88.

¹Camelia Hajghassem, The observers, Iranian artists catch foreign galleries attention with nudity, sexuality, <http://observers.france24.com/en/20140910-iran-artists-nudity-sexuality-galleries>

χρώμα¹ έγινε σύμβολο της εκστρατείας του πολιτικού του αντίπαλου Hossein Mousavi Khatameneh. Η κατάληξη του λεγόμενου Πράσινου Κινήματος μέτρησε εκατοντάδες συλληφθέντες, δεκάδες νεκρούς και πολλά θύματα βασανισμών).

Στην άλλη περίπτωση της ψηφιακής φωτογραφίας-κολαζ του Sadegh Tirafkan(1965-2013)(Εικ.89), οι δύο άντρες που απεικονίζονται φαίνεται να επιδίδονται σε μια αιματηρή μάχη σώμα με σώμα². Ωστόσο, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι ενυπάρχει μια απροσδιόριστη ερωτική έλξη ανάμεσά τους. Ο ίδιος ο καλλιτέχνης υποστηρίζει «Η εικόνα μεταφέρει ένα αίσθημα σεξουαλικό και ταυτόχρονα βίαιο. Για το σύστημα είναι ιδιαίτερος δύσκολο να ερμηνεύσει τούτο το έργο μονοδιάστατα και κατά συνέπεια να λογοκριθεί ».

Παρακάτω ακολουθούν μερικά παραδείγματα λογοκριτικών φαινομένων που, παρά την προληπτική μορφή του μηχανισμού της λογοκρισίας και την έλλειψη στατιστικών από το υπεύθυνο όργανο, πιθανόν να βοηθήσουν στην εξαγωγή ενός τελικού συμπεράσματος.

Λογοκρισία σε θέματα ηθικής

Η υπόθεση Bacon

Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Τεχεράνης που συγκαταλέγεται στα μεγαλύτερα του Ιράν, εγκαινιάστηκε από την Αυτοκράτειρα Farah Pahlavi το 1977,

.....

¹Eastmediteranian,Πράσινο κίνημα του Ιράν:6 χρόνια μετά,<https://eastmediterranean.wordpress.com/2016/04/30>

²Leo Duran,Picture this:The secret meaning of Iranian photographs,<http://www.scpr.org/programs/take-two/2014/04/10/36869/picture-this-the-secret-meaning-of-iranian-photogr/>

Εικ.89 Sadegh Tirafkan, Untitled.

δύο χρόνια πριν την Ιρανική επανάσταση και τη φυγή του αυτοκρατορικού ζεύγους. Η τεράστια συλλογή που κληροδότησε, σχεδόν 3000 αντικείμενων, κατάφερε να μετρά ανάμεσά τους αρκετά αριστουργήματα Ιρανικής, Ευρωπαϊκής και Αμερικάνικης προέλευσης κυρίως του 19ου και 20ου αιώνα και ιδιαίτερα των δεκαετιών 1970-80¹ (Claude Monet, Vincent van Gogh, Fernand Léger, Pablo Picasso, Edvard Munch, René Magritte, Francis Bacon, Jackson Pollock, Mark Rothko, Andy Warhol). Θεωρείται επίσης η πολυτιμότερη συλλογή έργων Δυτικής Τέχνης εκτός Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής (κοστολογείται από ειδικούς γύρω στα 3 δισεκατομμύρια δολάρια). Επί μια δεκαετία το σύνολο σχεδόν της συλλογής ήταν αποθηκευμένο στο υπόγειο του Μουσείου καταδικασμένη στο βαθύ σκοτάδι και στη σκόνη, αφού αρκετά από αυτά είχαν χαρακτηριστεί αντι-Ισλαμικά, πορνογραφικά ή ανήθικα

Ωστόσο μετά το θάνατο του Ayatollah Ruhollah Musavi Khomeini το 1989, μερικά από αυτά εκτέθηκαν σε περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου. Βέβαια οι εκάστοτε διευθυντές και οι επιμελητές του Ιδρύματος ήταν ιδιαίτερα προσεκτικοί στο να μην προβάλουν έργα με ιδιαίτερος αμφιλεγόμενο περιεχόμενο.

Το Σεπτέμβριο του 2005, λίγο πριν τη λήξη της προεδρίας του πέμπτου κατά σειρά προέδρου του Ιράν, Seyyed Mohammad Khatami, ο προεδευτικός διευθυντής του Ιδρύματος Ali-Reza Sami-Azar (Εικ.90), αποφάσισε να εκθέσει, πάντα

.....

Εικ.90 Sami-Azar.

¹Anica D.,Widewalls,What secrets doesTehran Museum of contemporary art hold?,<http://www.widewalls.ch/tehran-museum-of-contemporary-art-collection/>

υπό τον φόβο των σκληροπυρηνικών του καθεστώτος, σχεδόν το σύνολο της συλλογής του Μουσείου. Ανάμεσα σε αυτά συγκαταλέχθηκε και το τρίπτυχο του Francis Bacon (1909-1992), υπό τον τίτλο Two Figures Lying on a Bed With Attendants(εικ.91)

Λίγο πριν εγκαινιαστεί η έκθεση, ο φύλακας του Μουσείου περιδιαβαίνοντας τα εκθέματα, παρατήρησε τις δύο γυμνές ξαπλωμένες ανδρικές φιγούρες στο κεντρικό κομμάτι του τρίπτυχου έργου του Bacon¹ (Εικ.92) και ειδοποίησε τηλεφωνικά τους υπεύθυνους του Υπουργείου Πολιτισμού και Ισλαμικής Καθοδήγησης. Προς αποφυγήν σκανδάλου, διετάχθη από τους αρμόδιους υπαλλήλους η αποκαθήλωση του έργου. Ο διευθυντής του Μουσείου, στην προσπάθειά του να ικανοποιήσει τα φιλότεχνα αισθήματα του Βρετανού Πρέσβη και πολλών άλλων αξιωματούχων για το ζωγράφο, απαίτησε γραπτώς την απόφαση ούτως ώστε να κερδίσει πολύτιμο χρόνο. Τελικά το έργο έφθασε λίγο μετά την έλευση των καλεσμένων, ενώ κατά την έξοδό τους στη θέση του «προκλητικού» έργου βρισκόταν μόνο το καρφί που το συγκρατούσε. Ο Ιρανός πολιτικός Hossein Sheikholeslam και νυν σύμβουλος του Υπουργού Εξωτερικών Javad Zarif, είχε τότε τοποθετηθεί ως εξής : «Η Τέχνη μπορεί να αποτελέσει γέφυρα μεταξύ του Ιράν και της Δύσης, έως ενός σημείου. Το γυμνό και η ομοφυλοφιλία δεν είναι αποδεκτές στην Ιρανική κουλτούρα».

Εικ.91 Francis Bacon, Two Figures Lying on a Bed With Attendants.

Εικ.92 Το κεντρικό κομμάτι του τρίπτυχου Two Figures Lying on a Bed With Attendants.

.....

¹Peter Waldman and Golnar Motevalli, Bloomberg, Iran has been hiding one thw worl's great collections of Modern art, <https://www.bloomberg.com/features/2015-tehran-museum-of-contemporary-art/>

Το πορτραίτο

Η γνωριμία της Αυτοκράτειρας και συζύγου του σάχη Mohammad Reza Pahlavi, Farah Diba με τον Andy Warhol (1928-1987) ήταν μοιραία(Εικ.93). Οι δυο τους γνωρίστηκαν το 1975, σε ένα δείπνο προς τιμή του σάχη στο Λευκό Οίκο της Washington των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, κατοικία και χώρο εργασίας του τέως Προέδρου Gerald Ford (1974-1977). Η παρουσία του Warhol στο τραπέζι, μετά από πρόσκληση βεβαίως του Προέδρου, ήταν ιδιαίτερος τιμητική για το αυτοκρατορικό ζεύγος και η Farah δεν έχασε την ευκαιρία, όντας θαυμάστριά του, να ζητήσει τις υψηλού επιπέδου υπηρεσίες του.

Αρχές του 1976 ο Warhol, μαζί με την ολιγομελή ομάδα των συνεργατών του, επισκέφθηκαν την Τεχεράνη στο πλαίσιο συνεργασίας με τη Αυτοκράτειρα. Το 1977 το πορτραίτο της Farah δια χειρός Warhol είχε ολοκληρωθεί. Ένα χρόνο αργότερα, έχοντας ολοκληρώσει και αυτό του σάχη, ο Warhol επρόκειτο να επισκεφθεί εκ νέου την Τεχεράνη για τα αποκαλυπτήρια του έργου, σε έκθεση του νεοϊδρυθέντος Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

Το 1979 στο απόγειο των διαδηλώσεων, φρουροί της επανάστασης εισέβαλαν στο Μουσείο της Τεχεράνης και το κατέλαβαν. Μόλις ανακάλυψαν το πορτραίτο, συμβολικά προχώρησαν σε μια πράξη

.....

Εικ.93 Farah Diba και Andy Warhol, New York 1977

¹DW, Wild nights at the museum: long-hidden pictures reveal Tehran in the late 70s, <http://www.dw.com/en/wild-nights-at-the-museum-long-hidden-pictures-reveal-tehran-in-the-late-70s/a-37599194>

βανδαλισμού (εικ.94). Οι μαχαιριές επάνω του και η μετέπειτα καύση μέρους του μουσαμά που αποσπάστηκε, άφησαν ανεξίτηλα τα ίχνη της καταστροφής. Το ζεύγος των πορτραίτων, ενθυμητικά, εκτέθηκε τον Νοέμβριο του 2009 στην έκθεση Abu Dhabi Art των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων.

Εικ.94 Το πορτραίτο της Farah Diba μετά το βανδαλισμό

Η βουλή των ζώων

Η Atena Farghadani (γενν.1987) είναι Ιρανή καλλιτέχνη και πολιτική ακτιβίστρια.

Τον Αύγουστο του 2014, δώδεκα μέλη των Φρουρών της Επανάστασης (αυτόνομο και επίλεκτο στρατιωτικό σώμα, θεματοφύλακες του Θεοκρατικού καθεστώτος) εισέβαλαν στην οικία της και με δεμένα τα μάτια την οδήγησαν στη διαβόητη φυλακή Ενίν της Τεχεράνης. Αυτό που πυροδότησε το επεισόδιο ήταν , λίγες ημέρες νωρίτερα, ένα καλλιτεχνικό σχέδιο που ανήρτησε στον προσωπικό της λογαριασμό στο Facebook. Αφορμή στάθηκε ο προς ψήφιση νόμος, σχετικός με την ποινικοποίηση της εθελοντικής στειρώσης των γυναικών και του περιορισμού πρόσβασής τους στην αντισύλληψη.

Εικ.95 Atena Farghadani, Η βουλή των ζώων.

Η απεικόνιση των μελών του Ιρανικού Κοινοβουλίου με κεφάλια ζώων (Εικ.95) σε συνδυασμό με το ακτιβιστικό της παρελθόν (συναντήσεις με τις οικογένειες πολιτικών κρατουμένων και θρησκευτικών μελών της Πίστης Μπαχάι¹ , κριτική του καθεστώτος στα μέσα

.....

¹Με τον όρο Μπαχάι Πίστη εννοείται η νεότερη από τις θρησκείες, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν παγκόσμιες. Οι διδασκαλίες της Μπαχάι Πίστης αποδίδουν έμφαση στην πνευματική ενότητα της ανθρωπότητας και την κρυμμένη ενότητα όλων των μεγάλων θρησκειών του κόσμου. Οι διδασκαλίες της Μπαχάι Πίστης σχετίζονται με τρεις αρχές που διαμορφώνουν τον πυρήνα της α) την μοναδικότητα του Θεού, β) την ενότητα της Θρησκείας γ) την ενότητα του ανθρώπινου είδους.

κοινωνικής δικτύωσης, καλλιτεχνικό έργο με ποικίλες πολιτικές αναφορές) ήταν οι λόγοι που σχημάτισαν την ακόλουθη δικογραφία : διάδοση προπαγάνδας, προσβολή μελών του Κοινοβουλίου και προσβολή του Ανώτατου ηγέτη του Ιράν. Οι επιστολές διαμαρτυρίας από την ίδια σε υψηλούς αξιωματούχους όπως ο Ανώτατος Ηγέτης Ayatollah Ruhollah Musavi Khomeini, ο Πρόεδρος Hassan Rouhani και ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας φυλακών, για την επανεξέταση της ποινής της απέβησαν άκαρπες.

Ενδεικτικό για το τι θα επακολουθούσε ήταν η εισαγωγή της Farghadani σε δεκαπενθήμερη απομόνωση από την πρώτη κιόλας ημέρα κράτησής της. Ξυλοδαρμοί, λεκτική βία, εξονυχιστικοί σωματικοί έλεγχοι και όλα αυτά σε ένα κλίμα απομόνωσης, στερώντας της, για τρεις ολόκληρους μήνες, κάθε επικοινωνία με τους οικείους της ή τον δικηγόρο της. Μετά την, ολιγοήμερη όπως απεδείχθη, αποφυλάκισή της, ένοιωσε την υποχρέωση να κοινοποιήσει τα μαρτύρια που υπέστη, κοινοποιώντας σχετικό βίντεο στο διαδίκτυο. Ένεκα αυτού, τον Ιανουάριο του 2015 συνελήφθη ξανά. Ως ύστατη πράξη διαμαρτυρίας, για την έλλειψη κοινωνικής πολιτικής όσον αφορά στους πολιτικούς κρατούμενους, τον Ιανουάριο του 2015 ξεκίνησε απεργία πείνας η οποία κατέληξε ένα μήνα μετά σε καρδιακό επεισόδιο¹.

Λίγο καιρό αργότερα, τον Ιούνιο δηλαδή του 2015, με απόφαση του δικαστηρίου καταδικάστηκε από τον δικαστή Abolghassem Salanati σε ποινή φυλάκισης δώδεκα ετών² και εννέα μηνών με τις ακόλουθες κατηγορίες α) συμπαιγνία κατά της εθνικής ασφάλειας, β) διάδοση προπαγάνδας κατά του συστήματος, γ) προσβολή των μελών του Κοινοβουλίου και δ) προσβολή στο πρόσωπο των ανακριτών της.

Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους από μια αθώα χειραψία στο επισκεπτήριο των φυλακών, η Farghadani και ο δικηγόρος της Mohammad Moghimi κατηγορήθηκαν για παράνομη σεξουαλική σχέση, μοιχεία και απρεπή συμπεριφορά. Η κακή μεταχείριση που υπέστη υποχρεωτικά (έλεγχος παρθενίας και τεστ εγκυμοσύνης) την ανάγκασαν να προβεί για μια φορά ακόμη σε απεργία πείνας.

Στις 3 Μαΐου του 2016, ως εκ θαύματος, όλες οι κατηγορίες εναντίον της αποσύρθηκαν και αφέθηκε ελεύθερη. Ίσως η παγκόσμια προσοχή που προσέλκυσε η υπόθεση της καλλιτέχνιδος και η υποστήριξη πολλών φορέων και οργανώσεων (Guardian, Washington Post, Διεθνής Αμνηστία) και οι διαμαρτυρίες απλών πολιτών και διαδικτυακών χρηστών σε όλο τον κόσμο, να βοήθησαν στην οριστική κατάρρευση των παράλογων κατηγοριών ενός «επικίνδυνου εγκληματία» συνείδησης.

Η ίδια, αρνούμενη να εγκαταλείψει τη χώρα, υποσχέθηκε, με όπλο την τέχνης, να παραμείνει πιστή στο καθήκον της για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ακόμα και αν αυτό προϋποθέτει την ίδια τη ζωή της ως τίμημα.

¹Wikipedia, Atena Farghadani, https://en.wikipedia.org/wiki/Atena_Farghadani

²Sheida Soleimani, Infinite mile detroit, A history of censorship: Iran's religious dictatorship and the ruling thought police, http://infinite-mile-detroit.com/A_History_of_Censorship,_Irans_Religious_Dictatorship_and_the_Ruling_Thought_Police.html

Δύο ημέρες μετά την απελευθέρωσή της, τιμήθηκε για το 2016 με το χρηματικό βραβείο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Václav Havel (πρώην Πρόεδρος της Τσεχοσλοβακίας και της Τσέχικης Δημοκρατίας), ύψους 60,000€, προς τιμήν του καλλιτεχνικού της έργου ως αντιφρονούντα καλλιτέχνιδα¹.

Συμπεράσμα

Με βάση τα ελάχιστα παραδείγματα που αναλύθηκαν παραπάνω, φαίνεται, έστω και αμυδρά, πως η αυταρχική διακυβέρνηση του Ιρανικού λαού, αντανακλάται και στον προβληματισμό των καλλιτεχνών. Παρά τα αυστηρά μέτρα λογοκρισίας και ποινικοποίησης της έκφρασης, μερικοί εικαστικοί θεωρούν ηθικό καθήκον να στέκονται κριτικά απέναντι σε κάθε μορφή πολιτικής σκοπιμότητας, αφυπνίζοντας παράλληλα τις συνειδήσεις της μάζας.

Το Ιράν φαίνεται να είναι μια χώρα διπολική, διχασμένη ανάμεσα στην ελεγχόμενη δημόσια ζωή και στην ελευθερία που απολαμβάνει εν κρυπτώ, στο πλαίσιο μιας κοινά διαδεδομένης εχεμύθειας.

Μέσα από διαφορετικές πολιτικές τακτικές η κυβέρνηση εξακολουθεί να καλλιεργεί το φόβο στο πολιτιστικό γίνεσθαι της χώρας παρεισφρύνοντας στις ζωές χιλιάδων πολιτών. Η καταστολή της ελευθερίας της έκφρασης είναι μέρος μιας ρουτίνας που πλέον λειτουργεί ως δεδομένο καθώς οι καλλιτέχνες την αντιμετωπίζουν ως αναπόφευκτη συνθήκη της δημιουργικής διαδικασίας.

Η αντίληψη πως κάθε άνεμος που πνέει από τη Δύση αποβαίνει τοξικός για τον πολιτισμό της χώρας, ουσιαστικά στερεί από την εγχώρια τέχνη την καλλιέργεια μιας παγκόσμιας γλώσσας, ζωτικής σημασίας για την εικαστική παραγωγή στο Ιράν.

.....
¹Action for individuals,Atena Farghadani released early after being imprisoned for her art in Iran,<https://www.amnesty.org.uk/iran-atena-farghadani-released-free-imprisoned-art-political-cartoons>

ΣΥΡΙΑ

Η Συρία, με πρωτεύουσα τη Δαμασκό, είναι μια χώρα της Μέσης Ανατολής που εκτείνεται μεταξύ του Ευφράτη ποταμού, της Αραβικής ερήμου και της Μεσόγειου Θάλασσας. Η έκτασή της είναι 185.180 τ.χλμ. και έχει πληθυσμό 18.564.000.¹

Η Συρία από το 1963 κυβερνήθηκε από το Αραβικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ba'ath², ένα πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε από τους Michel Aflaq, Salah al-Din al-Bitar και τους συνεργάτες του Ζακί al-Arsuzi (η ηγετική του θέση στην πολιτική ζωή της χώρας προβλέπεται από το Σύνταγμα). Το κόμμα ευαγγελίζεται τον Μπααθισμό, μια ιδεολογική ανάμειξη αραβικού εθνικισμού, παναραβισμού, αραβικού σοσιαλισμού και αντι-ιμπεριαλιστικών συμφερόντων. Το σύνθημά του, «Ενότητα, Ελευθερία, Σοσιαλισμός», αναφέρεται στην αραβική ενότητα, την ελευθερία αλλά και στην ανεξαρτησία από δυνάμεις που δεν είχαν σχέση με τις αραβικές χώρες.

Το κόμμα του Αραβικού Ba'ath με επικεφαλής τον al-Arsuzi, ιδρύεται στις 7 Απριλίου 1947 στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μετά τη συγχώνευση του Αραβικού Κινήματος Ba'ath και του Αραβικού Ba'ath. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, το κόμμα ίδρυσε παραρτήματα σε άλλες αραβικές χώρες, αν και ουσιαστικά διέθετε την εξουσία μόνο στο Ιράκ και τη Συρία. Το 1952, συγχωνεύτηκε με το Αραβικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, (επικεφαλής ήταν ο Akram al-Hawrani), για να σχηματίσει το Αραβικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ba'ath. Στις εκλογές του 1954, το νεοσύστατο κόμμα αναδείχθηκε το δεύτερο μεγαλύτερο κόμμα στο κοινοβούλιο της Συρίας. Αυτό, σε συνδυασμό με την αύξηση της δύναμης του Συριακού Κομμουνιστικού Κόμματος, οδήγησε στη δημιουργία της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας, μιας ένωσης της Αιγύπτου με τη Συρία. Η Ένωση θα αποβεί άκαρπη, ενώ το συριακό πραξικόπημα του 1961 τη διέλυσε³.

Μετά τη διάλυση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας, το κόμμα Ba'ath ανασυστήθηκε. Παράλληλα, στους κόλπους του κόμματος, ανώτατοι στρατιωτικοί δημιούργησαν τη λεγόμενη Στρατιωτική Επιτροπή με σκοπό να αναλάβει τον έλεγχο του κόμματος από τους πολιτικούς. Η Στρατιωτική Επιτροπή

¹Wikipedia, Συρία, <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B1>

²Wikipedia, Ba'ath Party, https://en.wikipedia.org/wiki/Ba%27ath_Party

³Wikipedia, United Arab Republic, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Arab_Republic

πήρε τελικά την εξουσία με την Επανάσταση της 8ης Μαρτίου του 1963¹.

Όταν οι σχέσεις μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής παράταξης επιδεινώθηκαν, η Στρατιωτική Επιτροπή προκάλεσε το Συριακό πραξικόπημα του 1963, για να εμποδίσει την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων ένωσης με την Αίγυπτο. Το πραξικόπημα έβγαλε τη Συρία από την απομόνωση στο αραβικό περιφερειακό σύστημα και την κατέστησε ισότιμο συνομιλητή του Ιράκ και της Αιγύπτου. Αυτό πυροδότησε μια πολιτική και κοινωνική διαδικασία που παγιώθηκε από το πραξικόπημα του 1970 και την άνοδο του Hafez al-Assad στην εξουσία για τριάντα ολόκληρα χρόνια μέχρι το θάνατό του το 2000.

Μετά το θάνατο του Hafez al-Assad, την εξουσία ανέλαβε ο γιός του Bashar al-Assad, ο οποίος εξακολουθεί να τελεί πρόεδρος της χώρας μετά την επανεκλογή του το έτος 2014.

Ο Συριακός Εμφύλιος Πόλεμος

Το 2011 ολόκληρος ο αραβικός κόσμος συγκλονίστηκε από πληθώρα διαμαρτυριών κατά των υφιστάμενων καταπιεστικών καθεστώτων, ένα φαινόμενο που έγινε γνωστό ως «Αραβική Άνοιξη²». Οι πρώτες μαζικές διαδηλώσεις κατά της πολιτικής της κυβέρνησης του Bashar al-Assad πραγματοποιήθηκαν στις 15 και στις 16 Μαρτίου του 2011, ενώ οι διαδηλώσεις της 18^{ης} και 19^{ης} Μαρτίου ήταν οι μεγαλύτερες που είχαν λάβει χώρα στη Συρία για πολλές δεκαετίες.

Στη θέα των μαζικών διαδηλώσεων οι συριακές αρχές αντέδρασαν με βία κατά των πολιτών, με τον ΟΗΕ να διατάζει έρευνα για την βίαιη καταστολή τους ιδιαίτερος στην πόλη Daraa, όπου στο διάστημα από τις 18 μέχρι τις 24 Μαρτίου ο αριθμός των νεκρών διαδηλωτών έφθασε, σύμφωνα με καταγγελίες ακτιβιστών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, σε 21 ανθρώπους. Ως απάντηση η κυβέρνηση υποσχέθηκε σειρά μέτρων, μεταξύ των οποίων ήταν η άρση του στρατιωτικού νόμου και η νομιμοποίηση πολιτικών κομμάτων πέρα από το κυβερνών.

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Barack Obama, στις 18 Μαΐου 2011, υπέγραψε μια εκτελεστική απόφαση με την οποία έθετε σε ισχύ κυρώσεις κατά του Bashar al-Assad, σε μια προσπάθεια πίεσης τερματισμού της χρήσης βίας εναντίον του συριακού λαού και μετάβαση σε ένα δημοκρατικότερο σύστημα που θα προστάτευε τα δικαιώματα όλων των πολιτών.

Στις 20 Ιουνίου του 2011 ο Bashar al-Assad, κατά τη διάρκεια μιας ομιλίας του και ως απάντηση στα αιτήματα των διαδηλωτών και τις ξένες πιέσεις, υποσχέθηκε εθνικό διάλογο, που περιλάμβανε μεταρρυθμίσεις, νέες κοινοβουλευτικές

.....
¹Wikipedia, 1963 Syrian coup d'etat, https://en.wikipedia.org/wiki/1963_Syrian_coup_d%27%C3%A9tat

²Wikipedia, Αραβική Άνοιξη, https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%86%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BE%CE%B7

εκλογές και μεγαλύτερες ελευθερίες για τους πολίτες. Προέτρεψε μάλιστα τους πρόσφυγες που είχαν διαφύγει στην Τουρκία να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, διαβεβαιώνοντας πως θα παραχωρούσε αμνηστία σε όλους και κατηγορήσε για την όλη αυτή την «αναταραχή» που προκλήθηκε ένα μικρό αριθμό σαμποτέρ¹ (!).

Στα τέλη Αυγούστου, η Διεθνής Αμνηστία κατήγγειλε σε έκθεσή της πως οι θάνατοι κρατουμένων στις φυλακές της Συρίας είχαν αυξηθεί κατακόρυφα τους τελευταίους μήνες, κάνοντας λόγο για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας από το καθεστώς Assad και απηύθυναν έκκληση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για προσφυγή στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο ώστε να διεξαχθεί σχετική έρευνα.

Παράλληλα, τα ρεύματα της αντιπολίτευσης που αντιτάσσονταν στο καθεστώς του Bashar al-Assad σχημάτισαν το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο. Το Συμβούλιο, που είχε ως στόχο την ανατροπή του Assad, ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 2 Οκτωβρίου 2011.

Το Νοέμβριο του 2011 και ενώ οι κυβερνητικές δυνάμεις συνέχιζαν τη βίαιη καταστολή, ο Αραβικός Σύνδεσμος, αφού απέβαλε τη Συρία από μέλος της στις 16 του μήνα, έδωσε διορία στην κυβέρνηση της χώρας να αποδεχθεί αποστολή παρατηρητών για να μην βρεθεί αντιμέτωπη με οικονομικές κυρώσεις. Αρχικά, το τελεσίγραφο δεν έγινε δεκτό και ο Σύνδεσμος προχώρησε στην επιβολή κυρώσεων ύστερα από έκτακτη σύνοδο του στο Κάιρο. Στις κυρώσεις, οι οποίες είχαν άμεση ισχύ, περιλαμβάνονταν το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων, εμπάργκο στις επενδύσεις της χώρας και απαγόρευση επίσκεψης πολιτών σε χώρες μέλη του Αραβικού Συνδέσμου, ακόμα και υψηλών προσωπικοτήτων όπως ο αδελφός του Bashar al-Assad, Maher. Την ίδια στιγμή ο ΟΗΕ διαπίστωνε σε έκθεσή του πως ο συριακός στρατός και οι δυνάμεις ασφαλείας είχαν διαπράξει πληθώρα εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας για τα οποία έπρεπε να διωχθεί η ηγεσία της χώρας. Με τους νεκρούς να έχουν ξεπεράσει στις αρχές Δεκεμβρίου του 2011 τους 4.000, τα Ηνωμένα Έθνη ανακοίνωσαν πως η χώρα βρισκόταν πια σε κατάσταση εμφυλίου πολέμου.

Σε συνέντευξή στις αρχές Δεκεμβρίου στο Αμερικανικό δίκτυο ABC, ο Bashar al-Assad δήλωσε πως δεν έχει δώσει καμία εντολή για πυρ κατά διαδηλωτών και ότι «μόνο ένας τρελός θα το έκανε αυτό». Υποστήριξε πως οι δυνάμεις ασφαλείας δεν του ανήκαν, καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπων που σκοτώθηκαν ήταν υποστηρικτές του καθεστώτος και όχι το αντίθετο. Επίσης σχολίασε πως οι κυρώσεις σε βάρος της χώρας του ήταν αναμενόμενες και αμφισβήτησε την εγκυρότητα των πηγών πληροφόρησης σχετικά με το τι συνέβη στην Συρία την περίοδο των εξεγέρσεων. Τέλος δήλωσε πως δεν αισθάνονταν καμία ενοχή λέγοντας: «Έκανα ό,τι καλύτερο για την προστασία του λαού μου, οπότε δεν νιώθω ένοχος. Λυπάσαι για

.....
¹Wikipedia,Μπασάρ αλ Άσαντ, https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%B1%CF%83%CE%AC%CF%81_%CE%B1%CE%BB_%CE%86%CF%83%CE%B1%CE%BD%CF%84

τις ζωές που χάθηκαν, αλλά δεν νιώθεις ένοχος όταν δεν σκοτώνεις ανθρώπους!».

Εν τέλει στα μέσα Δεκεμβρίου, η κυβέρνηση Assad δέχθηκε την αποστολή παρατηρητών του Αραβικού Συνδέσμου, με σκοπό την παρακολούθηση του σχεδίου για τον τερματισμό της κρίσης. Αυτό περιελάμβανε την απόσυρση των στρατιωτών από τους δρόμους των πόλεων όπου πραγματοποιούνταν οι διαδηλώσεις, την απελευθέρωση κρατουμένων από τις φυλακές και εκκίνηση διαλόγου της κυβέρνησης με την αντιπολίτευση. Ακόμη δεσμεύτηκε να διοργανώσει βουλευτικές εκλογές στις αρχές του 2012 και να τροποποιήσει το Σύνταγμα. Ωστόσο η πλευρά των διαδηλωτών εξέφρασε τις αμφιβολίες της τόσο για την αποτελεσματικότητα του σχεδίου του Αραβικού Συνδέσμου όσο και για την τήρηση των δεσμεύσεων από το πρόσωπο του Bashar al-Assad¹.

Η άρνηση του Assad στην πρόταση του Αραβικού Συνδέσμου να μεταβιβάσει εξουσίες στον αντιπρόεδρο και να σχηματίσει μέσα σε δύο μήνες κυβέρνηση εθνικής ενότητας με τη συμμετοχή και της αντιπολίτευσης, οδήγησε σε νέες κυρώσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η βία κλιμακώθηκε και τελικά ανεστάλη η αποστολή των παρατηρητών του Αραβικού Συνδέσμου.

Τον Μάρτιο του 2012, ο πρώην Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Kofi Annan, λειτουργώντας ως απεσταλμένος του Οργανισμού και του Αραβικού Συνδέσμου, στο πλαίσιο ειρηνευτικής αποστολής στη Συρία συναντήθηκε με τον Bashar al-Assad. Ο τελευταίος, στη αναμεταξύ τους συζήτηση, απέδωσε ξανά τις ευθύνες των θανάτων στις ένοπλες ομάδες τρομοκρατών ενώ παράλληλα αποδέχτηκε ένα σχέδιο έξι σημείων για τον τερματισμό της κρίσης. Δυστυχώς όμως τίποτα από τα συμφωνηθέντα δεν τηρήθηκε στην πράξη, με τις συγκρούσεις να συνεχίζονται αμείωτες.

Στα μέσα του ίδιου μήνα, η βρετανική εφημερίδα The Guardian δημοσίευσε μια γενική περιγραφή από το σύνολο των 3000 υποκλαπέντων προσωπικών ηλεκτρονικών μηνυμάτων του ζεύγους Bashar και Asma al-Assad. Σύμφωνα με αυτά ο Σύριος πρόεδρος είχε πλήρη γνώση των γεγονότων που συνέβαιναν στη χώρα, μέσω ενός προσωπικού δικτύου ενημέρωσης, παρακάμπτοντας τα επίσημα κανάλια. Σε αρκετά από αυτά ζητούσε συμβουλές για την αντιμετώπιση της κρίσης από το Ιράν, σε άλλα αξίωνε να ληφθούν μέτρα για την καταστολή εξεγερμένων πόλεων ενώ έδειχνε ελάχιστη πίστη για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και τις υποσχόμενες ενέργειες εκδημοκρατισμού. Επίσης ιδιαίτερο ήταν το ενδιαφέρον του για την επικοινωνιακή αντιμετώπιση της κατάστασης. Αντίθετα με όσα συνέβαιναν, τόσο αυτός όσο και η σύζυγός του έδειχναν να συνεχίζουν να ζουν με χλιδή.

.....
¹Wikipedia,Μπασάρ αλ Άσαντ,https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%B1%CF%83%CE%AC%CF%81_%CE%B1%CE%BB_%CE%86%CF%83%CE%B1%CE%BD%CF%84

Οι καλλιτέχνες και ο ρόλος τους στον Εμφύλιο Πόλεμο.

Η επίσημη θέση των καλλιτεχνών στη λαϊκή εξέγερση του 2011 στη Συρία πήρε διάφορες μορφές. Μερικοί από αυτούς τάχθηκαν ανοιχτά με το μέρος των διαδηλωτών ενώ άλλοι υποστήριξαν πιστά τις πρακτικές του κυβερνώντος κόμματος. Βέβαια υπήρξαν και αυτοί οι οποίοι προτίμησαν απλά να μείνουν αμέτοχοι. Το τίμημα για τους πρώτους, αυτούς δηλαδή που επέλεξαν να εκφράσουν ως πολίτες την αντίθεσή τους στον αυταρχισμό του κράτους και της λογοκρισίας ήταν βασανισμοί, απαγωγές και το ύψιστο όλων ο ίδιος ο θάνατός τους¹.

Από την άλλη μεριά η κυβέρνηση επιβράβευε όλους εκείνους τους καλλιτέχνες που τάσσονταν με το μέρος της. Οι υπηρεσίες τους αφορούσαν στην καλλιέργεια της κρατικής προπαγάνδας εναντίον της εξέγερσης και των οπαδών της καθώς και σε προεκλογικές εκστρατείες πολιτικών του Αραβικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Βα'ath. Μάλιστα υπήρξαν ορισμένοι καλλιτέχνες που ενδεδυμένοι στρατιωτικής περιβολής επισκέφθηκαν μονάδες του κυβερνητικού στρατού, δηλώνοντας με ξεκάθαρο τρόπο την αμέριστη στήριξή τους¹.

Η πρώτη ανοιχτή μη πολιτική δράση των καλλιτεχνών είχε φιλανθρωπικό σκοπό και αφορούσε στην αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στα παιδιά της πόλης Daraa, μιας πόλης που πολιορκήθηκε στα μέσα Μαρτίου του 2011 για έντεκα συνεχόμενες ημέρες από κλιμάκια του στρατού. Η δράση έφερε τον τίτλο «Milk statement» και κυκλοφόρησε ευρέως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με πάνω από 1200 άτομα να την συνυπογράφουν. Η απάντηση των αρχών στη δράση ήταν καθολικά βίαιη: άρχισε εκστρατεία εντοπισμού και σύλληψης όλων των θετικά προσκείμενων. Εντύπωση κάνει το γεγονός η κοινοποίηση του Συνδέσμου καλλιτεχνών, που υποστήριζε την εκδίκαση όλων των οπαδών της φιλανθρωπικής καμπάνιας για εσχάτη προδοσία. Παράλληλα και σύμφωνα με τη γραμμή της κυβέρνησης όλα τα επίσημα μέσα ενημέρωσης βάλθηκαν να στρεβλώσουν την εικόνα των καλλιτεχνών του κινήματος, χρησιμοποιώντας εναντίον τους άλλους καλλιτέχνες ως πολέμιους αυτού. Αποτέλεσμα ήταν η διακοπή κάθε επαγγελματικής σχέσης με τα συγκεκριμένα πρόσωπα από πρώην συνεργάτες τους¹.

Μια άλλη γενναία δράση ήταν η διαδήλωση με το όνομα «Οι διανοούμενοι», που έλαβε χώρα την Τετάρτη 13 Ιουλίου του 2011. Σε αυτή πλήθος καλλιτεχνών και διανοούμενων συγκεντρώθηκαν στο τζαμί Al-Hassan της περιοχής Al-Midan της Δαμασκού. Δυστυχώς λίγο πριν την έναρξή της δράσης, αστυνομικές δυνάμεις προχώρησαν σε σύλληψεις ενώ δεκάδες ξυλοκοπήθηκαν¹.

Οι παρακάτω περιπτώσεις, αν και απόρροια πολιτικής δράσης, θεωρώ πως συνιστούν λογοκριτικές πράξεις μιας και είναι κατασταλτικές της ελευθερίας έκφρασης. Η ειρηνική

.....
¹Syrian Network for Human Rights, Syrian Artists : Between Freedom and Oppression, 28/6/2015, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf

ακτιβιστική θέση όλων των καλλιτεχνών ενάντια στην κυβέρνηση Assad, μοιραία ταυτίζει την πολιτική τους άποψη απέναντι στο κράτος με το καλλιτεχνικό έργο καθενός ή καθεμιάς ξεχωριστά, γεγονός ιδιαίτερος σημαντικό για κάθε μελλοντική καλλιτεχνική πορεία¹. Η άποψη τούτη ενισχύεται από την επίσημη θέση του Σωματίου καλλιτεχνών περί δίκης όλων των αντιφρονούντων καλλιτεχνών. Η επαγγελματική απομόνωση των εν ζωή δημιουργών φαντάζει ένα πιθανό σενάριο, σε μια χώρα πολιτικά πολωμένη με ακραίες κοινωνικές συμπεριφορές.

Σύμφωνα με τη μη κυβερνητική οργάνωση Συριακό Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (SNHR) με έδρα την Αγγλία, κατά τα έτη 2011 και 2012 σημειώθηκαν τα περισσότερα κρούσματα εναντίον καλλιτεχνών στο σύνολό τους. Παρακάτω ακολουθούν περιπτώσεις καλλιτεχνών κατηγοριοποιημένες σύμφωνα με την τιμωρία που υπέστησαν.

Δολοφονίες .

Muthna Al- Ma' srani (Εικ.96) : Απόφοιτος κολλεγίου Εικαστικών Τεχνών της Ρωσίας. Δίδαξε ζωγραφική και σχέδιο για μεγάλη περίοδο στην πόλη Homs όπου γεννήθηκε. Την Τετάρτη 7 Φεβρουαρίου του 2012, θανατώθηκε από βολή ελεύθερου σκοπευτή στην περιοχή Al-Insha'at της πόλης Homs,

.....

Εικ.96 Mutha Al-Ma'srani.

¹Προσωπική άποψη

καθώς έβγαινε από τζαμί μετά την απογευματινή καθημερινή προσευχή¹.

Wael Qastun (Εικ.97) : Σπούδασε Γλυπτική. Συνελήφθη το 2012 από τις δυνάμεις ασφαλείας εξαιτίας της ακτιβιστικής του δράσης εναντίον της κυβέρνησης. Την Κυριακή 22 Ιουλίου του 2012, το οικείο περιβάλλον του καλλιτέχνη ενημερώθηκε πως απεβίωσε. Σχετική ανακοίνωση του Συριακού Συνδέσμου Καλλιτεχνών για την Ελευθερία αποφάνθηκε πως ο Qastun ξεψύχησε στο στρατιωτικό νοσοκομείο της πόλης Homs μετά από βασανιστήρια¹.

Εικ.97 Wael Qastun.

Fadi Abdullah Murad : Εικαστικός καλλιτέχνης με ειδικότητα στη ζωγραφική. Την Τρίτη 8 Ιανουαρίου του 2013, συνελήφθη στην λεωφόρο Mezze της Δαμασκού, στο δρόμο προς το σπίτι του. Έκτοτε χάθηκαν τα ίχνη του και ουδείς γνώριζε το μέρος όπου κρατούνταν. Λίγους μήνες μετά, στις 7 Απριλίου του 2014, οι δυνάμεις ασφαλείας γνωστοποίησαν τον θάνατό του εξαιτίας εμφράγματος κατά τη διάρκεια της κράτησής του σε φυλακή της Δαμασκού. Ωστόσο πηγές αναφέρουν πως ο θάνατός του προήλθε από βασανιστήρια που υπέστη κατά την κράτησή του, μιας και η οικογένειά του δεν ανέφερε κανένα πρόβλημα υγείας στο παρελθόν¹.

Ahmad Joumaa (Εικ.98) : Εικαστικός καλλιτέχνης με εξειδίκευση στην φωτογραφία, απόφοιτος του Κολεγίου Εικαστικών Τεχνών της Δαμασκού με έτος αποφοίτησης το 2004. Την Πέμπτη 10 Ιανουαρίου του 2013, βρέθηκε νεκρός

Εικ.98 Ahmad Joumaa.

¹Syrian Network for Human Rights,Syrian Artists : Between Freedom and Oppression,28/6/2015, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf

στο ατελιέ του στην περιοχή Al-Midan της Δαμασκού. Θανατώθηκε από πυρά ελεύθερου σκοπευτή που βρισκόταν στην ταράτσα γειτονικού κτιρίου, έδρα της αυτής κυβερνητικής ένοπλης δύναμης . Κάτοικοι της περιοχής μετέφεραν τη σωρό του στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της πόλης Aleppo, όπου διαπιστώθηκε ο θάνατός του τριάντα ημέρες νωρίτερα¹.

Συλλήψεις και απαγωγές .

Mohammed Al-Rashi : Εικαστικός καλλιτέχνης και ηθοποιός. Εντάχθηκε στο αντι-κυβερνητικό κίνημα συμμετέχοντας στη διαδήλωση της 17^{ης} Ιουλίου του 2011. Συνελήφθη στις 8 Δεκεμβρίου του 2011 και αφέθηκε δύο μέρες αργότερα¹.

Khadr Abdulkarim (Εικ.99) : Εικαστικός καλλιτέχνης, μέλος της Συριακής Ένωσης καλλιτεχνών και της Επιτροπής Υπεράσπισης της Δημοκρατίας και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με έδρα τις Βρυξέλλες. Την Τετάρτη 31 Ιανουαρίου του 2012, συνελήφθη από δυνάμεις ασφαλείας στην πόλη Al-Hassana και μεταφέρθηκε στην κεντρική φυλακή της. Την επόμενη ημέρα αφέθηκε ελεύθερος¹.

Εικ.99 Khadr Abdulkarim.

Bahra Hejazi (Εικ.100) : Εικαστική καλλιτέχνη, απόφοιτη του τμήματος Εικαστικών Τεχνών του Πανεπιστημίου της Δαμασκού. Την Παρασκευή 2 Φεβρουαρίου του 2012, συνελήφθη από άντρες της ασφάλειας του στρατού στην πόλη της Δαμασκού για άγνωστους λόγους. Κρατήθηκε για δύο μήνες και αφέθηκε ελεύθερη στις 25 Μαρτίου¹.

Εικ.100 Bahra Hejazi.

.....
¹Syrian Network for Human Rights, Syrian Artists : Between Freedom and Oppression, 28/6/2015, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf

Rou'a Motaz Ja'far (Εικ.101) : Εικαστική καλλιτέχνη, απόφοιτη του τμήματος Εικαστικών Τεχνών του Πανεπιστημίου της Δαμασκού. Την Τετάρτη 21 Νοεμβρίου του 2012, συνελήφθη κατά τη διάρκεια καθιστικής διαμαρτυρίας στην αγορά Medhat Basha στη Δαμασκό. Οι διαδηλωτές στο πλαίσιο της σιωπηλής τους διαμαρτυρίας, κρατούσαν πανό με συνθήματα κατά της βίας και του πολέμου. Αφέθη ελεύθερη την Τετάρτη 8 Ιανουαρίου του 2013¹.

Εικ.101 Rou'a Motaz Ja'far.

Abir Farhout (Εικ.102) : Σπούδασε Εικαστικές Τέχνες με εξειδίκευση στη Γλυπτική. Συνελήφθη το Σάββατο 15 Δεκεμβρίου του 2012 από άντρες της ασφάλειας του στρατού, κατά τη διάρκεια καθιστικής διαμαρτυρίας για τα θύματα της Μονάδας του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (αλλιώς Ταξιαρχία των Μαρτύρων της Συρίας, η οποία ιδρύθηκε στις αρχές του εμφυλίου για να αντιπαλέψει τα κυβερνητικά σώματα στρατού). Αφέθηκε ελεύθερη στις 3 Μαΐου του 2013¹.

Εικ.102 Abir Farhout.

Tareq Abdulhai (Εικ.103) : Εικαστικός καλλιτέχνης, απόφοιτος του τμήματος Εικαστικών Τεχνών του Πανεπιστημίου της Δαμασκού, μέλος της Διεθνούς Ένωσης Φωτογράφων και εκδότης του Συριακού καλλιτεχνικού περιοδικού Tashkil. Την Κυριακή 17 Μαρτίου του 2013 συνελήφθη στην πόλη As-Suwayida της νοτιοδυτικής Συρίας από δυνάμεις ασφαλείας και αφέθηκε ελεύθερος στις 15 Απριλίου του 2013. Αυτή ήταν η τρίτη κατά σειρά σύλληψη. Στην πρώτη, στις 23 Αυγούστου

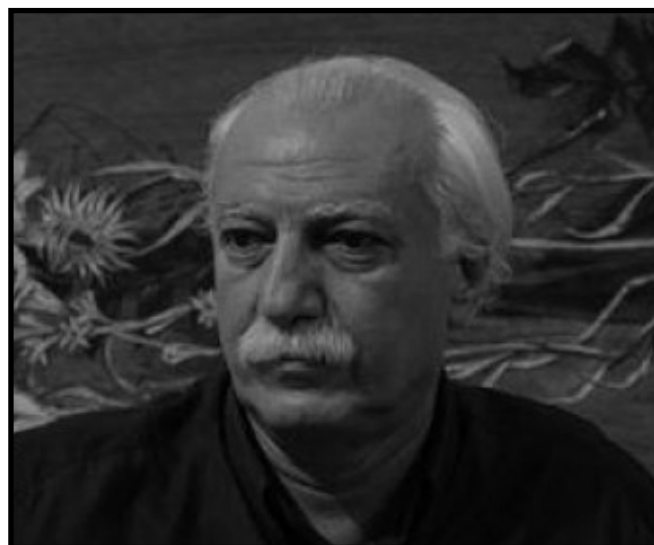

Εικ.103 Tareq Abdulhai.

¹Syrian Network for Human Rights, Syrian Artists : Between Freedom and Oppression, 28/6/2015, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf

του 2011, παρέμεινε έγκλειστος στην απομόνωση για δύο μήνες ενώ η δεύτερη ήταν στις 4 Νοεμβρίου του 2012¹.

Yosuf Abdulki (Εικ.104) : Ένας από τους γνωστότερους καλλιτέχνες της Συρίας, απόφοιτος του τμήματος Εικαστικών Τεχνών του Πανεπιστημίου της Δαμασκού. Την Πέμπτη 18 Ιουλίου 2013, αυτός και δύο σύντροφοί του από το Εργατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, οι Adnan Ad-Debs και Taufiq Umran, συνελήφθησαν κατά τον έλεγχο ασφαλείας της πόλης Tartus ερχόμενοι από την πόλη Mesyaf. Αφέθησαν ελεύθεροι στις 22 Αυγούστου του 2013¹.

Εικ.104 Yosuf Abdulki.

Hazem Wakkad (Εικ.105) : Εικαστικός καλλιτέχνης και ακτιβιστής. Την Παρασκευή 10 Ιανουαρίου του 2014, άντρες των δυνάμεων ασφαλείας προέβησαν στην σύλληψή του. Λίγο αργότερα μεταφέρθηκε σε υπόγειο μέρος της πόλης της Δαμασκού όπου και βασανίστηκε για ώρες. Τον Μάρτιο του 2014, υποχρεώθηκε να εμφανιστεί σε κανάλι εθνικής εμβέλειας για να αναιρέσει τις φήμες περί σωματικής κακοποίησης. Αποφυλακίστηκε από το κρατητήριο της πόλης Adra στις 29 Δεκεμβρίου του 2014¹.

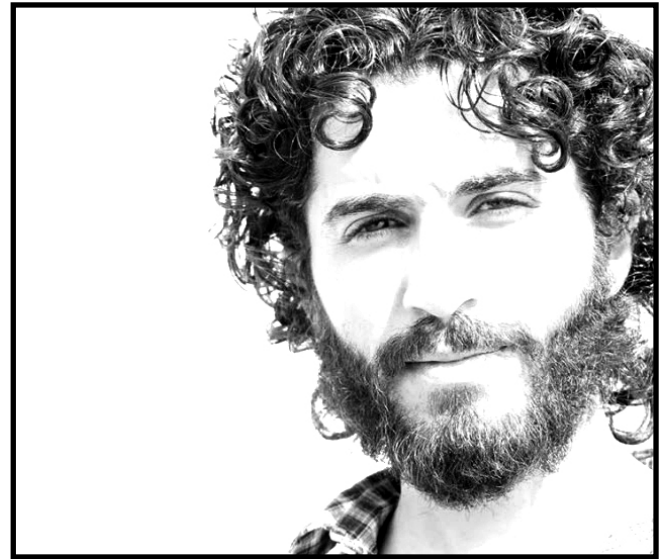
Εικ.105 Hazem Wakkad.

Καταδιώσεις

Ahmad Khalil Al-Jall (Εικ.106) : Ζωγράφος και ακτιβιστής. Γνωστός στην πόλη Kafr Nabbel, της νοτιοδυτικής Συρίας, για την οργάνωση προπαγάνδας εναντίον της κυβέρνησης Assad, αρχής γενομένης από

.....
¹Syrian Network for Human Rights, Syrian Artists : Between Freedom and Oppression, 28/6/2015, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf

το 2011 . Οι έρευνες για τον εντοπισμό του κατέληξαν πολλάκις σε απροειδοποίητες εισβολές της πολιτοφυλακής στην οικία του, δίχως όμως να είναι εφικτή η σύλληψή του. Συνεργάστηκε στενά με τον ειρηνιστή ακτιβιστή Raed al-Fares, σχεδιάζοντας μαζί τα διάσημα πανό που παρουσιάζονταν κάθε Παρασκευή σε διαδηλώσεις στην πόλη. Στα συγκεκριμένα, ήταν χαρακτηριστικό το οξύ σαρκαστικό τους πνεύμα στοχευμένο στην πολιτική επικαιρότητα¹.

Εικ.106 Ahmad Khalil Al-Jall.

Παραβιάσεις ιδιοκτησίας .

Την Τετάρτη 14 Απριλίου του 2014, άνδρες της Αεροπορικής Υπηρεσίας Πληροφοριών εισέβαλαν στο εργαστήριο του καλλιτέχνη Yousuf Abdullki στη Δαμασκό προκαλώντας ανεπανόρθωτες ζημιές.

Εικαστικές Τέχνες και λογοκρισία.

Αν και η ελευθερία του λόγου, της θρησκείας και των τεχνών θεωρείται πως αποτελούν θεμελιώδεις αρχές ενός Σοσιαλιστικού Κόμματος, η πραγματικότητα τις διαψεύδει. Ήδη από το 1963, χρονιά κατά την οποία ανακατέλαβε την εξουσία η πανίσχυρη στρατιωτική επιτροπή του κόμματος Ba'ath μετά από πραξικόπημα, ο Hafez al-Assad έθεσε τις βάσεις ενός ισχυρού μηχανισμού λογοκρισίας στο πλαίσιο του νόμου «έκτακτης ανάγκης» (ο νόμος αυτός διήρκησε σχεδόν πενήντα χρόνια και αντικαταστάθηκε το 2011

.....

¹Syrian Network for Human Rights, Syrian Artists : Between Freedom and Oppression, 28/6/2015, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf

με τον νόμο περί «καταπολέμησης της τρομοκρατίας» από τον Bashar al-Assad, προκειμένου να ικανοποιήσει μερικώς τα αιτήματα της αντιπολίτευσης). Σύμφωνα με το άρθρο 4-β του νόμου αυτού, το κράτος είχε τη δικαιοδοσία να ελέγχει όλες τις μορφές έκφρασης πριν την δημοσιοποίησή τους. Ακόμη μπορούσε να σταματήσει, κατασχέσει ή καταστρέψει κάθε πολιτιστικό προϊόν που απειλούσε την εθνική ασφάλεια².

Κομβικό ρόλο στο σύστημα αυτό ελέγχου διαδραμάτιζε το Υπουργείο Πληροφοριών σε συνεργασία με την μυστική αστυνομία¹ (mukhabarat). Τα μέλη της τελευταίας επιδίδονταν και συνεχίζουν να προβαίνουν σε απειλές, συλλήψεις ακόμη και βασανισμούς ως μορφή πίεσης, ενώ πολλοί διανοούμενοι και καλλιτέχνες οδηγούνται στον επαγγελματικό αποκλεισμό και στη χειρότερη περίπτωση εξορίζονται.

Συμπληρωματικά το άρθρο 376 του ποινικού κώδικα της Συρίας καθιστά μέχρι σήμερα αδίκημα την προσβολή του προέδρου του κράτους η οποία φέρει ποινή φυλάκισης από έξι μήνες έως και τρία έτη. Αυτό αυτόματα καθιστά ταμπού κάθε ανοιχτή κριτική του καθεστώτος και της πολιτικής που εφαρμόζει. Αντίθετα θέματα που σχετίζονται με την ηθική ή τη θρησκεία, χαίρουν περισσότερης ελευθερίας.

Στην περίπτωση των εικαστικών τεχνών η κυβέρνηση και ο λογοκριτικός μηχανισμός της έχει παρουσιάζει μια ελαστικότητα, μιας και ως μορφή δεν προσελκύει την πλειοψηφία του λαού, αντίθετα για παράδειγμα με την πολιτική γελοιογραφία που βρίσκεται στο στόχαστρο. Από την άλλη φαίνεται ότι η λογοκρισία στη Συρία αγνοεί το γεγονός ότι η τέχνη ανέκαθεν μεταχειριζόταν εργαλεία όπως οι συμβολισμοί, η σάτιρα και οι κώδικες. Το φαινόμενο αυτό πιθανόν να επιτρέπει στην περίπτωση της σύγχρονης τέχνης περισσότερες δυνατότητες για κριτική.

Επίλογος.

Στη σύγχρονη Συρία το αίσθημα φόβου και ανησυχίας που ενυπάρχει σε κάθε σκέψη που εναντιώνεται στην πολιτική του κράτους φαίνεται να καλλιεργείται σκοπίμως. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός πως οι διαχωριστικές γραμμές δεν είναι πλέον σαφείς με αποτέλεσμα να αυξάνεται το αίσθημα του τρόμου απέναντι στην τιμωρία. Είναι χαρακτηριστικό το σχετικό σχόλιο της συγγραφέως Rosa Yassin Hassan «Δύο άνθρωποι γράφουν για το ίδιο θέμα. Ο ένας φυλακίζεται την ίδια ημέρα ενώ ο άλλος όχι. Αυτό αμέσως στέλνει ένα μήνυμα²».

Κάτω από αυτές τις συνθήκες η σάτιρα και ο συμβολισμός αναδύονται ως οι κατεξοχήν δημιουργικοί τρόποι κριτικής του καθεστώτος, δεδομένου ότι το οξύ πνεύμα που απαιτούν

¹Index on Censorship, Creative dissent in Syria, The voice of free expression, <https://www.indexoncensorship.org/2012/06/ali-ferzat-syria-creative-dissent/>

²Michael Kimmelman, The New York Times, A Climate of Unease for Artists in Syria, <http://www.nytimes.com/2010/11/07/arts/design/07abroad.html>

προϋποθέτουν καλλιτεχνική αντίληψη, παιδεία και δημιουργικότητα. Ενδεικτική είναι η παρέμβαση διαδηλωτών στις 5 Οκτωβρίου του 2011 σε επτά κύριες πηγές νερού της Δαμασκού, χρωματίζοντας τις με κόκκινο χρώμα (Εικ.107, 108). Μια από αυτές βρισκόταν ακριβώς μπροστά από το αρχηγείο υπηρεσίας πληροφοριών: με τον τρόπο αυτό υπογραμμίζονταν περίτρανα η αδυναμία του κράτους, παρά την στρατιωτική του υπεροχή, να αποτρέψει τέτοιες ενέργειες. Αφορμή της δράσης υπήρξε το Ρωσικό και Κινεζικό βέτο στην προώθηση, προς το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ενός σχεδίου για απόφαση κατά της Συρίας, το οποίο θα καταδίκασε το καθεστώς του Bashar al-Assad για τη βίαιη καταστολή των διαδηλώσεων χωρίς όμως να προχωρά σε κυρώσεις. Η συμβολική πράξη των κόκκινων υδάτων με το αίμα των μαρτύρων της Συριακής Ταξιαρχίας καθώς και χιλιάδων αθώων πολιτών κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στα πεδία των μαχών, ήταν ανησυχητικά ειρηνική!

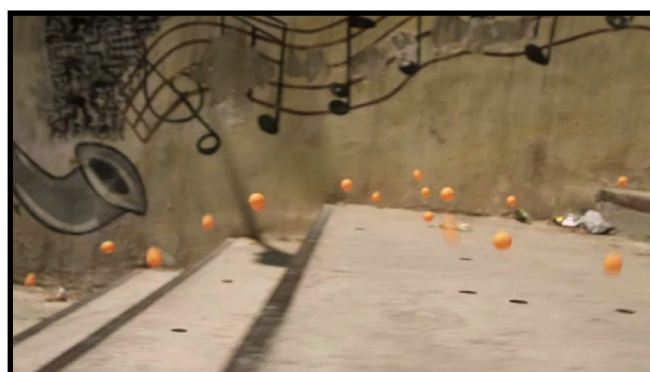

Εικ.107 Παρέμβαση στο δημόσιο χώρο.

Εικ.108 Το αυτό.

Ομοίως τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ο ακτιβιστής Ahmed Zaino απελευθέρωσε εκατοντάδες μπαλάκια του πινκ-πονκ στους δρόμους της Δαμασκού¹ (Εικ.109). Η λέξη ελευθερία επάνω σε αυτά υπήρξε ιδιαίτερα αιχμηρή για το καθεστώς, αναγκάζοντας τις αστυνομικές δυνάμεις της περιοχής να τρέχουν ξωπίσω τους (μερικά φθάσαν μέχρι και το παλάτι). Όταν οι δυνάμεις ασφαλείας προσπάθησαν να αποτρέψουν τέτοιες παρεμβάσεις, οι καλλιτέχνες σε συνεργασία με ακτιβιστές

Εικ.109 Η δράση του Ahmed Zaino.

¹Everyday rebellion, Ping pong balls for Assad, <http://www.everydayrebellion.net/syrian-activist-ahmed-zaino-fights-with-ping-pong-balls/>

απάντησαν με φαντασία. Χαρακτηριστικό ήταν το συλλαλητήριο της 21ης Δεκεμβρίου του 2011 στην πόλη Homs, την πρωτεύουσα της επανάστασης. Η απαγόρευση κάθε διαδήλωσης γύρω από την κεντρική πλατεία Gamal Abdel Nasser (εκεί όπου τον Απρίλιο του 2011 οι δυνάμεις ασφαλείας άνοιξαν πυρ εναντίον διαδηλωτών) την διάσημη πλέον Clock Tower Square, δεν απέτρεψε τους καλλιτέχνες να δημιουργήσουν ένα αντίγραφο του τοποσήμου της και να διαδηλώσουν γύρω του¹ (Εικ.110).

Εικ.110 Διαδήλωση στην πλατεία Gamal Abdel Nasser.

Αυτό που ξεκίνησε ως πολιτική επανάσταση φαίνεται να πήρε και πολιτιστικές προεκτάσεις, δημιουργώντας ένα χώρο με μεγαλύτερη ελευθερία έκφρασης για την ανάδειξη της αδυναμίας του κράτους απέναντι στη φαντασία.

Συμπέρασμα.

Η απουσία αμιγών λογοκριτικών φαινομένων πιθανόν να αντανάκλα το μειωμένο ενδιαφέρον του λαού για τη σύγχρονη τέχνη. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια, αρκετοί Σύριοι καλλιτέχνες ενσωματώνονται στο νέο κύμα πρωτοπορίας της Μέσης Ανατολής, η οποία με σταθερά βήματα εδραιώνεται διεθνώς. Είτε κατά μόνας είτε σε καλλιτεχνικές κοινότητες, όπως αυτή της Raghad Mardini, αφήφούν τον εγχώριο κίνδυνο και προσπαθούν να υψώσουν τη φωνή τους δυνατότερα από τις ιαχές του πολέμου Σύμφωνα με την Sharon Otman, απεσταλμένη στη Συρία από τη φημισμένη Ayyam Gallery στο Ντουμπάι, η Συρία έχει μπροστά της ένα λαμπρό μέλλον.

.....

¹Citizensite, Big protests in Homs against the regime in Syria, <http://www.citizenside.com/en/photos/news/2011-12-31/48236/big-protests-in-homs-against-the-regime-in-syria.html#f=0/359759>

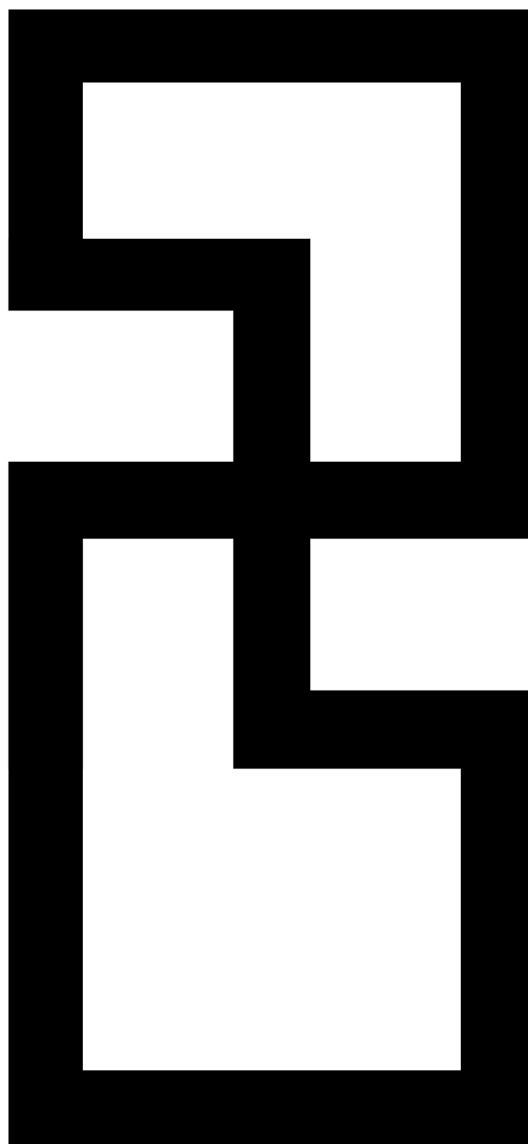
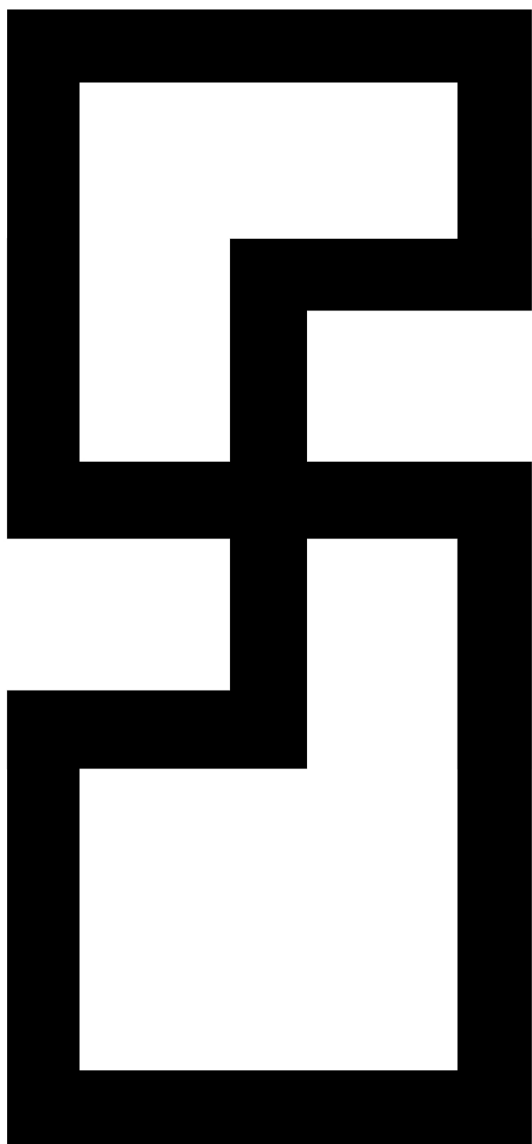
Τελικά συμπεράσματα

Για το σύνολο των πέντε χωρών που εξετάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια (Κίνα, Ρωσία, Τουρκία, Ιράν και Συρία), όσον αφορά τη λογοκρισία στις εικαστικές τέχνες ως αιτία κυριαρχεί, με ποσοστό 44% (15/34 περιπτώσεις), η πολιτική. Οι καλλιτέχνες σε μια προσπάθεια αποκατάστασης της ιστορικής πραγματικότητας έρχονται αντιμέτωποι με το βαθύ κράτος και τους εκπροσώπους του. Με υψηλό πολλές φορές κόστος, δεν διστάζουν να εκφράσουν ανοιχτά την άποψή τους για πρόσωπα και ζητήματα που δεν επιδέχονται κριτική για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας.

Δεύτερη κατά σειρά, με ποσοστό 23,5% (8/35 περιπτώσεις), ακολουθεί η θεματική κατηγορία της ηθικής. Εδώ κυριαρχούν ζητήματα που σχετίζονται με τις σεξουαλικές προτιμήσεις, τη διαστροφή και το γυμνό. Η πρόκληση για την πρόκληση είναι μια πρακτική ιδιαίτερα δημοφιλής σε πουριτανικά κράτη, με σκοπό τη διασάλευση της ηθικής βάσης κάθε κοινωνίας χωριστά.

Με ελάχιστη διαφορά 3% (7/35 περιπτώσεις) ακολουθεί η κατηγορία της θρησκείας, με την πλειοψηφία των λογοκριτικών συμβάντων να σημειώνεται στη Ρωσία (5/7 περιπτώσεις). Σε όλες τις υποθέσεις της συγκεκριμένης θεματολογίας, υποκινητές υπήρξαν μέλη θρησκευτικών οργανώσεων με ακραίες πολλές φορές αντιδράσεις. Ο Χριστιανισμός και το Ισλάμ υπήρξαν ανέκαθεν το πιο πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν φονταμενταλιστικές τάσεις, αλλά υπήρξαν και κοιτίδες των σημαντικότερων πολιτικών και ιδεολογικών δυνάμεων ανά τον κόσμο, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και εδώ.

Τέλος το 12% του συνόλου των υποθέσεων λογοκρισίας (4/35 περιπτώσεις) σχετίζεται με προβλήματα αισθητικού χαρακτήρα. Εδώ τον πρώτο λόγο τον έχουν τα λεγόμενα κινήματα της πρωτοπορίας που πραγματεύονται αλλαγές στη μορφή και το περιεχόμενο της επίσημης τέχνης.

ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Εισαγωγή

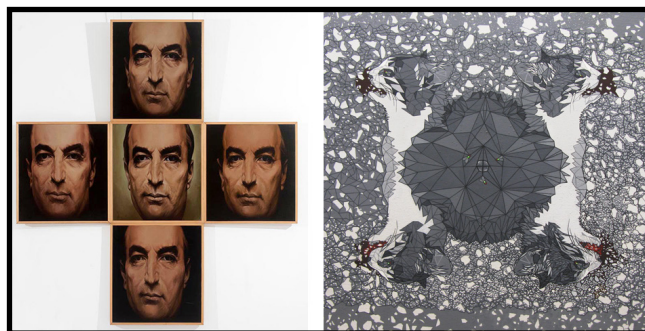
Η διπλωματική αυτή εργασία με θέμα τη λογοκρισία στις Εικαστικές τέχνες, καταλήγει στη δημιουργία ενός έργου τέχνης το οποίο θέτει ζητήματα ανοχής. Με εργαλεία τις θεματικές κατηγορίες λογοκρισίας που εξήχθησαν από το πρώτο μέρος (αισθητική, ηθική, πολιτική και θρησκευτική) επιχειρεί, με όλους τους τρόπους και τα μέσα, να καταστήσει απαγορευτική τη δημόσια έκθεσή του. Η επίπονη προσπάθεια δημιουργίας του (πάνω από 60.000 τελείες τριών μεγεθών στο φόντο), αυτόματα καθίσταται μάταια με αποτέλεσμα την αδυναμία πραγμάτωσης του έργου, δηλαδή της επικοινωνίας του με το κοινό.

Περιγραφή του έργου

Το καλλιτεχνικό έργο υπό τον τίτλο «Αίμα, Σκατά και Μύγες», μεικτής τεχνικής και διαστάσεων 49,3 X 73,3 εκ, είναι μια δημιουργία ηθελημένα προκλητική. Αφορμή αυτού ο μακάβριος θάνατος ενός γατιού (Εικ.111) από τις ρόδες ενός διερχόμενου αυτοκινήτου. Η επιλογή ενός τέτοιου θέματος, εικόνα θανάτου, ακινητοποιεί αέναα μια φρικιαστική στιγμή που κάθε φυσιολογικός άνθρωπος θα απέφυγε στο διάβα του. Σχεδιαστικά η επανάληψη του κεφαλιού της γάτας επιτείνει αυτό το συναίσθημα· η έμπνευση ήρθε από αναφορά στο έργο του Δήμοσθένη Σκουλάκη, το πορτραίτο του Βλάσση Φρυσίρα του έτους 1991 (Εικ.112). Από την άποψη της μορφής του το έργο αποτελείται μόνο από ευθείες γραμμές και σημεία. Τα πολυγραμμικά σχήματα του έργου προέκυψαν

Εικ.111 Νεκρό γατί

Εικ.112 Η αναφορά του έργου σε αυτό του Δήμου Σκουλάκη

δίχως προσχέδιο, αν εξαιρέσουμε το περιγράμματά του το οποίο σχεδιάστηκε εκ των προτέρων σε πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνας. Ο θεατής μπορεί να προβάλλει σε αυτά τα ακανόνιστα σχήματα που βρίσκονται κυρίως στο κέντρο, διάφορα εικονιστικά θέματα όπως ζώα, πρόσωπα, εμβλήματα κτλ (Εικ.113-116), παραλάσσοντας κατά το δοκούν το περιεχόμενό του.

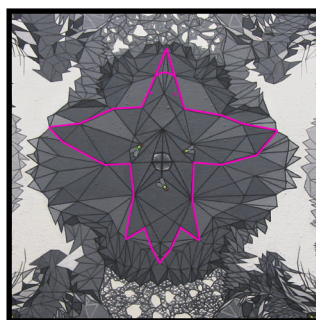
Συνολικά το έργο μέσω της χρήσης συμβόλων επιχειρεί να εκφράσει το θάνατο (βλέπε το βέλος που σχηματίζουν οι τρεις μύγες γύρω από το κέντρο του) (Εικ.106) στο πλαίσιο του κύκλου της ζωής.

Η κρυφή γεωμετρία

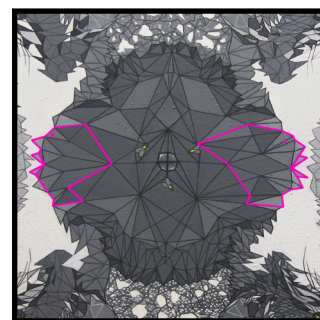
Ο σχηματισμός του Ζυγού

Πρόκειται για έναν σχηματισμό άστρων (Εικ.117) ο οποίος καταγράφηκε, με το σημερινό όνομά του από τον αστρονόμο Ίππαρχο το 150 π.Χ¹. Η γεινίαση των αστερισμών του Ζυγού και της Παρθένου για πολλούς σχετίζεται με μια από τις απεικονίσεις της τελευταίας ως Θεάς της Δικαιοσύνης. Κατά την μυθολογία η Αστραία² ή αλλιώς Δίκη, που κρατά στο ένα της χέρι της μια ζυγαριά, ζούσε ανάμεσα στους ανθρώπους και όταν έπαψε να υπάρχει δικαιοσύνη ανάμεσά τους, εγκατέλειψε τη Γη και έγινε αστέρι στον Ουρανό³. Στο έργο σημειολογικά συμβολίζει την απουσία του αγαθού της δικαιοσύνης στη γη.

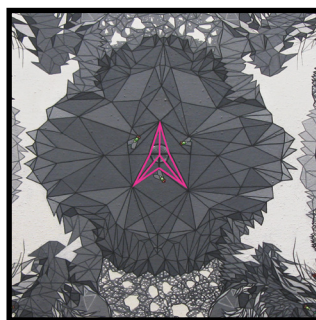
Από την άλλη μεριά και σύμφωνα
.....

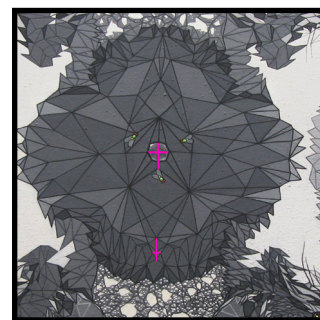
Εικ. 113, Ένα πουλί

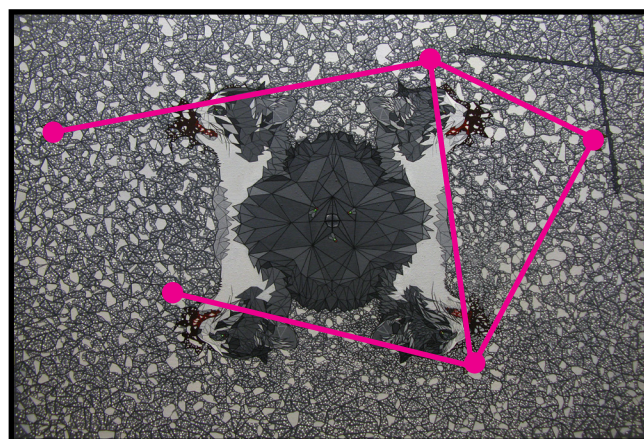
Εικ.114, Πρόσωπα

Εικ. 115, Σήμα της Mercedes - Benz

Εικ. 116, Σταυρός Ορθόδοξος και ανάποδος

Εικ.117, Τα κόπρωνα σχηματίζουν τον αστρικό σχηματισμό του Ζυγού

² Wikipedia, Ζυγός(αστερισμός),el.wikipedia.org/wiki/Ζυγός_(αστερισμός)

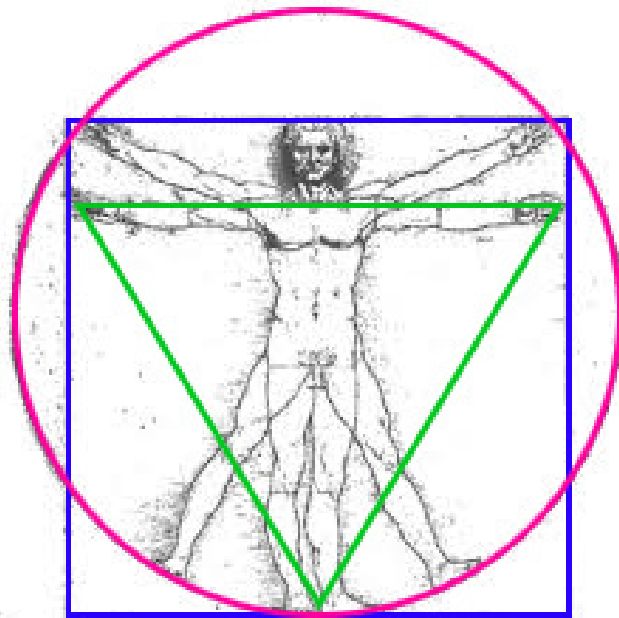
³ Wikipedia ,Αστραία (μυθολογία),el.wikipedia.org/wiki

με την αστρολογία ο ζυγός είναι το μοναδικό άψυχο από τα δώδεκα γνωστά ζώδια, στοιχείο το οποίο εννοιολογικά συνδέεται με την πράξη θανάτου του απεικονιζόμενου ζώου.

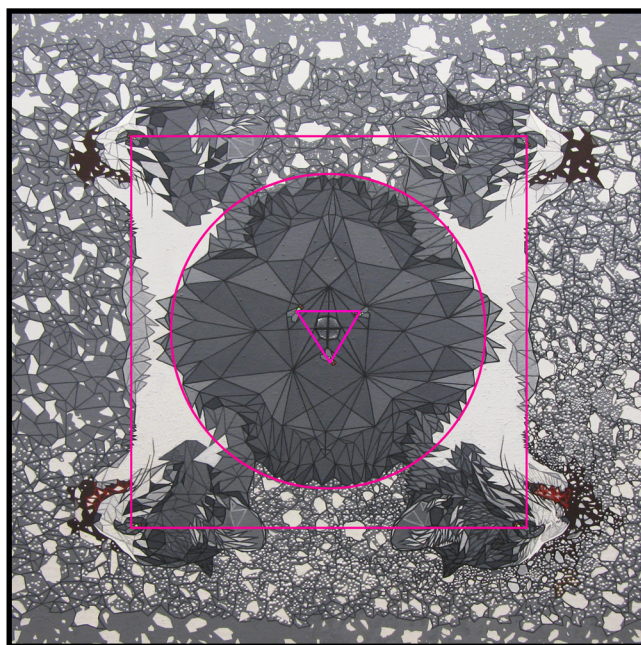
Τα τρία βασικά σχήματα

Ο κύκλος, το τρίγωνο και το τετράγωνο μαζί είναι ένα συμπαντικό σύμβολο το οποίο απαντάται μέσα στο ρου της Ιστορίας πολλάκις¹. Χαρακτηριστική της συνύπαρξης αυτών των τριών σχημάτων είναι το διάσημο σχέδιο του Leonardo da Vinci, ο Άνθρωπος του Βιτρούβιου φιλοτεχνημένο γύρω στο 1490 (Εικ.118). Το σχέδιο αυτό, μελέτη των αναλογιών του αντρικού σώματος όπως περιγράφεται στη πραγματεία του Ρωμαίου Αρχιτέκτονα Βιτρούβιου, χρησιμοποιείται ως σύμβολο της ουσιαστικής συμμετρίας του ανθρώπου και κατά προέκταση του Σύμπαντος ως συνόλου.

Με τον τρόπο αυτόν και μέσω μιας κρυφής γεωμετρίας επιχειρείται και εδώ η συμβολική αναπαράσταση εννοιών που δύσκολα εκφράζονται απεικονιστικά. Αρχετυπικά σχήματα όπως ο κύκλος, το τετράγωνο και το τρίγωνο (Εικ.119) γίνονται δίαυλοι επικοινωνίας μηνυμάτων που υπερβαίνουν το διανοητικό επίπεδο καθώς περιέχουν πολυδιάστατους πνευματικούς συσχετισμούς με ποικίλες εννοιολογικές προεκτάσεις.

Εικ.118 Leonardo da Vinci, Βιτρούβιος

Εικ.119 Τα τρία βασικά σχήματα ως εννοιολογική βάση του έργου

.....
¹ Η θεία αυτή αναλογία, η οποία εκφράζεται από τον αριθμό "φ" = 1,618, βρίσκεται παντού, από το μικρότερο φυλλαράκι ενός δέντρου έως το μεγαλύτερο θηλαστικό.

Οι αριθμοί τέσσερα και δώδεκα

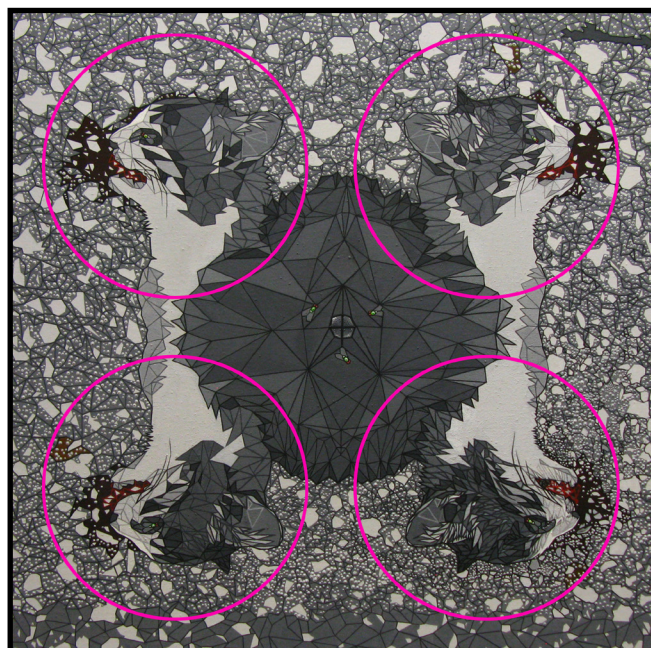
Από τους πανάρχαιους χρόνους ο άνθρωπος προσπαθεί να αποκρυπτογραφήσει τη φύση με ποικίλους τρόπους. Ένας από αυτούς είναι η μυστηριακή δύναμη των αριθμών, σημασιολογικά κοινή σε πολυάριθμους πολιτισμούς ανά τον κόσμο.

Στο εικαστικό προς ανάλυση έργο, εμφανίζονται οι αριθμοί τέσσερα και δώδεκα. Δηλαδή τέσσερα όσα τα κεφάλια των απεικονιζόμενων γάτων (Εικ.120) και δώδεκα όσα τα δίπτερα έντομα που αναπαρίστανται διάσπαρτα (Εικ.121) (πρόκειται για τη μύγα της οικογένειας Calliphoridae, με το χαρακτηριστικό χαλκοπράσινο χρώμα: η μύγα αυτή παρουσιάζεται σε σώματα νεκρών ζώων, περιπτώματα, σάπια βλάστηση και σκουπίδια).

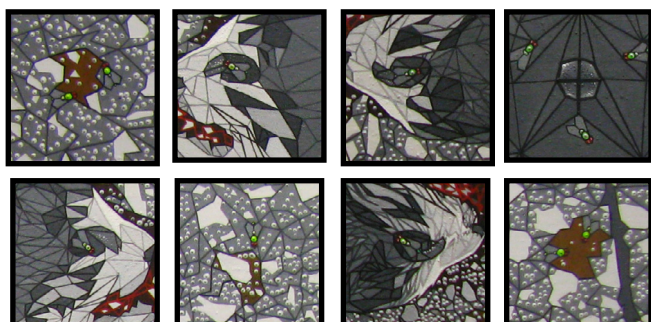
Θα πρέπει να επισημάνουμε εκτός των άλλων την φοβία του αριθμού τέσσερα¹, την οποία απαντούμε κυρίως σε χώρες της Άπω Ανατολής (Κίνα, Βιετνάμ, Ιαπωνία, Κορέα, Σιγκαπούρη). Η δεισιδαιμονία αυτή συνδέεται με την σχεδόν ομόηχη στην κινεζική γλώσσα σύμπτωσή της, αν εξαιρέσουμε τον τονισμό, με τη λέξη θάνατος. Ο φόβος πολλών ανθρώπων είναι τέτοιος που σε ανελκυστήρες αρκετών κτηρίων (πολυκατοικιών, νοσοκομείων, γραφείων, ξενοδοχείων κτλ) ο τέταρτος όροφος παραλείπεται (Εικ.122).

Απο την άλλη, η δωδεκάδα των εντόμων, συμβολίζει ενιαίο σύνολο τον γραμμικό χρόνο (δώδεκα, όσοι οι μήνες του έτους, οι ώρες της ημέρας και της νύχτας). Όμως το έργο αυτό επιχειρείται, σε μια δεύτερη

.....

Εικ.120 Τα τέσσερα κεφάλια της σύνθεσης

Εικ.121 Οι δώδεκα μύγες της σύνθεσης

Εικ.122 Πίνακας ανελκυστήρα στη Σαγκάη

¹Wikipedia, Tetrophobia, <https://en.wikipedia.org/wiki/Tetrophobia>

ανάγνωση, να εκφραστεί και κάτι άλλο.

Πρόκειται για την ολοκλήρωση ενός κύκλου ζωής και την γέννηση, μέσω του θανάτου, ενός άλλου, καινούριου. Πιο διεξοδικά, ο θάνατος του αιλουροειδούς θα αποτελέσει το έδαφος όπου θα γονιμοποιηθούν, με τη σειρά τους, οι προνύμφες του δίπτερου είδους, δηλαδή της μύγας. Η ακολουθία αυτή, ζωή-θάνατος-ζωή, αντανακλά έναν από τους βασικούς νόμους του σύμπαντος.

Ο Σταυρός

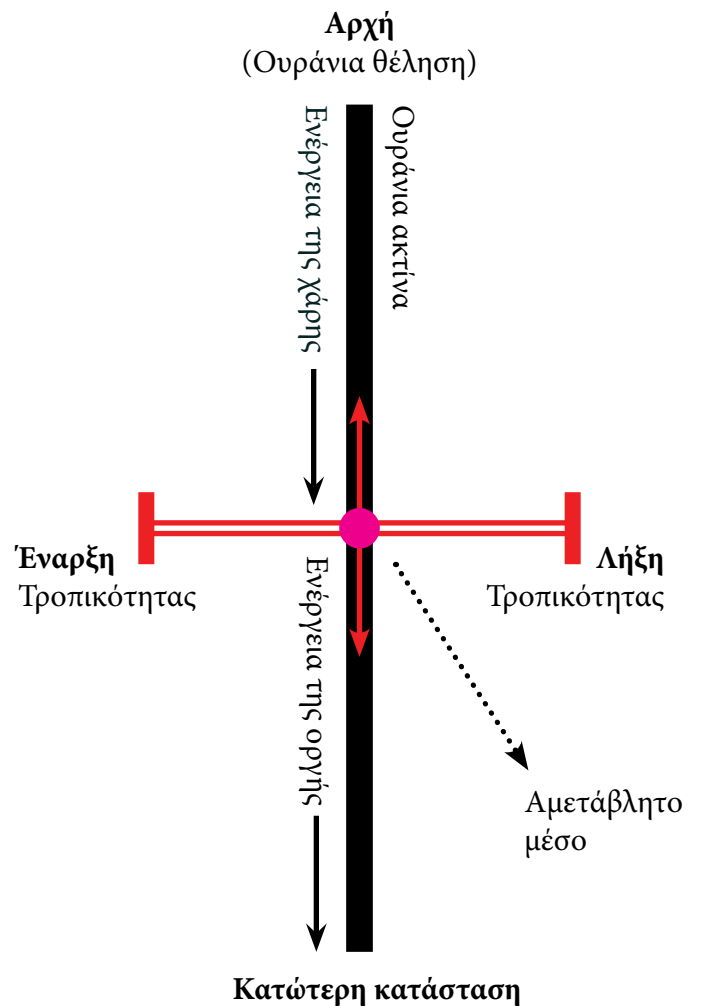
Ο σταυρός είναι ένα σύμβολο το οποίο, από αρχαιοτάτων χρόνων, απαντάται ποικιλόμορφα σχεδόν παντού, σε όλες σχεδόν τις παραδόσεις. Για τη μεταφυσική του ερμηνεία οι όροι που θα μας απασχολήσουν, καθώς και οι μεταξύ τους συσχετισμοί, είναι τρεις : ο οριζόντιος άξονας, ο κάθετος άξονας και το σημείο όπου αυτοί οι δυο τέμνονται (Εικ.123).

Η οριζόντια γραμμή είναι η περιοχή της δράσης. Είναι το ανάπτυγμα όπου μια συγκεκριμένη βαθμίδα 'Υπαρξης¹ θα αναπτύξει το σύνολο των δυνατοτήτων της, πάντα κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες της εκδήλωσή της, στο δρόμο προς την πραγμάτωσή².

Από την άλλη μεριά, η κατακόρυφη γραμμή, παριστάνει το μεταφυσικό τόπο εκδήλωσης της Αρχής (Θέληση του Ουρανού) και διέρχεται από το κέντρο κάθε οριζόντιου επιπέδου, συνδέοντας όλες τις καταστάσεις κάθε 'Υπαρξης.

Το κεντρικό σημείο είναι το αμετάβλητο

.....

Εικ. 123 Ερμηνεία του Σταυρού

¹Ετυμολογικά (υπό-αρχήν) η λέξη αυτή υποδηλώνει ένα όν εξαρτημένο από μια Αρχή.

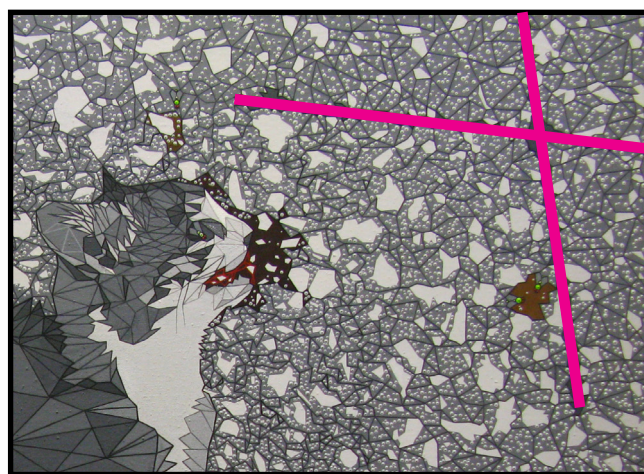
²René Guénon, Ο Συμβολισμός του Σταυρού, σελ 23

μέσο, ο τόπος της τέλει ισορροπίας¹.

Η κατεύθυνση τώρα που πρέπει να ακολουθήσει μια ορισμένη κατάσταση Ύπαρξης, για να βρεθεί σε συμφωνία με την Αρχή, είναι η ανοδική.

Επί πλέον ο κατακόρυφος άξονας συμβολίζει το καλό και του κακό ή αλλιώς την ενέργεια της χάρης και της κακίας. Η θετική δραστηριότητα της Αρχής εξασκείται καθοδικά (Ουράνια ακτίνα). Η ενέργεια της οργής από την άλλη πλευρά, όντας σε άμεση αντίθεση προς τη χάρη, επίσης ασκείται κατά μήκος του κατακόρυφου άξονα αλλά με αντίστροφο αποτέλεσμα. Αυτή οδηγεί στην καταχθόνια οδό, που αντιτίθεται στην Ουράνια, επιφέροντας την κάθοδο προς κατώτερες καταστάσεις.

Το ιερό σύμβολο στην επάνω δεξιά γωνία του πίνακα (Εικ.124) ενδεχομένως να υπογραμμίζει τις διάφορες δοξασίες και μύθους γύρω από τη γάτα.

Εικ.124 Η χιαστή χάραξη

Οι προκλήσεις

Αισθητική πρόκληση

Ο τίτλος του έργου (Σκατά, Αίμα και Μύγες), σε συνδυασμό με την περιγραφή των υλικών του (Μεικτή τεχνική), αποσκοπεί από τη μεριά του δημιουργού στην εκ μέρους του θεατή σύνδεσή τους, προκαλώντας αισθητική αποστροφή. Χωρίς να περιγράφονται λεπτομερώς τα υλικά προέλευσής του έργου, το ερώτημα μένει ανοιχτό για ελεύθερο στοχασμό.

.....

¹René Guénon, Ο Συμβολισμός του Σταυρού, σελ 143

Ηθική πρόκληση

Η ηθική πρόκληση εμπεριέχεται και πάλι στον τίτλο του έργου. Η λέξη “σκατά”, δημιουργεί, σε περίπτωση μιας ενδεχόμενης αναφοράς του σε τρίτο πρόσωπο, ένα ηθικό δίλημμα. Η λέξη αυτή που προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη σκώρ και βρίσκεται στο περιθώριο της κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου συνηθίζεται να αποφεύγεται τεχνηέντως, μιας και υπάρχουν αρκετά υποκατάστατα που την περιγράφουν επιτυχώς (περίπτωμα, κόπρανο, αποπάτημα, αφόδευμα, μαγαρισιά) .

Η χρησιμοποίηση στον τίτλο ενός καλλιτεχνικού έργου μιας τέτοιας «ανάρμοστης» λέξης, θεωρώ πως συνιστά ηθικό ατόπημα, το οποίο έρχεται σε σύγκρουση με τους θεσμοθετημένους κανόνες της αγοράς τέχνης.

Πολιτική πρόκληση

Η Ινδικής προέλευσης σβάστικα¹ είναι ένα πανάρχαιο σταυροειδές σύμβολο που απαντάται ως ιερό σε αρκετούς πολιτισμούς της Ινδίας, της Αρχαίας Ελλάδας, της Περσίας, της Βόρειας Αμερικής, της Νορβηγίας(Εικ.125-130).

Στη σβάστικα, η κίνηση που παρουσιάζεται μέσα από τις μικρές γραμμές στα άκρα των βραχιόνων του σταυρού υποδηλώνει και τη δράση της

Εικ.125, Ινδία, Βούδας

Εικ.128, Ν. Αμερική, φιδοειδής σβάστικα, 200 π.Χ.

Εικ.126, Περσία, κεραμικό

Εικ.129, Νορβηγία, διακοσμητικό μοτίβο

Εικ.127, Ελλάδα, Ιερό του Διός, 7ος-9ος π.Χ. αιώνας

Εικ.130, Ελλάδα, Ποσειδωνία, στο άγαλμα της Θεάς Ήρας

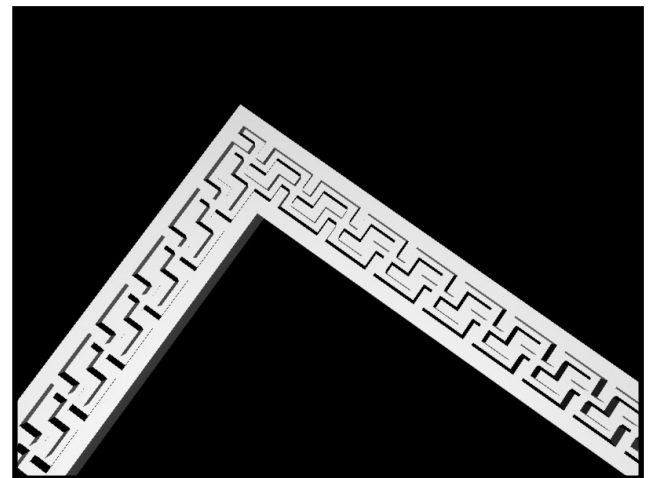
.....

¹ Ρόμπερτ Μπίαρ, *Σύμβολα Θιβετανικού Βουδισμού*, σελ.117

Αρχής μέσα στον κόσμο (η περιστροφή γίνεται από το σταθερό κέντρο). Όσον αφορά στη κατεύθυνση της περιστροφής, (αριστερόστροφη-δεξιόστροφη), η σημασία της είναι δευτερεύουσα και δεν αλλοιώνει τη γενική έννοια του συμβόλου. Μπορούμε να τις θεωρήσουμε ως απεικονίσεις της ίδιας περιστροφής από δύο διαφορετικές σκοπιές.

Η Ναζιστική χρήση της σβάστικας ξεκίνησε τον 19ο αιώνα, όταν οι Γερμανοί μεταφράζοντας ινδικά κείμενα γραμμένα στα Σανσκριτικά, παρατήρησαν ομοιότητες με τη δική τους γλώσσα, συμπεραίνοντας ότι είχαν κοινούς προγόνους. Έτσι, φαντάστηκαν μια λευκή φυλή πολεμιστών, που έμοιαζαν σε θεούς και την ονόμασαν Άρια φυλή. Η ιδέα αυτή έθρεψε τα αντισημιτικά συναισθήματα των εθνικιστικών ομάδων που καθιέρωσαν τη σβάστικα σαν σύμβολο που τους συνέδεε με τους αρχαίους Γερμανούς προγόνους τους².

Το εγχείρημα να πλαισιωθεί το έργο με κορνίζα που φέρει μαιάνδρο από δεξιόστροφες και αριστερόστροφες σβάστικες (Εικ.116), εικάζεται ότι θα προκαλέσει τα αντιεθνικιστικά αισθήματα μερίδας πολιτών, λόγω της σύνδεσής της με το φιλοναζιστικό κόμμα της Χρυσής Αυγής.

Εικ. 131, Render της κορνίζας

.....

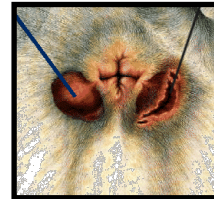
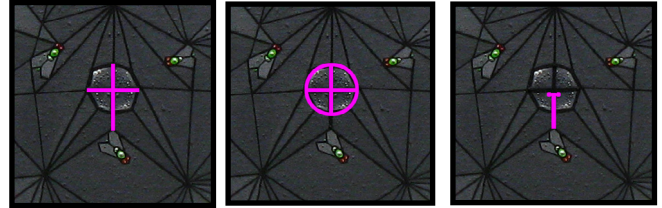
²Εύη Κίορι, Η ιστορία της Σβάστικας πριν τη χρησιμοποίησει ο Χίτλερ, <http://news247.gr/ei-diseis/afieromata/h-istoria-ths-svastikas-prin-th-xrhisimopoihsei-o-xitler.3100875.html>

²René Guénon, Ο Συμβολισμός του Σταυρού, σελ 83

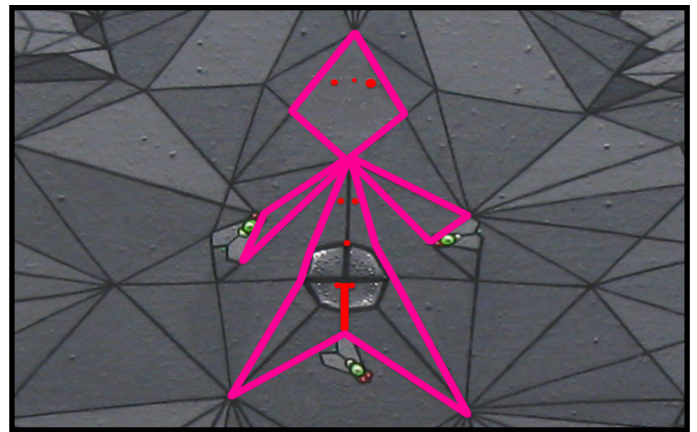
Θρησκευτική πρόκληση.

Ο σταυρός¹ για την Ορθόδοξη Εκκλησία είναι σύμβολο επικοινωνίας μεταξύ ουρανού και γης, σύμβολο που έχει την ικανότητα για άπειρη και αρμονική επέκταση στο οριζόντιο και στο κάθετο πεδίο.

Ο μετασχηματισμός αυτού του εμβλήματος σε πρωκτό (Εικ.132), λόγω της ομοίωσης με το σχήμα του δακτυλίου του σκύλου σε συνδυασμό με αυτόν της γάτας, λειτουργεί αλληγορικά². Η πολλαπλότητα όμως των νοημάτων δε σταματά εδώ. Ο σταυροειδής πρωκτός σε μια τρίτη ανάγνωση μετατρέπεται στο πέος ενός ιδιόμορφου ξοάνου (Εικ.128). Η πρόκληση η οποία επιχειρείται στοχεύει στη διαμαρτυρία θρησκευτικών οργανώσεων λόγω της βλάσφημης χρήσης του Ιερού Σταυρού.

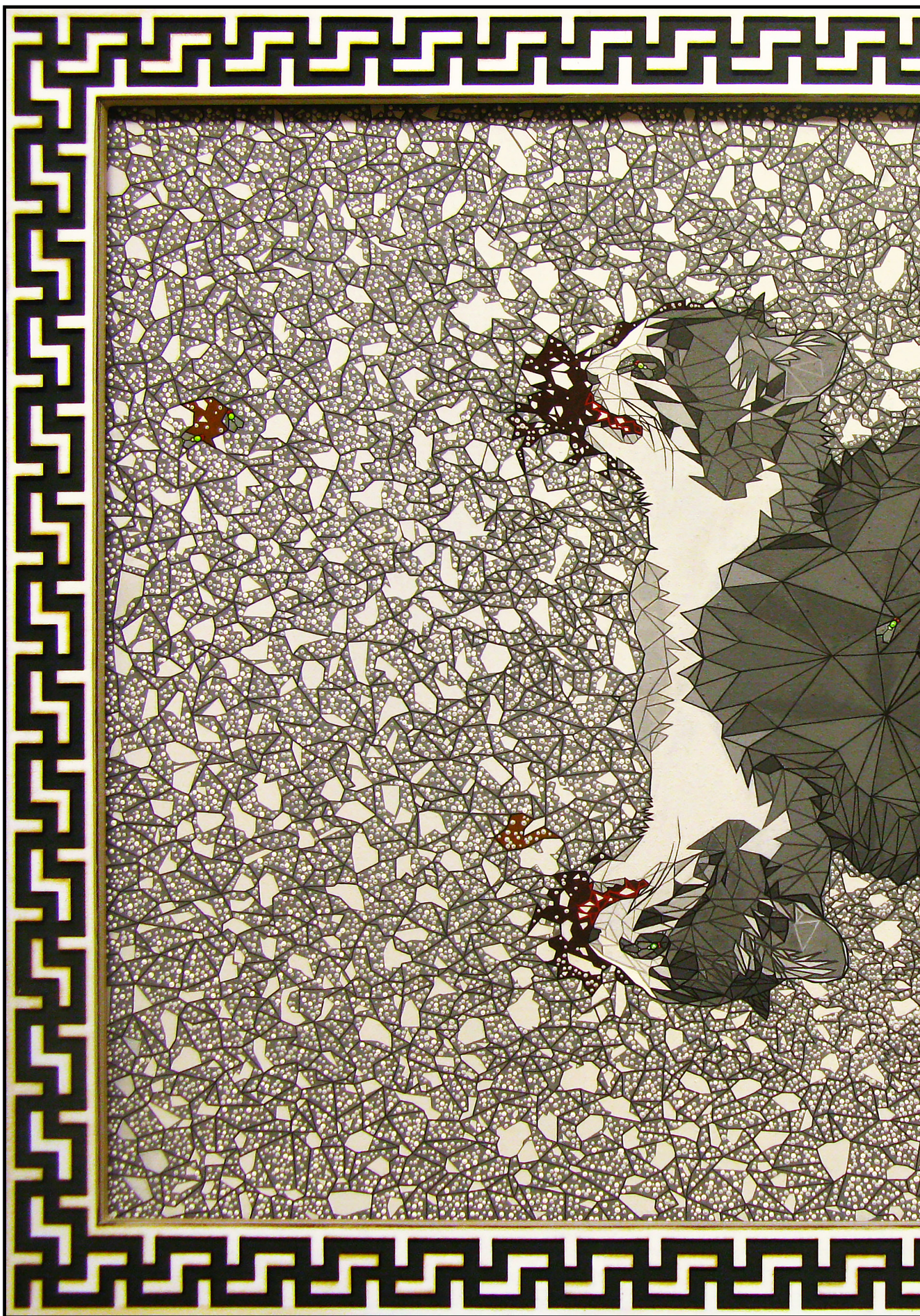
Εικ. 132 Ο μετασχηματισμός του σταυρού, σε πρωκτό και έπειτα σε πέος.

Εικ. 133, Ξόανο

¹ Προκοπίου Γιώργος Α., *Ο Κοσμολογικός Συμβολισμός*, σελ105

² Η αλληγορία δεν είναι μονάχα μια αισθητική τεχνική αλλά είναι ένα μέσο τέχνης με υψηλή αξία. Αποτελείται από ένα απέραντο πλέγμα νοημάτων και συσχετισμών μέσα στο οποίο καθετί μπορεί να γίνει αναπαράσταση οποιουδήποτε άλλου. Αυτό που εκφράζεται με το αλληγορικό σημείο είναι, σε πρώτη φάση, κάτι το οποίο έχει το δικό του νοηματικό πλαίσιο, αλλά καθώς γίνεται αλληγορικό, αυτό το κάτι χάνει το δικό του νόημα και γίνεται όχημα κάποιου άλλου. Η σημασία δεν είναι πια περιορισμένη σε αυτή τη συγκεκριμένη μορφή ούτε και η μορφή στο συγκεκριμένο νοηματικό περιεχόμενο. Εκείνο που εμφανίζεται στην αλληγορία, κοντολογίς, είναι η απεριόριστη πολλαπλότητα των σημασιών που συνοδεύει κάθε αναπαράσταση, πράγμα το οποίο πολλές φορές κατά το παρελθόν έχει λειτουργήσει αντιθετικά αποκαλύπτοντας την προβληματική αυθαίρετη χρήση.

Επίλογος

Το συγκεκριμένο έργο φιλοδοξεί εσκεμμένα να βρεθεί στο περιθώριο του εικαστικού γίγνεσθαι. Η σκέψη που μορφοποιεί το έργο, ουσιαστικά, συνιστά μια κατάφωρη ειρωνεία. Με την αντισυμβατική του λογική αντιτίθεται σε ότι θεωρείται κυρίαρχο ρεύμα, τάση ή μόδα στο χώρο της τέχνης.

Κάθε δημιουργία οφείλει να είναι ελεύθερη, απαλλαγμένη από το φόβο της απόρριψης από γκαλερίστες, κριτικούς και κοινό". Στην τέχνη απαγορεύεται το απαγορεύεται ...

Βιβλιογραφία

Bair R., Σύμβολα Θιβετανικού Βουδισμού, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 2005.
Bodenskolan E., *Pussy Riot and the Cossacks*, *Havre Magasinet*, Boden, 2014.

Buck-Morss S., *Η διαλεκτική του βλέπιν : Ο Βάλτερ Μπενγιαμιν και το Σχέδιο Εργασίας περί Στοών*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2014

Efter Bodenskolan, *Pussy Riot and the Cossacks*, *Havre Magasinet*, Lanskonstall Boden, 2014

Erjavac A., *Postmodernism and the Postsocialist Condition*, University of California Press, Berkeley, 2003.

Grosenick U., *China Art Book : Chinese Art - Now*, Dumont, 2007

Hackett P., *The Andy Warhol Diaries*, Warner Books, New York, 1989.

Hanru H., *House of Oracles : A Huang Yong Ping Retrospective*, Walker Art Center, Minneapolis, 2005.

Margarita Tupitsyn, *Margins of Soviet Art : Socialist Realism to the Present*, Giancarlo Politi Editore, Milano, 1989

Nuridsany M., *China Art Now*, Flammarion, Paris, 2004.

Peppiatt M., *Francis Bacon : Anatomy of an Enigma*, Butler and Tanner, Great Britain, 1996.

René Guénon, *Ο Συμβολισμός του Σταυρού*, Εκδόσεις Πεμππουσία, Αθήνα, 1993

Sullivan M., *Art and Artists of Twentieth-Century : China*, University of California Press, Berkeley, 1996.

Tupitsyn M., *Margins of Soviet Art : Socialist Realism to the Present*, Giancarlo Politi Editore, Milano, 1989

Weiwei A., *Ai Weiwei : Spatial Matters, Art Architecture and Activism*, The MIT Press, Massachusetts, 2014.

Αργυρόπουλος Ε., *Ο Κώδιξ των Πυθαγορείων*, Εκδόσεις Χριστάκης, Αθήνα, 2005.

Προκοπίου Γ. Α., Ο Κοσμολογικός Συμβολισμός στην Αρχιτεκτονική του Βυζαντινού Ναού, Εκδόσεις Πύρινος Κόσμος, Αθήνα, 1981.

Πλατφόρμες, Όψεις λογοκρισίας στην Ελλάδα, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2008

Αναλυτική διαδικασία

Action for individuals,Atena Farghadani released early after being imprisoned for her art in Iran,<<https://www.amnesty.org.uk/iran-atena-farghadani-released-free-imprisoned-art-political-cartoons>>, 4/5/2016

Alessandro Rolandi,Censorship and self-censorship in Beijing's gallery district,<<http://hyperallergic.com/59746/manmade-and-natural-disasters-ccd300>>, 5/11/2012.

Anastasiia Fedorova, The Calvert Journal, Photo exhibition about lives of LGBD teenagers shut down by Moscow authorities, <<http://calvertjournal.com/news/show/4239/photo-exhibition-about-lives-of-lgbt-teenagers-shut-down-by-authorities>>, 12/6/2015.

Andrew Jack, Culture Kiosque, Oleg Yanushevsky:Iconic Russian Artist Finds Asylum in London, <http://www.culturekiosque.com/art/news/oleg_yanushevsky.html>, 12/5/2007.

Anica D.,Widewalls,What secrets doesTehran Museum of contemporary art hold?,<<http://www.widewalls.ch/tehran-museum-of-contemporary-art-collection/>>

Ari Akkermans, Turkish Government Censors Video Projection and Youth Biennial Artworks, <<http://hyperallergic.com/297665/turkish-government-censors-video-projection-and-youth-biennial-artworks/>>, 9/5/2016.

Art Forum, Moscow Gallery Closes After Police Harassment Over LGBTQ Exhibition, <<https://www.artforum.com/news/id=55162>>, 28/9/2015

Art Leaks, "Post-Peace" exhibition cancelled in Istanbul, <<https://art-leaks.org/2016/02/29/post-peace-exhibition-cancelled-in-istanbul/>>, 29/2/2016

Art Radar, Chinese artist Huan Yong Ping's once-banned Bat project gets first European showing, <<http://artradarjournal.com/2011/06/29/chinese-artist-huang-yong-pings-once-banned-bat-project-gets-first-european-showing/>>,29/06/2011.

Article,Unveiled:Art and censorship in Iran,<<https://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/iran-art-censorship.pdf>>, 19/9/2006

Arts Freedom, Turkey: Two sculptures removed after protests, <

dom.org/turkey-two-sculptures-removed-after-protests/>, 5/1/2017

Ashleigh Kane,,Ren Hang on nature,nudity and censorship, <<http://www.dazeddigital.com/photography/article/24031/1/ren-hang-on-nature-nudity-and-politics>>, 8/2/2015

Ayda Erbal, Erbal: A Tale of Two Monuments, <<http://armenianweekly.com/2012/05/18/erbal-a-tale-of-two-monuments/>>, 18/5/2012.

Ben Cade,Zhu Yu:China's Baby-Eating Shock Artist Goes Hyperreal,<<https://theculturetrip.com/asia/china/articles/zhu-yu-china-s-baby-eating-shock-artist-goes-hyperreal>>

Camelia Hajghassem,The observers,Iranian artists catch foreign galleries attention with nudity,sexuality,<<http://observers.france24.com/en/20140910-iran-artists-nudity-sexuality-galleries>>, 9/10/2014

Citizensite,Big protests in Homs against the regime in Syria, <<http://www.citizenside.com/en/photos/news/2011-12-31/48236/big-protests-in-homs-against-the-regime-in-syria.html#f=0/359759>>, 31/12/2011

Daily News, Debated sculpture opens today but in different venue in Turkey, <<http://www.hurriyetdailynews.com/debated-sculpture-opens-today-but-in-different-venue-in-turkey.aspx?pageID=238&nID=18826&NewsCatID=341>>, 20/4/2012.

Danny Lewis, Smithsonian, Russia Cancels Top Art Prize After Dissident Artist Nominated, <<http://www.smithsonianmag.com/smart-news/russia-cancels-top-art-prize-after-dissident-artist-nominated-180958166/?no-ist>>, 18/2/2016

Dorian Batycka, Istanbul Gallery Cancels War-Themed Exhibition, Citing "the Delicate Situation in Turkey", <<http://hyperallergic.com/278987/istanbul-gallery-cancels-war-themed-exhibition-citing-the-delicate-situation-in-turkey/>>, 26/2/2016

Elaine Chow,OV Gallery shut down over Re-Visioning History Show,<http://shanghaiist.com/2010/05/31/ov_gallery_shut_down_over_re-vision.php>,31/5/2010.

Ergulen Toprak, Istanbul sculpture removed after protests over Byzantium name, <<http://www.rudaw.net/mobile/english/culture/261220161>>, 26/12/2016.

Eastmediteranian,Πράσινο κίνημα του Ιράν:6 χρόνια μετά,<<https://eastmedi>

terranean.wordpress.com/2016/04/30/, 30/3/2016

Everyday rebellion, Ping pong balls for Assad, <<http://www.everydayrebellion.net/syrian-activist-ahmed-zaino-fights-with-ping-pong-balls/>>

Freemuse, About Freemuse, <<http://freemuse.org/archives/4>>, Τελευταία επίσκεψη 2017.

Freemuse, Art Under Threat, <<http://artsfreedom.org/wp-content/uploads/2016/02/Freemuse-Annual-Statistics-Art-Under-Threat-2015.pdf>>, Published in 2016,

GIF.RU, Exhibition attacked by Russian Orthodox, <<http://www.gif.ru/eng/news/exhibition-attacked>>, 23/4/2004

HG Masters, Istanbul officials stop nightly screening of artist's video, <<http://artasiapacific.com/News/IstanbulOfficialsStopNightlyScreeningofArtists-Video>>, 4/5/2016.

HG Masters, "Kostantiniyye" sculpture removed in Istanbul, <<http://artasiapacific.com/News/KonstantiniyyeSculptureRemovedinIstanbul>>, 27/12/2016.

Hurriyet, Mayors' naked ambition to cover up nudes, <<http://www.hurriyet.com.tr/mayors-naked-ambition-to-cover-up-nudes-11881963>>, 17/6/2009

Indexoncensorship, Creative dissent in Syria, The voice of free expression, <<https://www.indexoncensorship.org/2012/06/ali-ferzat-syria-creative-dissent/>>, 16/6/2012

Javier C. Hernandez, Ai Weiwei planned to sculpt a Redline. Chinese censors say he crossed one, <https://www.nytimes.com/2016/08/27/world/asia/china-ai-weiwei-yinchuan.html?_r=0>, 26/8/2016

Jenny Berntsson, Exhibition at Istanbul Child- and youth art biennial 2016, <<http://www.jennyberntsson.com/local-a.org/Sculptural%20Pavilion%20Istanbul.html>>, 4/5/2016

Konstantin Akinsba, Art News, Orthodox Bulldozer, <<http://www.artnews.com/2004/05/01/orthodox-bulldozer>>, 5/1/2004

Leo Duran, Picture this: The secret meaning of Iranian photographs, <<http://www.scpr.org/programs/take-two/2014/04/10/36869/picture-this-the-secret-meaning-of-iranian-photogr/>>, 10/4/2014

Marjane Satrapi, Gradesaver, Persepolis: The story of a childhood repression and expression in Iranian art, <<http://www.gradesaver.com/persepolis-the->

story-of-a-childhood/study-guide/repression-and-expression-in-iranian-art>

Matthew Sedacca, Creators, Russian Actionist Petr Pavlensky Talks Censorship in the Motherland, <<http://thecreatorsproject.vice.com/blog/a-russian-artist-poked-the-bear-and-almost-got-away-with-it>>, 18/9/2015

Michael Kimmelman, The New York Times, A Climate of Unease for Artists in Syria, <<http://www.nytimes.com/2010/11/07/arts/design/07abroad.html>>, 3/11/2010

Moscow Times, More than 80% of Russians Favor State Censorship of Literature, Film, Art, <<https://themoscowtimes.com/news/more-than-80-of-russians-favor-state-censorship-of-literature-film-art-46407>>, 7/5/2015

Nanore Barsumian, 'Ucube' Decapitated in Kars: 'Monument to Humanity' Demolition Underway, <<http://armenianweekly.com/2011/05/11/ucube-decapitated-in-kars/>>, 11/5/2011.

Nazlan Ertan, Izmir municipality pledges to re-erect naked musician statue, <<http://www.hurriyetdailynews.com/izmir-municipality-pledges-to-re-erect-naked-musician-statue.aspx?pageID=238&nID=99788&NewsCatID=569>>, 29/5/2016

Pelin Basaran and Banu Karaca, International exhibition censored by Turkish Embassy in Madrid, <<https://www.indexoncensorship.org/2014/05/international-exhibition-censored-turkish-embassy-madrid/>>, 28/5/2014

Peter Waldman and Golnar Motevalli, Bloomberg, Iran has been hiding one of the world's great collections of Modern art, <<https://www.bloomberg.com/features/2015-tehran-museum-of-contemporary-art/>>, 17/11/2015

Pinar Tremblay, Why Turkey's Islamists are up in arms over bikini-clad sculpture, <<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/11/turkey-islamists-protest-sculpture-with-caliph-portrait.html>>, 18/11/2016.

Sheida Soleimani, Infinite Mile Detroit, A history of censorship: Iran's religious dictatorship and the ruling thought police, <http://infinitemiledetroit.com/A_History_of_Censorship,_Irans_Religious_Dictatorship_and_the_Ruling_Thought_Police.html>, 31/9/2016

Steven Lee Myers, The New York Times ; Moscow Journal: Art vs Religion : Whose Rights Will Come First, <<http://www.nytimes.com/2003/09/02/world/moscow-journal-art-vs-religion-whose-rights-will-come-first.html>>, 2/9/2003.

Sureyya Evren, An Interview with Halil Altındere, <<https://halilaltindere.wordpress.com/>>

press.com/about/>, 2/2007.

Sureyya Evren, Parrhesiatic Games in Turkish Contemporary Art Scene, <<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09528820701855301>>, 18/2/2008.

Syrian Network for Human Rights, Syrian Artists : Between Freedom and Oppression, 28/6/2015, <http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Violations_of_the_right_of_artists_in_Syria_en.pdf>, 28/6/2015

Taryn Jones, Art in Russia, The Blue Noses, <<http://artinrussia.org/the-blue-noses>>, 19/10/2012.

Thomas G. Berghuis, Performance Art in China, Hong Kong, 2006, Timezone 8, <<https://books.google.gr/books>>, σελ.103

Tom Parfitt, The Guardian, In briefs: covering up Blue Noses, <<https://www.theguardian.com/artanddesign/artblog/2006/nov/07/hooliganimprovisation>>, 7/11/2006

Tom Parfit, The Guardian, Moscow art curators await fate as trial over 'insulting' exhibition nears end, <<https://www.theguardian.com/world/2010/jul/11/moscow-art-curators-face-jail>>, 11/7/2010.

Werner Bloch, DW, Wild nights at the museum: long-hidden pictures reveal Tehran in the late 70s, <<http://www.dw.com/en/wild-nights-at-the-museum-long-hidden-pictures-reveal-tehran-in-the-late-70s/a-37599194>>, 17/2/2017

Wikipedia, Andrei Sakharov, <https://en.wikipedia.org/wiki/Andrei_Sakharov>, Τελευταία τροποποίηση 17/7/2017

Wikipedia, Atena Farghadani, <https://en.wikipedia.org/wiki/Atena_Farghadani>, Τελευταία τροποποίηση 11/7/2017

Wikipedia, Ba'ath Party, <https://en.wikipedia.org/wiki/Ba%27ath_Party>, 26/6/2017

Wikipedia, Beijing East Village, <https://en.wikipedia.org/wiki/Beijing_East_Village>, Τελευταία τροποποίηση 11/12/2016.

Wikipedia, Bulldozer Exhibition, <https://en.wikipedia.org/wiki/Bulldozer_Exhibition>, Τελευταία τροποποίηση 11/12/2016.

Wikipedia, China, <<https://en.wikipedia.org/wiki/China>>, Τελευταία τροποποίηση 19/6/2017.

Wikipedia,Fuck off(art exhibition), <[https://en.wikipedia.org/wiki/Fuck_Off_\(art_exhibition\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Fuck_Off_(art_exhibition))>, Τελευταία τροποποίηση 8/11/2016

Wikipedia,Huang Yong Ping,<https://en.wikipedia.org/wiki/Huang_Yong_Ping>,Τελευταία τροποποίηση 30/5/2017.

Wikiredia,Iranian revolution,<https://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution>, Τελευταία τροποποίηση 19/6/2017

Wikipedia, Ma Liuming, <https://en.wikipedia.org/wiki/Ma_Liuming>
Τελευταία τροποποίηση 13/6/2017

Wikipedia,Oleg Mavromati, <https://en.wikipedia.org/wiki/Oleg_Mavromati>. Τελευταία τροποποίηση 2/5/2017.

Wikipedia,Ministry of Culture and Islamic Guidance,<https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Culture_and_Islamic_Guidance>, Τελευταία τροποποίηση 13/7/2017

Wikipedia,OV Gallery, <https://en.wikipedia.org/wiki/OV_Gallery>,Τελευταία τροποποίηση 10/12/2016.

Wikipedia, Tiananmen Square protests of 1989, <https://en.wikipedia.org/wiki/Tiananmen_Square_protests_of_1989>, Τελευταία τροποποίηση 18/6/2017.

Wikipedia,Turkey, <<https://en.wikipedia.org/wiki/Turkey>>, Τελευταία τροποποίηση 20/7/2017

Wikipedia,United Arab Republic,<https://en.wikipedia.org/wiki/United_Arab_Republic>, Τελευταία τροποποίηση 20/7/2017

Wikidedia,Xiao Lu, <https://en.wikipedia.org/wiki/Xiao_Lu>,Τελευταία τροποποίηση 2/5/2017.

Wikipedia,Zhang Huan, <https://en.wikipedia.org/wiki/Zhang_Huan>,Τελευταία τροποποίηση 29/4/2017.

Wikipedia,Zhu Yu(artist), <[https://en.wikipedia.org/wiki/Zhu_Yu_\(artist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Zhu_Yu_(artist))>, Τελευταία τροποποίηση 5/2/2017

Wikipedia,Αραβική Άνοιξη,<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%86%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BE%CE%B7>, Τελευταία τροποποίηση 6/5/2017

Wikipedia, Ιραν, <<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%81%CE%AC%CE%BD>>, Τελευταία τροποποίηση 26/6/2017

Wikipedia,Μπασάρ αλ Άσαντ,<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%B1%CF%83%CE%AC%CF%81_%CE%B1%CE%B-B_%CE%86%CF%83%CE%B1%CE%BD%CF%84>, Τελευταία τροποποίηση 10/6/2017

Wikipedia,Ρωσία, <<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CF%83%CE%AF%CE%B1>>, Τελευταία τροποποίηση 9/5/2017

Wikipedia,Συρία,<<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B1>>, Τελευταία τροποποίηση 1/7/2017

Wikipedia,Φοιτητική εξέγερση στην πλατεία Τιέν Αν Μέν,<https://el.wikipedia.org/wiki/Φοιτητική_εξέγερση_στην_πλατεία_Τιέν_Αν_Μεν>,Τελευταία τροποποίηση 6/5/2017.

Wikipedia,798 Art Zone, <https://en.wikipedia.org/wiki/798_Art_Zone>,Τελευταία τροποποίηση 8/6/2017.

Wikipedia,1963 Syrian coup d'etat,<https://en.wikipedia.org/wiki/1963_Syrian_coup_d%27%C3%A9tat>, Τελευταία τροποποίηση 17/5/2017

Wikipedia, 1989 China Avante-Garde Exhibition,<https://en.wikipedia.org/wiki/1989_China_Avant-Garde_exhibition>, Τελευταία τροποποίηση 31/12/2016.

World Architecture Community,Ai's Redline art project has been cancelled by the Yinchuan Museum of Contemporary Art,<http://worldarchitecture.org/articles-links/cghzf/ai_weiwei_s_redline_art_project_has_been_cancelled_by_the_yinchuan_museum_of_contemporary_art.html>,28/8/2016.

Yelena Kalinsky,Bulldozer and Izmailovsky Park-outdoor exhibitions, <<http://tranzit.org/exhibitionarchive/bulldozer>>.

Zee Stone Gallery,Commentary,<<http://www.zeestone.com/article.php?articleID=16>>

Φιλίππα Δημητριάδη,Ren Hang : ένας ιδιόρρυθμος καλλιτέχνης της κινεζικής επαρχίας, <<http://poraganda.gr/o-ren-hang-enas-idiorrithmos-kallitichnis-tis-kinezikis-eparchias>>, 24/4/2015.

Συνθετική διαδικασία

Lectorium Rosicrucianum Διεθνής Σχολή του Χρυσού Ροδόσταυρου, Η Δύναμη των Συμβόλων, <<http://www.rodostavros.org/artikel>>, Τελευταία επίσκεψη : 8/6/2017

Wikipedia, Tetrophobia, <<https://en.wikipedia.org/wiki/Tetrophobia>>, Τελευταία τροποποίηση 26/8/2017

Wikipedia, Αστραία (μυθολογία), <[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%B1_\(%CE%B-C%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%B1_(%CE%B-C%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1))>, Τελευταία τροποποίηση 5/5/2017

Wikipedia, Ζυγός(αστερισμός), <[el.wikipedia.org/wiki/Ζυγός_\(αστερισμός\)](el.wikipedia.org/wiki/Ζυγός_(αστερισμός))>, Τελευταία τροποποίηση 6/5/2016

Wikipedia, Σβάστικα, <<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%B2%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1>>, τελευταία τροποποίηση : 5/5/2017

Εύη Κίορι,(2014), Η ιστορία της Σβάστικας πριν τη χρησιμοποίησει ο Χίτλερ, <<http://news247.gr/eidiseis/afieromata/h-istoria-ths-svastikas-prin-th-xrhsimoihsei-o-xitler.3100875.html>>, τελευταία επίσκεψη: 12/6/2017